

СПІВЗАСНОВНИКИ:

Державна наукова установа
"Книжкова палата України імені Івана Федорова";
Харківська державна академія культури

Шеф-редактор — Сенченко М.
Головний редактор — Давидова І.
Заступниця головного редактора — Васьківська О.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Давидова І. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.
(голова редколегії), Україна
Сенченко М. — д-р техн. наук, проф. (заступник голови
редколегії), Україна
Кобелєв О. — д-р наук з соц. комунікацій, проф., Україна
Гандзюк В. — канд. наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Ільганасва В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Киричок А. — канд. наук з соц. комунікацій, доц.,
Україна
Лопатовська І. — д-р філософії, доц., США
Мар'їна О. — д-р наук з соц. комунікацій, доц., Україна
Маркова В. — д-р наук з соц. комунікацій, проф.,
Україна
Мацюк Г. — канд. наук з соц. комунікацій, Україна
Сербін О. — д-р наук з соц. комунікацій, Україна
Ткаченко В. — д-р техн. наук, проф., Україна
Федушко С. — канд. техн. наук, доц., Україна
Шейко В. — д-р іст. наук, проф., Україна
Шпак В. — д-р іст. наук, проф., Україна

**Рекомендовано до друку вченою радою Книжкової
палати України (протокол № 5 від 25.05.2023).**

Відповідальна за випуск — Жданова Н.
Коректура — Панченко Є.
Комп'ютерні складання та верстання — Алексанян А.

Журнал "Вісник Книжкової палати" Атестаційною колегією
Міністерства освіти і науки України віднесено до наукових
фахових видань України в галузі соціальних комунікацій
(наказ МОН від 29.06.2021 № 735).

*Використання у будь-якій формі матеріалів, що опубліко-
вані в журналі, узгоджується з редакцією. Посилання на
видання обов'язкові. Авторські оригінали не повертаються.
Редакція не завжди поділяє точку зору авторів статей.*

Редакція, видавець і виготовлювач: Державна наукова
установа "Книжкова палата України імені Івана Федорова".

Адреса: просп. Ю. Гагаріна, 27, Київ, Україна, 02094
Тел.: +380 (44) 292-01-34 (приймальня),
+380 (44) 292-30-11 (редакція)
Факс: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

CO-FOUNDERS:

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine
State Research Institution;
Kharkiv State Academy of Culture

Editorial director — Senchenko M.
Editor-in-Chief — Davydova I.
Deputy Editor — Vaskivska O.

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Davydova I. — Dr of Social Communication, Prof. (chairman
of the editorial board), Ukraine
Senchenko M. — Dr of Technical Sciences, Prof.
(deputy chairman of the editorial board), Ukraine
Kobieliev O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Handziuk V. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Ihaneaeva V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Kyrychok A. — PhD of Social Communication, Assoc. Prof.,
Ukraine
Lopatovska I. — PhD, Assoc. Prof., USA
Mariina O. — Dr of Social Communication, Assoc. Prof., Ukraine
Markova V. — Dr of Social Communication, Prof., Ukraine
Matsiuk H. — PhD of Social Communication, Ukraine
Serbin O. — Dr of Social Communication, Ukraine
Tkachenko V. — Dr of Technical Sciences, Prof., Ukraine
Fedushko S. — PhD of Technical Sciences, Assoc. Prof., Ukraine
Sheyko V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine
Shpak V. — Dr of Historical Sciences, Prof., Ukraine

**The Academic Council of the Book Chamber recommends
printing this Bulletin (Protocol № 5 from 25.05.2023).**

Editor — Zhdanova N.
Proofreader — Panchenko E.
Computer layout — Aleksanyan A.

The Board of Attestation of the Ministry of Education and Science
designed the Bulletin of the Book Chamber of Ukraine as the
professional scientific publication of Ukraine in the field of social
communication. (Order of the Ministry of Education and Science
of Ukraine No. 735 of June 29, 2021).

*You can use the materials printed in the Bulletin by an agreement
with editorial staff. A reference to publications is necessary.
Manuscripts are not returned. Editors are not always agreeing with
point of view of the author.*

Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine, State Research
Institution is the editorial office, publisher and manufacturer.

Address: Pr. Yu. Gagarin, 27, Kyiv, Ukraine, 02094
Tel.: +380 (44) 292-01-34 (reception),
+380 (44) 292-30-11 (editors)
Fax: +380 (44) 296-71-15
E-mail: visnyk@ukrbook.net

УДК 015:061.1](477)(051)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322)

З М І С Т

КНИГОЗНАВСТВО. ВИДАВНИЧА СПРАВА

УСТІННІКОВА Т., ЖИГУН Т. Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників
видань України у 2022 році..... 3

БІБЛОТЕЧНА СПРАВА

КЛИМЕНКО О., СОКУР О. Національна електронна бібліотека України:
нормативно-правове забезпечення 10

ЧУМАК Є. Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного
простору України 16

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

АРСЕЄНКО А. Американські публічні бібліотеки у жорнах неолібералізму та неофашизму..... 23

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПІСКОЗУБ Л. Культура текстового контенту вебсайту з погляду фахівця-редактора..... 29

ШИЙКА С. Теоретико-прикладні аспекти формування Цифрової платформи
книжкової індустрії як складової частини інформаційного простору 36

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

ДОЯР Л. Десятирічка ідеологічних ювілеїв та її віддзеркалення
в періодиці УРСР 1970-х років 39

ВИДАТНІ ДІЯЧІ ТА ПАМ'ЯТНІ ДАТИ

ДАВИДОВА І., ПАВЛЕНКО І. Галина Миколаївна Швецова-Водка:
життя як служіння науці..... 49

CONTENT

BOOKSCIENCE. PUBLISHING

USTINNIKOVA T., ZHYHUN T. Analysis of the delivery state of Ukrainian publications
mandatory copies in 2022 3

LIBRARIANSHIP

KLYMENKO O., SOKUR O. National Electronic Library of Ukraine: regulatory
and legal security 10

CHUMAK Ye. Electronic libraries as a significant component of the national information
space of Ukraine..... 16

SOCIAL COMMUNICATION TECHNOLOGIES

ARSEIENKO A. American public libraries in the mill stones of neo-liberalism and neo-fascism 23

INFORMATION ACTIVITIES

PISKOZUB L. The quality of the textual content of the website from the editor's point of view..... 29

SHYJKAS. Theoretical and applied aspects of the formation of the Digital platform
of the book industry as a component of the information space..... 36

FROM THE ARCHIVE OF THE BOOK CHAMBER OF UKRAINE

DOIAR L. Ten years of ideological anniversary and its reflections in the periodicals
of the USSR in the 1970s..... 39

PROMINENT FIGURES AND MEMORABLE DATES

DAVYDOVA I., PAVLENKO I. Halyna Mykolaivna Shvetsova-Vodka: life as a service to science 49

УДК 021.84:655.41:[015:061.1](477)"2022"(048.83)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).3-9

Тетяна Устіннікова,
завідувачка відділу наукового опрацювання
обов'язкових примірників Книжкової палати України,
e-mail: prim@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3473-9578>

Тетяна Жигун,
старша наукова співробітниця відділу наукового опрацювання
обов'язкових примірників Книжкової палати України,
e-mail: prim@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8022-1505>

Аналіз стану доставляння обов'язкових примірників видань України у 2022 році

У статті розглянуто результати аналітичних досліджень щодо стану доставляння обов'язкових примірників (ОП) видань суб'єктами видавничої справи й діяльності друкованих медіа у 2022 р., а також подано результати спостережень щодо їхньої звітності про випуск видавничої продукції. З метою визначення динаміки доставляння ОП кількісні показники результатів їх опрацювання подано в порівнянні з 2021 р.

Ключові слова: видання; видавнича продукція; державна бібліографічна реєстрація; звіт; звітність; обов'язковий примірник; суб'єкт видавничої справи; суб'єкт діяльності друкованих медіа

Постановка проблеми. Одним із першочергових завдань Книжкової палати України є забезпечення функціонування системи обов'язкового примірника документів (далі — ОП), що створена на базі вітчизняного законодавства й покликана врегулювати питання взаємовідносин між суб'єктами видавничої справи та одержувачами ОП задля досягнення головної мети — наповнення національного інформаційного фонду України шляхом довічного зберігання ОП у Державному архіві друку, фонд якого внесено в Державний реєстр наукових об'єктів, які становлять національне надбання.

Для оцінювання стану поповнення фонду ОП та їх обліку фахівці Книжкової палати України здійснюють державну бібліографічну реєстрацію кожного доставленого примірника неперіодичних, періодичних, продовжуваних і електронних видань, випущених на електронних носіях інформації, та внесення повних відомостей про них у бази даних (далі — БД). Подальший контроль за доставлянням ОП, а також пошук у фонді того чи іншого видання відбуваються з використанням цих БД.

Здійснення моніторингу за повнотою та своєчасністю доставляння ОП дозволяє узагальнити показники рівня їх доставляння в межах кварталу, півріччя, року та порівняти з аналогічними показниками попереднього року. Аналіз дає змогу відстежити динаміку процесів функціонування системи ОП у межах поточного

року на прикладах роботи суб'єктів видавничої справи й діяльності друкованих медіа.

Аналіз досліджень і публікацій. Джерельною базою проведення аналітичного дослідження стану доставляння ОП у 2022 р. слугували законодавчі акти та розпорядчі документи [1—3], праця М. Сенченка [4], статистичні дані, уміщені у збірнику "Друк України" [5].

Мета статті — аналітичне дослідження стану доставляння обов'язкових примірників видань суб'єктами видавничої справи й діяльності друкованих медіа у 2022 р.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упродовж 2022 р. було здійснено державну бібліографічну реєстрацію 37 717 друкованих одиниць (далі — друк. од.) ОП неперіодичних, періодичних і продовжуваних видань, зокрема: 10 802 друк. од. текстових (книжкових), нотних, образотворчих, картографічних і 675 друк. од. дрібнодрукованої продукції (кишенькові календарі, листівки, буклети, візитівки, етикетки, закладки тощо); 22 245 друк. од. газет; 3915 друк. од. періодичних (крім газет) і продовжуваних видань.

Упродовж звітнього року доставлено також 80 одиниць видань, випущених на електронних фізичних носіях.

Узагальнений обсяг доставлених і зареєстрованих у 2022 р. ОП усіх видів видань становить 44,8% відносно 2021 р. (37 717 друк. од. у 2022 р. і 84 206 друк. од. у 2021 р.).

Кількість доставлених і опрацьованих у 2022 р. ОП основних видів неперіодичних видань — книг, брошур, нотних і образотворчих видань — зменшилася на 17 338 друк. од. і становить 38,4% відносно 2021 р. (10 802 друк. од. у 2022 р. і 28 140 друк. од. у 2021 р.).

Грунтовніші спостереження виявили, що кількість доставлених ОП книг і брошур зменшилася на 11 404 друк. од. (9691 у 2022 р. і 21 095 у 2021 р.), образотворчих видань — на 1207 (858 у 2022 р. і 2065 у 2021 р.), нотних видань — на 83 (111 у 2022 р. і 194 у 2021 р.), картографічних видань — на 40 (65 у 2022 р. і 105 у 2021 р.).

Погіршився також стан доставляння примірників видань на електронних носіях інформації (80 у 2022 р. і 111 у 2021 р.).

Порівняльні дані щодо стану доставляння ОП основних видів неперіодичних видань у 2021—2022 рр. подано в табл. 1.

Таблиця 1

Стан доставляння ОП основних видів неперіодичних видань: 2021—2022 рр.

Види неперіодичних видань	2021 р.	2022 р.	
	Кількість видань (друк. од.)	Кількість видань (друк. од.)	У % до 2021 р.
Усього, зокрема:	28 140	10 802	38,4
Книги та брошури	21 095	9 691	46,0
Автореферати дисертацій	4 681	77	1,6
Нотні	194	111	57,2
Образотворчі	2 065	858	42,0
Картографічні	105	65	62,0

Дані таблиці свідчать про суттєве зниження рівня доставляння ОП основних видів неперіодичних видань у 2022 р. у порівнянні з 2021 р.

Доводимо до відома фахівців, що від 12.01.2022 набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України № 44 "Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти наукової установи про присудження ступеня доктора філософії", за якою подання авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня переліком не передбачено, тому дисертанти їх не складають і не видають, а отже не доставляють обов'язкові примірники цих видань одержувачам ОП.

Аналіз рівня доставляння ОП книг і брошур у 2022 р. свідчить, що видавці порушують встановлені законодавством строки доставляння.

До прикладу, серед 9691 ОП книг і брошур, доставлених у 2022 р., 3979 ОП — це видання випуску минулих років, зокрема: 1 видання випуску 1998 р., 2 — 2002—2003 рр., 1 — 2009 р., 2 — 2013—2014 рр., 717 — 2017—2020 рр., 3256 — 2021 р. Відсоток доставлених у 2022 р. ОП книг і брошур випуску минулих років становить 41,1% загальної кількості доставлених і зареєстрованих ОП (9691 друк. од.). Цей показник на 12,0% перевищує показник, зафіксований у 2021 р. (29,1%), що свідчить про погіршення ситуації зі своєчасним доставлянням ОП і відповідальністю видавців у 2022 р.

Нині в Україні видавничу діяльність здійснюють 14 державних видавництв і видавничих організацій, які випускають книжкову продукцію і підпорядковані Держкомтелерадіо. Згідно з даними квартальних звітів за формою 1-В (книги) у 2022 р. ці суб'єкти видавничої справи випустили 42 видання (у 2021 р. — 153). Доставлено ОП 31 видання, відповідно ОП 11 видань не доставлено.

З'ясовано, що ОП доставили такі видавництва: ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Мистецтво", м. Київ — 12; ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Музична Україна", м. Київ — 9; ДП "Державне спеціалізоване видавництво художньої літератури "Дніпро", м. Київ — 7; ДП "Всеукраїнське спеціалізоване видавництво "Світ", м. Львів — 2; видавнича організація ДНУ "Книжкова палата України імені Івана Федорова" — 1.

За результатами дослідження стану виконання положень чинного законодавства видавництвами й видавничими організаціями України сфери управління інших органів виконавчої влади визначено, що найбільшу кількість ОП доставлено: Національним авіаційним університетом, м. Київ — 128 друк. од.; Національним університетом "Львівська політехніка" — 98; Львівським національним університетом імені Івана Франка — 71; видавництвом "Право", м. Харків — 36.

Серед видавництв і видавничих організацій України інших форм власності найбільше ОП доставили: ТОВ "Видавництво Старого Лева", м. Львів — 404 друк. од.; ДП "Книжковий клуб "Клуб Сімейного Дозвілля", м. Харків — 348; ТОВ "Видавництво "Віват", м. Харків — 325; ПП "Видавництво "Кристал Бук", м. Київ — 240; ТОВ "Видавництво "Навчальна книга — Богдан", м. Тернопіль — 238; ТОВ "Твори", м. Вінниця — 223; ПП "Видавничий дім "Школа", м. Харків — 211; ТОВ "Видавництво "Ранок", м. Харків — 202; ПП "Наш формат", м. Київ — 168; ПП "Редакція газети "Підручники і посібники", м. Тер-

нопіль — 136; ФОП Стасюк Л. С., м. Хмельницький — 125; ТОВ "Видавничий будинок "Інтелект України", м. Харків — 116; ТОВ "Видавництво "Астропринт", м. Одеса — 102.

Серед зазначених суб'єктів видавничої справи — 5 потужних харківських видавництв, які, попри складну ситуацію на Харківщині, здебільшого не припиняли видавничої діяльності, своєчасно звітували й доставляли ОП випущеної друкованої продукції у Книжкову палату України. Разом із видавцями Києва, Тернополя, Львова, Одеси, Хмельницького та інших регіонів країни вони підтримують розвиток української книги в період воєнного стану.

Фахівці Книжкової палати України провели вибіркові аналітичні дослідження стану доставляння ОП неперіодичних книжкових видань, випущених упродовж I кварталу й 2022 р. загалом.

За підсумками року із перевірених 3860 друк. од. ОП (усього доставлено 10 802 друк. од.) неперіодичних книжкових видань, зазначених у звітах видавництв за формою 1-В (книги), 3368 ОП доставлено вчасно, що становить 87,3%.

Зважаючи на те, що на період воєнного стану значна кількість суб'єктів видавничої справи тимчасово призупинили випуск друкованих видань, що негативно вплинуло на рівень доставляння ОП у Книжкову палату України, показник 87,3% не є катастрофічним.

Паралельно з дослідженням стану доставляння ОП друкованих неперіодичних видань Книжкова палата України здійснює контроль за доставлянням ОП періодичних і продовжуваних видань.

Упродовж 2022 р. здійснено державну бібліографічну реєстрацію ОП 22 245 друк. од. (1122 назви, з яких 92 нові) ОП газет, 3915 — періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (1441 назва, з яких 73 нові) — загалом 26 160 друк. од., що становить 48,0% до 2021 р. (54 551 друк. од.).

Результати аналізу надходження ОП газет свідчать, що у 2022 р. їх кількість зменшилася на 23 401 друк. од., що становить 48,7% відповідно до 2021 р. (22 245 (1122 назви) у 2022 р. і 45 646 (1427 назв) у 2021 р.).

Кількісні показники доставляння ОП обласних газет у 2021 і 2022 рр. подано в табл. 2.

Таблиця 2

Загальний стан доставляння ОП обласних газет: 2021—2022 рр.

Область, місто	2021 р.		2022 р.	
	Кількість назв	Кількість друк. од.	Кількість назв	Кількість друк. од.
Вінницька	58	2 156	54	1 629
Волинська	57	1 596	54	1 362
Дніпропетровська	93	3 586	71	1 186
Донецька	42	1 464	31	292
Житомирська	49	1 690	38	885
Закарпатська	20	708	21	585
Запорізька	76	3 010	45	501
Івано-Франківська	30	628	25	324
Київська	74	1 831	49	1 033
Кіровоградська	26	912	20	632
Луганська	24	1 006	20	118
Львівська	39	999	28	635
Миколаївська	34	1 437	30	532
Одеська	40	1 463	56	1 283
Полтавська	61	2 433	50	1 557
Рівненська	21	820	24	731
Сумська	30	1 378	27	1 009
Тернопільська	30	892	20	494
Харківська	79	2 969	49	605
Херсонська	51	1 572	33	147
Хмельницька	38	1 437	35	1 057
Черкаська	50	1 947	49	1 735
Чернівецька	14	528	10	352
Чернігівська	26	1 028	18	318
м. Київ	365	8 156	265	3 243
Усього	1 427	45 646	1 122	22 245

Моніторинг доставляння ОП газет у Книжкову палату України впродовж 2022 р. виявив, що кількість назв газет порівняно з 2021 р. зменшилася: у м. Києві — на 100 (265 і 365), Запорізькій області — на 31 (45 і 76), Харківській — на 30 (49 і 79), Київській — на 25 (49 і 74), Дніпропетровській — на 22 (71 і 93), Херсонській — на 18 (33 і 51), Донецькій — на 11 (31 і 42), Житомирській — на 11 (38 і 49), Львівській — на 11 (28 і 39), Полтавській — на 11 (50 і 61), Тернопільській — на 10 (20 і 30), Чернігівській — на 8 (18 і 26), Кіровоградській — на 6 (20 і 26), Івано-Франківській — на 5 (25 і 30), Вінницькій — на 4 (54 і 58), Луганській — на 4 (20 і 24), Миколаївській — на 4 (30 і 34), Чернівецькій — на 4 (10 і 14), Волинській — на 3 (54 і 57), Сумській — на 3 (27 і 30), Хмельницькій — на 3 (35 і 38), Рівненській — на 3 (24 і 21), Черкаській — на 1 (49 і 50), але збільшилася: у Одеській — на 16 (відповідно 56 і 40) та Закарпатській — на 1 (21 і 20) областях.

Актуальною залишається проблема повного та своєчасного доставляння ОП міських і районних газет з окремих областей України. Насамперед це стосується редакцій газет м. Києва, Дніпропетровської, Запорізької, Львівської, Полтавської та Харківської областей.

Проведений аналіз стану доставляння ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань виявив, що загальна кількість доставлених у 2022 р. ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань становить 44,0% до показників 2021 р. (3915 друк. од. у 2022 р. і 8905 у 2021 р.). У порівнянні з попереднім роком спостерігається зменшення кількості доставлених ОП цих видань на 4990 друк. од.

Кількісні показники доставляння ОП основних видів періодичних (крім газет) і продовжуваних видань у 2021 і 2022 рр. подано в табл. 3.

Таблиця 3

Стан доставляння ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань: 2021—2022 рр.

Види періодичних (крім газет) і продовжуваних видань	2021 р.		2022 р.	
	Кількість назв	Кількість друк. од.	Кількість назв	Кількість друк. од.
Журнали	1 736	6 804	1 198	3 268
Продовжувані видання (збірники)	29	57	17	22
Рекламні видання, бюлетені	172	1 729	131	455
Інформаційні видання (експрес-інформація)	21	131	10	73
Календарі	163	176	83	95
Періодичні (крім газет) і продовжувані електронні видання	5	8	3	2
Усього	2 126	8 905	1 442	3 915

Дані таблиці підтверджують, що у 2022 р. доставлено на 4990 друк. од. ОП менше, ніж у 2021 р., тобто загальний рівень доставляння ОП друкованих періодичних (крім газет) і продовжуваних видань знизився на 56%. Спостерігається також зменшення кількості доставлених ОП цих видань за назвами на 684 одиниці.

Рівень доставляння ОП періодичних (крім газет) і продовжуваних видань за назвами у 2022 р. у порівнянні з 2021 р. становить 67,8% (1442 — у 2022 р., 2126 — у 2021 р.), за кількістю друк. од. — 44,0% (3915 друк. од. — у 2022 р., 8905 друк. од. — у 2021 р.).

Під час ґрунтовнішого аналізу показників таблиці з'ясовано, що скоротилася кількість доставлених ОП усіх видань: журналів — на 3536 друк. од., рекламних видань і бюлетенів — на 1274, інформаційних видань (експрес-інформація) — на 58, продовжуваних друкованих видань (збірників наукових праць) — на 35,

періодичних (крім газет) і продовжуваних локальних електронних видань — на 6.

У 2022 р. доставлено ОП 73 нових назв періодичних (крім газет) і продовжуваних видань, переважно редакціями Тернопільської області (21), Львівської (16), м. Києва (15), Дніпропетровської (6), Закарпатської (4), Вінницької, Київської і Полтавської (по 2), Одеської, Сумської, Харківської, Черкаської і Хмельницької (по 1).

Кількісні показники доставляння у 2022 р. ОП основних видів періодичних (крім газет) і продовжуваних видань (за назвами) подано в табл. 4.

Результати, наведені в таблиці, свідчать, що найбільшу кількість ОП доставлено редакціями друкованих медіа м. Києва — 674, Львівської області — 152, Харківської — 83, Дніпропетровської — 77, Одеської — 73, Тернопільської — 69, Вінницької — 37. Така сама тенденція зберігається й щодо доставляння ОП журналів.

**Кількість назв доставлених ОП основних видів періодичних (крім газет)
і продовжуваних видань за областями: 2022 р.**

Область, місто	Загальна кількість назв	Кількість назв за видами видань					
		2022 р.					
	Журнали	Продовжувані видання (збірники)	Рекламні видання, бюлетені	Інформаційні видання (експрес- інформація)	Календарі	Періодичні (крім газет) і про- довжувані елект- ронні видання	
Вінницька	37	35	1	1	—	—	—
Волинська	17	17	—	—	—	—	—
Дніпропетровська	77	70	—	3	—	4	—
Донецька	4	3	—	1	—	—	1
Житомирська	7	7	—	—	—	—	—
Закарпатська	21	19	1	—	—	1	—
Запорізька	22	21	1	—	—	—	—
Івано-Франківська	23	23	—	—	—	—	—
Київська	20	15	1	3	—	1	—
Кіровоградська	8	8	—	—	—	—	—
Луганська	2	2	—	—	—	—	—
Львівська	152	108	3	40	—	1	—
Миколаївська	5	5	—	—	—	—	—
Одеська	73	70	1	—	—	—	1
Полтавська	17	16	—	1	—	—	—
Рівненська	20	19	1	—	—	—	—
Сумська	15	15	—	—	—	—	—
Тернопільська	69	27	2	—	—	40	—
Харківська	83	79	—	4	—	—	—
Херсонська	17	16	1	—	—	—	—
Хмельницька	32	24	—	—	1	7	—
Черкаська	24	24	—	—	—	—	—
Чернівецька	14	13	—	1	—	—	—
Чернігівська	9	9	—	—	—	—	—
м. Київ	674	553	5	77	9	29	1
Усього	1 442	1 198	17	131	10	83	3

Моніторинг доставляння ОП усіх видів періодичних і продовжуваних видань у 2022 р. виявив тенденцію значного скорочення їх надходжень у Книжкову палату України.

Облік і контроль за доставлянням ОП друкованих видань, збирання достовірних адміністративних даних про них фахівці Книжкової палати здійснюють за допомогою звітів видавців про випуск видавничої продукції за формами № 1-В (книги) (квартальна) та № 1-В (ЗМІ) (піврічна), затверджених Наказом Держкомтелерадіо від 09.01.2014 № 1, а отже є обов'язковими

до подання у Книжкову палату та Держкомтелерадіо у встановлені строки.

У 2022 р. вчасно отримано квартальні звіти № 1-В (книги) про випуск книжкової продукції лише від 560 видавців України: видавництв і видавничих організацій державної форми власності — 113, видавництв і видавничих організацій інших форм власності — 447.

За результатами опрацювання видавничих звітів виявлено, що з 560 видавців упродовж звітного року тимчасово припинили випуск книжкової продукції 87 (15,5%).

Загалом із 7955 назв книг і брошур, зазначених у звітах, доставлено 6747 ОП назв цих видань, відповідно 1208 — не доставлено, тобто рівень доставляння ОП книг і брошур, які було внесено у звіти № 1-В (книги) у 2022 р., становить 84,8%.

Моніторинг звітності державних видавництв сфери управління Держкомтелерадіо у 2022 р. свідчить, що з 14 суб'єктів видавничої справи звітували лише 6. Поміж них: Державне спеціалізоване видавництво "Мистецтво", м. Київ — надало звіти за I—IV квартали невчасно; Державне спеціалізоване видавництво "Музична Україна", м. Київ — прозвітувало лише за I квартал; Державна наукова установа "Енциклопедичне видавництво", м. Київ — лише за IV квартал; Національне видавництво дитячої літератури "Веселка", м. Київ, ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Вища школа", м. Київ, ДП "Всеукраїнське державне багатoproфільне видавництво "Каменярь", м. Львів, ДП "Всеукраїнське державне багатoproфільне видавництво "Карпати", м. Ужгород, ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Либідь", м. Київ, ДП "Спеціалізоване видавництво "Техніка", м. Київ, ДП "Державне спеціалізоване видавництво "Україна", м. Київ, Державне акціонерне товариство "Українське видавничо-поліграфічне об'єднання", м. Київ не звітували взагалі.

З-поміж видавництв і видавничих організацій України, що належать до сфери управління інших міністерств і відомств, 76 суб'єктів видавничої справи надали звіти невчасно, зокрема: Білоцерківський краєзнавчий музей; ДП "Інфотех", м. Київ; Київський національний університет технологій та дизайну; Львівський національний університет імені Івана Франка; Луцький національний технічний університет; Волинське обласне редакційно-видавниче підприємство "Надстир'я", м. Луцьк; Національний університет "Острозька Академія"; КП "Видавництво "Полтавський літератор" тощо.

Із запізненням також надіслали звіти ще 332 суб'єкти видавничої справи України інших форм власності, серед них: ТОВ "Видавничий дім "Адеф-Україна", м. Київ; ТОВ "Вежа-друк", м. Луцьк; МПВВП "Джерело", м. Суми; ТОВ "Видавництво "Ірбіс Комікси", м. Львів; ТОВ "Видавництво "Ліра-К", м. Київ; ФОП Майданович Т. В., м. Київ; ТОВ "Нілан ЛТД", м. Вінниця; ФОП Пономаренко Р. В., м. Черкаси; ФОП Пугач О. В., м. Київ; ТОВ "Твори", м. Вінниця; ТОВ з іноземними інвестиціями "Типографія "Україна",

м. Дніпро; ТОВ "Науково-виробниче підприємство "Укрпромторгсервіс", м. Полтава; ПП "Народознавчо-Просвітницький Центр Гарафіни Маковій", м. Чернівці; ФОП Фрейліхман З. Ю., м. Шепетівка; ТОВ "Центр вільної преси", м. Київ.

З 2016 редакцій друкованих медіа України, інших установ, фізичних осіб-підприємців, зареєстрованих у базі даних "Друковані медіа України" (2020—2022), отримано звіти за формою № 1-В (ЗМП) (піврічна) про випуск продукції друкованих медіа за I, II півріччя 2022 р. лише від 292, що становить 14,5%. До них належать 36 редакцій друкованих медіа, 24 фізичні особи-підприємці, 232 інші установи.

Без порушення термінів звітування надали піврічні звіти лише 214 суб'єктів діяльності друкованих медіа з 292 : ПП "Редакція районної газети "Вісник Городищини" (Черкаська обл.); ПП "Редакція районної газети "Вісник Сквирщини" (Київська обл.); ПП "Редакція газети "Вперед", смт Ярмолинці (Хмельницька обл.); Дніпровський державний технічний університет, м. Кам'янське (Дніпропетровська обл.); Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; Громадська організація "Європейська наукова платформа", м. Вінниця; ПП "Житомироблдрукарня"; Національний університет "Запорізька політехніка"; ПП "Ін-Про", м. Запоріжжя; Видавництво Національного університету "Львівська політехніка"; ТОВ "Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку Україна", м. Київ; Національний музей-заповідник українського гончарства, смт Опішне (Полтавська обл.); ТОВ "Видавнича компанія "Нова інформація", м. Київ; ТОВ "Редакція районної газети "Рідний край", м. Буринь (Сумська обл.); Ужгородський національний університет; ТОВ "Видавнича група "Шкільний світ", м. Київ.

Ще 78 суб'єктів звітували із запізненням: ПП "Редакція газети "Громадська думка", м. Біла Церква; Інститут проблем кріобіології і кріомедицини НАН України, м. Харків; ТзОВ "Редакція газети "Колос", смт Іваничі (Волинська обл.); НТУУ "КПІ імені Ігоря Сікорського" (Навчально-науковий центр інноваційного моніторингу якості освіти), м. Київ; Видавництво "Молодий вчений", м. Херсон; КУ "Видавничий дім "Моя Вінничина"; ПУ "Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій", м. Одеса; ПФ "Видавництво "Університетська книга", м. Суми; ТОВ "Редакція газети "Яготинські вісті", м. Яготин (Київська обл.).

З 843 назв газет, зазначених у звітах друкованих медіа, у Книжкову палату України доставлено ОП 830 назв цих видань, відповідно 6 — не доставлено, випуск 7 назв — припинено.

Висновки. Повне та своєчасне доставляння ОП друкованих видань юридичним особам, які, згідно з українським законодавством, є одержувачами безоплатного обов'язкового примірника документів, є відповідальністю видавців.

Будь-які порушення з боку видавців (незадовільна якість складання або несвоєчасне надання звітів про випуск друкованої продукції, несвоєчасне доставляння або недоставляння ОП

випущених видань) унеможливають формування достовірних зведених адміністративних даних про кількість і види випущених друкованих видань, їхні тиражі, збирання яких є компетенцією Книжкової палати України, та спотворюють державну статистику друку.

Щороку Книжкова палата України оприлюднює докладну інформацію про кількісні показники наукового опрацювання обов'язкових примірників доставлених видань у фаховому журналі "Вісник Книжкової палати", які з метою унаочнення й визначення тенденцій розвитку видавничої справи подають у порівнянні з показниками попереднього звітного року.

Список бібліографічних посилань

1. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV. *Офіційний вісник України*. 1999. № 18. С. 36.
2. Про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
3. Про затвердження форм звітності № 1-В (книги) (квартальна) "Звіт про випуск книжкової продукції", № 1-В (ЗМІ) (піврічна) "Звіт про випуск продукції друкованих засобів масової інформації" та інструкцій щодо їх заповнення : Наказ Держкомтелерадіо від 09.01.2014 № 1. URL: <http://comin.kmu.gov.ua>.
4. Сенченко М. Проблеми Книжкової палати України і вітчизняного книговидання — 2012 рік. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 1. С. 3—7.
5. Друк України (2021) : стат. зб. / уклад. А. Воронцова. Київ : Кн. Палата України, 2022. 96 с.

Tetiana Ustinnikova,

*Head of the Scientific Processing Department
Mandatory Copies of the Book Chamber of Ukraine*

Tetiana Zhyhun,

*Senior Researcher of the Scientific Processing Department
Mandatory Copies of the Book Chamber of Ukraine*

Analysis of the delivery state of Ukrainian publications mandatory copies in 2022

The article examines the results of analytical research on the state of delivery of mandatory copies (MC) of publications by subjects of the publishing business and activities of print media in 2022, as well as the results of observations regarding their reporting on the release of publishing products. In order to determine the dynamics of MC delivery, the received quantitative indicators of processing results are presented in comparison with 2021.

Keywords: *publication; publishing products; state bibliographic registration; report; reporting; mandatory copy; subject of publishing business; the subject of print mass media*

References

1. Pro obovyazkovij primirnik dokumentiv : Zakon Ukraini vid 9 kvit. 1999 r. № 595-XIV. (1999). *Oficijnij visnik Ukraini*, 18, p. 36.
2. Pro administrativni pravoporushennya : Kodeks Ukraini vid 7 grud. 1984 r. № 8073-X. (1984). Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/go/80731-10>.
3. Pro zatverdzhennya form zvitnosti № 1-V (knigi) (kvartalna) "Zvit pro vipusk knizhkovoyi produkciji", № 1-V (ZMI) (pivrichna) "Zvit pro vipusk produkciji drukovanih zasobiv masovoyi informaciji" ta instrukcij shodo yih zapovnennya : Nakaz Derzhkomteleraudio vid 09.01.2014 № 1. (2014). Available at: <http://comin.kmu.gov.ua>.
4. Senchenko M. (2013). Problemi Knizhkovoyi palati Ukraini i vitchiznyanogo knigovidannya — 2012 rik. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 1, pp. 3—7.
5. Voroncova. A. [uklad.]. (2022). *Druk Ukraini (2021) : stat. zb.* Kyiv: Kn. Palata Ukraini.

Надійшла до редакції 24 квітня 2023 року

УДК 027.54:004.78]:021.89](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).10-15

Оксана Клименко,
кандидатка історичних наук,
доцентка, завідувачка відділу наукових видань
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
e-mail: klimenko_oz@ukr.net
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57457369900>
ResearcherID GPF-5449-2022
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4821-8503>

Олена Сокур,
кандидатка наук із соціальних комунікацій,
завідувачка відділу науково-методичної роботи
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського,
e-mail: sokurolo@ukr.net
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57457558800>
ResearcherID GON-5837-2022
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9861-3283>

Національна електронна бібліотека України: нормативно-правове забезпечення

Статтю присвячено аналізу чинної нормативно-правової бази України щодо розбудови Національної електронної бібліотеки України.

Констатовано, що лише на тлі повномасштабної збройної агресії РФ прийшло розуміння важливості цієї ініціативи, оскільки нині, як ніколи, актуалізувалася проблема захисту культурного надбання та інформаційного простору України.

Розглянуто питання визначення адміністратора Національної електронної бібліотеки України та підготовки проекту Закону України "Про Національну електронну бібліотеку України".

Підсумовано, що чинна національна нормативно-правова база загалом відповідає сучасним вимогам до успішного функціонування інформаційно-бібліотечної сфери, хоча й потребує узгодження національного законодавства з нормами міжнародного права, водночас її реалізація має низку проблем. Українська бібліотечна наука та практика свідчать про перспективність формування національного інформаційного простору як невіддільного складника глобального простору в умовах інформаційної технологізації українського суспільства.

Ключові слова: Європейський Союз; законодавча база; інтеграція; електронна бібліотека; корпоративні проекти; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського; Національна електронна бібліотека України; оцифровані ресурси

Постановка проблеми. Європейська інтеграція України — складний, багатоступеневий, послідовний процес у політичній, економічній, соціальній і культурній сферах, успіх якого залежить від унормованого національного законодавства та політичної волі державників. Проте саме свідомий європейський вибір громадян, підтримка руху країни у бік Євросоюзу, утвердження в українському суспільстві європейської ідентичності є надзвичайно важливими складниками входження Києва до європейської спільноти, повернення українців у європейську сім'ю народів.

Вступ України до ЄС — питання найближчої перспективи, і вирішальним чинником у цьому процесі, на жаль, став російсько-український збройний конфлікт. Успіх також залежатиме як

від ефективності внутрішніх реформ, так і від трансформаційних процесів усередині Європейського Союзу. Отже, у найближчій перспективі на євроінтеграційному шляху нашу державу очікує повсякденна копітка праця, що рухає українське суспільство до демократії та процвітання. Проте, на наше переконання, найважливішим маркером є те, що Україна пройшла етап вибору між європейським і євразійським векторами розвитку.

14 лютого 2023 р. відбулася координаційна зустріч представників Міністерства культури та інформаційної політики України, Української бібліотечної асоціації, Державної архівної служби України, фахівців українських національних музеїв, архівів, провідних бібліотек, на якій було репрезентовано та обговорено початковий етап

великого проєкту — створення Національної електронної бібліотеки України (НЕБ України) [14], що здійснюватиметься за фінансової підтримки ЮНЕСКО та ІФЛА.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання формування національної системи електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів, зокрема створення Національної електронної бібліотеки в Україні, порушувалося неодноразово як на законодавчому рівні, так і серед фахівців бібліотечної сфери. Зокрема, співробітники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) розглянули питання розбудови українського соціокультурного середовища на основі національної інформаційної традиції як чинника суспільної організації в умовах розвитку інформаційного суспільства, що активізується глобальними впливами [8]. Основні напрями інформатизації провідних бібліотек України, аспекти створення національної системи електронних бібліотек розглянуто в монографії А. Чекмарьова, Л. Костенка та Т. Павлуші [19]. Фахівці НБУВ дослідили архітектуру системи електронних бібліотек, їхні інформаційно-ресурсні компоненти, а також лінгвістичне, програмне й технічне забезпечення.

Визначенню оптимальної організаційної моделі поповнення розподіленого фонду Національної електронної бібліотеки обов'язковим примірником інтернет-документів присвячено статтю А. Соляник [16], в якій висвітлено досвід успішної реалізації законодавства у провідних країнах світу щодо надходження обов'язкового примірника мережових документів. Дослідниця зробила правомірний висновок, що найнадійнішим організаційно-правовим інструментом гарантованого постачання фонду НЕБ України є розширення дії ЗУ "Про обов'язковий примірник документів".

К. Лобузінна окреслила коло питань щодо організації управління знаннями в наукових бібліотеках, створення корпоративних баз знань і нагромадження інтелектуального капіталу [6]. Учена проаналізувала досвід технологій управління знаннями та створення проблемно-орієнтованих корпоративних баз знань, визначила їхні основні компоненти, як-от: електронна бібліотека, інституційний репозитарій, професійні вебресурси, довідковий апарат бібліотеки, онлайнів методичні сервіси. К. Лобузінна також розглянула вагомні проєкти НБУВ — фундаментальну електронну бібліотеку "Україніка" [7] та інтегрований меморіальний ресурс "Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського" [5] як приклад ресурсів, що дають змогу

розкрити світові все розмаїття наукового, культурного та духовного надбання української нації.

Питання доцільності розбудови електронної бібліотеки як ефективного напряму організації електронного доставляння документів у межах міжбібліотечного абонементу порушила О. Баркова [1].

Отже, проблема інтеграції українських інформаційних ресурсів та створення Національної електронної бібліотеки понад два десятиліття перебуває в полі зору вітчизняних бібліотекознавців.

Мета статті — проаналізувати чинну нормативно-правову базу України щодо розбудови інформаційного суспільства, в якій одним із пріоритетних завдань визначено створення національної системи електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів. Методологія дослідження ґрунтується на застосуванні методів аналізу та синтезу, що дало змогу досягти проголошеної мети й зробити обґрунтовані висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання створення Національної електронної бібліотеки в Україні вперше було актуалізовано на рівні органів державної влади 1998 р., оскільки ЗУ "Про Національну програму інформатизації" [11] передбачав розроблення й затвердження Державної програми "Електронна бібліотека".

Сутність проєкту створення Національної електронної бібліотеки було окреслено у Постанові Кабінету Міністрів України від 22 березня 1999 р. "Про затвердження переліку державних замовників завдань Національної програми інформатизації на 1999 р.". Основними організаційними принципами формування розподіленого документного ресурсу НЕБ України визначено координацію відомчих програм і проєктів у царині оцифрування найціннішої частини бібліотечних фондів та кооперацію щодо їх об'єднання в корпоративний ресурс із метою ефективного використання.

Українські бібліотекарі активно долучилися до обговорення й реалізації цих планів. З метою підтримки проєкту створення НЕБ у Книжковій палаті України було розроблено "Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року" [15]. Документ охоплював 10 проєктів, найважливішими з яких були "Створення національної інформаційно-бібліотечної мережі" й "Створення та запровадження комунікативного формату для обміну бібліографічними даними в Україні (UkrMARC) і на міжнародному рівні (UNIMARC)". Проте жоден із цих проєктів так і не був остаточно втілений у життя.

Найрезультативнішим у контексті створення системи національних електронних бібліотечних ресурсів став започаткований 1998 р. НБУВ спільно з Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України корпоративний проєкт формування загальнодержавної бази даних "Україніка наукова", що розкриває зміст наукових публікацій за усіма основними галузями знань. Реалізація проєкту сприяє зміцненню інформаційної бази для підтримки інноваційної діяльності, введенню національних ресурсів до міжнародної системи наукових електронних комунікацій, піднесенню позитивного іміджу української науки. Однак така база даних — лише невеличкий сегмент НЕБ України.

Певні надії на активізацію результативної корпоративної взаємодії провідні українські бібліотеки пов'язували з ухваленою 2003 р. Кабінетом Міністрів України (КМУ) Концепцією формування системи національних електронних інформаційних ресурсів [9]. Головною метою документа стало розроблення стратегії розв'язання організаційних, нормативно-правових і технологічних аспектів проблеми формування системи національних інформаційних ресурсів, у складі яких, зокрема, йшлося й про електронні ресурси українських бібліотечних та інформаційних центрів. Головну увагу було приділено питанню створення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів України, який так і не знайшов свого реального втілення.

У 2007 р. у ЗУ "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки" також було передбачено потребу вирішення проблеми функціонування української електронної бібліотеки національного рівня [12].

У 2009 р. згідно з розпорядженням КМУ було схвалено Концепцію Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека — XXI", котра стала вагомим складником "Національної програми інформатизації", покликаної сприяти підвищенню ефективності використання, забезпечення доступності документів, що зберігаються у бібліотечних, архівних і музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи [3].

Зазначимо, що в контексті реалізації окресленої у цій Концепції програми створення електронної депозитарної бібліотеки директор Книжкової палати України М. Сенченко запропонував доповнити ЗУ "Про обов'язковий примірник документів" вимогою про обов'язкове безоплатне

надання видавцями не лише зразка друкованого видання, а і його електронного оригінал-макета для тривалого зберігання та формування розподіленого фонду Національної електронної бібліотеки. Цією ініціативою М. Сенченко наголосив, що справа створення єдиного депозитарію електронних бібліотечних ресурсів є загальнонаціональним завданням, яке реально виконати лише за умови налагодження корпоративної взаємодії і бібліотек, і видавців.

У травні 2013 р. КМУ схвалив Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка, зокрема, передбачала активну участь бібліотек у реалізації таких її невід'ємних складників, як електронна освіта, електронна культура, електронна демократія [18]. Цим документом держава гарантувала створення інформаційних мереж і телекомунікаційних систем для інформаційного обміну, входження бібліотек у світові глобальні комп'ютерні мережі, об'єднання та забезпечення доступності розподілених бібліотечних ресурсів; інтеграцію бібліотек України у світовий інформаційний простір і створення умов для міжнародної бібліотечної співпраці.

У 2017 р. КМУ затвердив рамковий документ — Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" [17], що для реалізації потребував великої кількості розпоряджень і постанов Кабміну України, а насамперед — фінансування. Особливого значення у Стратегії набувало завдання реалізації продуктивних спільних проєктів, спрямованих на формування ефективних корпоративних інформаційних мереж, зведених електронних каталогів, бібліотечно-інформаційних консорціумів і цифрових бібліотек, забезпечених єдиними сучасними програмними пошуковими системами та оперативним доступом через єдиний спеціалізований інформаційний портал.

У 2018 р. уряд схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки, що відбиває курс нашої країни на євроінтеграцію та відповідні поточні пріоритетні напрями державної політики [4]. Серед національних пріоритетів і завдань, визначених державною політикою України, було, зокрема, "створення електронного інформаційного ресурсу з базами даних про об'єкти культурної спадщини, культурні цінності (у тому числі Музейного фонду України), створення електронного інформаційного ресурсу, який складатиметься з модулів (баз даних), з подальшою інтеграцією такої інформації у національні та міжнародні інформаційні

ресурси, та забезпечення диференційованого доступу до неї цільових аудиторій" [4].

У грудні 2021 р. КМУ схвалив розпорядження щодо плану заходів з реалізації "Стратегії людського розвитку на 2021—2023 роки", і у п. 4 частини "Розвиток бібліотечної справи та популяризація читання" оперативною метою визначено основні засади функціонування Національної електронної бібліотеки України [10].

Проте поки всі ініціативи щодо розвитку інформаційно-бібліотечної сфери в Україні досі залишалися задекларованими лише на папері. Шкода, що лише на тлі повномасштабної агресії РФ прийшло розуміння їх ваги, оскільки нині, як ніколи, актуалізувалася проблема захисту інформаційного простору України та культурного надбання нашого народу, зокрема і в частині історико-документальної спадщини, що зберігається у бібліотеках, архівах і музеях, шляхом оцифрування й створення надійної системи збереження та організації доступу до цифрових копій об'єктів національної пам'яті 24/7.

У 2023 р. на першому етапі, який координують Міністерство культури та інформаційної політики України спільно з Українською бібліотечною асоціацією, заплановано вивчення світового та українського досвіду щодо оцифрування та формування баз даних оцифрованих документів.

Міністерство культури та інформаційної політики України підготувало Наказ "Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки" [13]. Робоча група, що складається з представників бібліотечної, архівної та музейної галузей, до 29 вересня 2023 р. має забезпечити розроблення правової й організаційної баз Національної електронної бібліотеки України, що буде закріплено у відповідних документах: концепції, положенні, регламенті роботи, дорожній карті, і дасть змогу розрахувати орієнтовний бюджет цього масштабного проєкту.

Набуває актуальності й питання визначення адміністратора Національної електронної бібліотеки України, яким, на наше переконання, має стати одна з восьми національних бібліотек, наприклад, найбільший фондотримач.

Наразі триває підготовка проєкту ЗУ "Про Національну електронну бібліотеку України". Запорукою конкурентоспроможності кожної книгозбірні країни як осередку доступу до набагато більшого універсуму знань, є створення єдиного інтегрованого інформаційного простору держави. Творча й плідна багатогранна діяльність українських бібліотек задля формування та промоції минулої й сучасної правдивої історії українського народу є вагомим внеском в євроінтеграційний поступ нашої держави [2].

Висновки. Слід констатувати, що чинна національна нормативно-правова база функціонування інформаційно-бібліотечної сфери загалом відповідає сучасним вимогам, хоча й потребує узгодження національного законодавства з нормами міжнародного права, водночас використання її на практиці має низку проблем. Українська бібліотечна наука та практика засвідчують перспективність формування національного інформаційного простору шляхом інтеграції як невід'ємного складника глобального простору в умовах інформаційної технологізації українського суспільства. Реалізація таких масштабних проєктів за умови об'єднання документальної спадщини, що зберігається у бібліотечних, архівних і музейних фондах України, неможлива без високої професійної свідомості бібліотечних працівників, які нині самотужки розвивають регіональні корпоративні проєкти — від бібліотек з національним статусом до окремих галузевих і публічних книгозбірень. Згенеровані завдяки реалізації цих проєктів ресурси (інституційні репозитарії, зведені каталоги, тематичні бази даних тощо) стануть базовим складником контенту майбутньої НЕБ України.

Список бібліографічних посилань

1. Баркова О. Електронна бібліотека як перспективний засіб організації доставки документів та обслуговування по МБА. *Бібліотечний вісник*. 2002. № 1. С. 47—54.
2. Клименко О., Сокур О. Діяльність мережі бібліотек Національної академії наук України: формування та промоція історії української науки. *Короленківські читання 2019. Бібліотеки, архіви, музеї: конвергентна цифрова комунікація, крос-медійність, клієнтоорієнтованість : матеріали та тези доп. і повідомлень XXII Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф. (Харків, 24—25 жовт. 2019 р.)* / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, Харків. держ. акад. культури, Харків. обл. від-ня (філія) ВГО Укр. бібл. асоц. ; [редкол.: В. Д. Ракитянська (голова) та ін.]. Харків, 2020. С. 254—261. URL: https://drive.google.com/file/d/1aSNA1B0me3wtrSwmx_v6HjDSHHWCFzuT/view.
3. Концепція Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека — XXI" : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2009 р. № 1579-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243226059>.

4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018—2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
5. Лобузіна К. Інтегрований меморіальний ресурс "Електронна бібліотека та архів В. І. Вернадського". URL: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/disk/113.pdf>.
6. Лобузіна К. Корпоративна бібліотечна база знань : наук.-метод. посіб. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 100 с.
7. Лобузіна К. В. Фундаментальна електронна бібліотека "Україніка": технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнарод. наук. конф. (Київ, 6—8 жовт. 2015 р.)* / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України, Рада дир. наук. б-к та інформ. центрів акад. наук — членів МААН. Київ, 2015. URL: <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/656>.
8. Національні інформаційні ресурси як інтегративний чинник вітчизняного соціокультурного середовища : монографія / О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2014. 296 с.
9. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 травня 2003 р. № 259-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>.
10. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії людського розвитку на 2021—2023 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09 грудня 2021 р. № 1617-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text>.
11. Про Національну програму інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 р. № 537-V. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t070537?an=230&ed=2007_01_09.
13. Про утворення тимчасової робочої групи з питань створення Національної електронної бібліотеки : Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 01 березня 2023 р. № 96. URL: <https://mkp.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf>.
14. Проєкт створення Національної електронної бібліотеки України. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/projekt-stvorennja-nacionalnoji-elektronnoji-biblioteku-ukrajiny/>.
15. Сенченко М. І. Стратегічний план інформатизації бібліотек України до 2005 року (Доповідь на пленарному засіданні Міжнародної конференції "Крим-97"). *Вісник Книжкової палати*. 1997. № 6. С. 3—6.
16. Соляник А. Обов'язковий примірник мережевого документа як гарантована форма постачання Національної електронної бібліотеки. *Бібліотечний вісник*. 2013. № 6. С. 25—29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2013_6_8.
17. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248924865>.
18. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-рп. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.
19. Чекмарьов А. О., Костенко Л. Й., Павлуша Т. П. Національна система електронних бібліотек / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 1998. 50 с.

Oksana Klymenko,

*PhD of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Science Publications,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*

Olena Sokur,

*PhD of Social Communications,
Head of the Department of Scientific And Methodical Affairs,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine*

National Electronic Library of Ukraine: regulatory and legal security

The article is devoted to the analysis of the already formed regulatory and legal framework of Ukraine regarding the development of the National Electronic Library of Ukraine. It was established that only against the background of a full-scale bloody war, understanding came and, more than ever, the protection of the cultural space of Ukraine was actualized. The issue of determining the administrator of the National Electronic Library of Ukraine is being updated, and the draft Law of Ukraine "On the National Electronic Library of Ukraine" is being prepared. It was concluded that the current national legal framework for the successful functioning of the information and library sphere generally

meets modern requirements, although it still needs to be harmonized with the international legislation, but its implementation leaves much to be desired. Ukrainian library science and practice attests to the perspective of the formation of the national information space through integration as an integral component of the global Ukrainian society in terms of information technology.

Keywords: European Union; legislative framework; integration; corporate projects; V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine; National Electronic Library of Ukraine; digitized resources

References

1. Barkova O. (2002). Elektronna biblioteka yak perspektivnij zasib organizaciyi dostavki dokumentiv ta obslugovuvannya po MBA. *Biblioteknij visnik*, 1, pp. 47—54.
2. Klimenko O. & Sokur O. (2020). Diyalnist merezhi bibliotek Nacionalnoyi akademiyi nauk Ukrayini: formuvannya ta promociya istoriyi ukrajinskoyi nauki. Korolenkivski chitannya 2019. *Biblioteki, arhivi, muzeyi: konvergentna cifrova komunikaciya, kros-medijnist, kliyantooriyentovanist : materiali ta tezi dop. i povidomlen XXII Vseukr. (z mizhnar. uchastyu) nauk.-prakt. konf. (Harkiv, 24—25 zhovt. 2019 r.)*. Harkiv, pp. 254—261. Available at: https://drive.google.com/file/d/1aSNA1B0me3wtrSwm_xv6HjDSHHWCFzuT/view.
3. *Koncepciya Derzhavnogo cilovogo nacionalno-kulturnogo programi stvorenniya yedinoi informacijnoyi biblioteknoyi sistemi "Biblioteka — XXI" : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 grudnya 2009 r. № 1579-r.* (2009). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/243226059>.
4. *Koncepciya rozvitku cifrovoyi ekonomiki ta suspilstva Ukrayini na 2018—2020 roki : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 17.01.2018 № 67-r.* (2018). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80>.
5. Lobuzina K. (2013). *Integrovaniy memorialnij resurs "Elektronna biblioteka ta arhiv V. I. Vernadskogo"*. Available at: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2013/disk/113.pdf>.
6. Lobuzina K. (2016). *Korporativna bibliotekna baza znan : nauk.-metod. posib*. Kyiv.
7. Lobuzina K. V. (2015). Fundamentalna elektronna biblioteka "Ukrayinika": tehnologichna organizaciya ta osnovni principy upravlinnya informacijnimi resursami. *Biblioteka. Nauka. Komunikaciya : materiali Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 6—8 zhovt. 2015 r.)*. Kyiv. Available at: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>.
8. Onishenko O. S., Gorovij V. M. & Popik V. I. [ta in.]. (2014). *Nacionalni informacijni resursi yak integrativnij chinnik vitchiznyanogo sociokulturnogo seredovisha : monografiya*. Kyiv.
9. *Pro zatverdzhennya Koncepciyi formuvannya sistemi nacionalnih elektronnih informacijnih resursiv : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 05 travnya 2003 r. № 259-r.* (2003). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-%D1%80#Text>.
10. *Pro zatverdzhennya planu zahodiv z realizaciyi Strategiyi lyudskogo rozvitku na 2021—2023 roki : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 09 grudnya 2021 r. № 1617-r.* (2021). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1617-2021-%D1%80#Text>.
11. *Pro Nacionalnu programi informatizaciyi : Zakon Ukrayini vid 04 lyutogo 1998 r. № 74/98-VR.* (1998). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. *Pro Osnovni zasady rozvitku informacijnogo suspilstva v Ukrayini na 2007—2015 roki : Zakon Ukrayini vid 09 sichnya 2007 r. № 537-V.* (2007). Available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t070537?an=230&ed=2007_01_09.
13. *Pro utvorenniya timchasovoyi robochoyi grupi z pitan stvorenniya Nacionalnoyi elektronnoyi biblioteki : Nakaz Ministerstva kulturi ta informacijnoyi politiki Ukrayini vid 01 bereznya 2023 r. № 96.* (2023). Available at: <https://mkp.gov.ua/files/%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7%2096.pdf>.
14. *Proyekt stvorenniya Nacionalnoyi elektronnoyi biblioteki Ukrayini.* (2023). Available at: <http://www.tsatu.edu.ua/biblioteka/projekt-stvorenniya-nacionalnoyi-elektronnoyi-biblioteki-ukrajiny/>.
15. Senchenko M. I. (1997). Strategichnij plan informatizaciyi bibliotek Ukrayini do 2005 roku (Dopovid na plenarnomu zasidanni Mizhnarodnoyi konferenciyi "Krim-97"). *Visnik Knizhkovoyi palati*, 6, pp. 3—6.
16. Solyanik A. (2013). Obov'yazkovij primirnik merezhevogo dokumenta yak garantovana forma postachannya Nacionalnoyi elektronnoyi biblioteki. *Biblioteknij visnik*, 6, pp. 25—29. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2013_6_8.
17. *Strategiya rozvitku biblioteknoyi spravi na period do 2025 roku "Yakisni zmini bibliotek dlya zabezpechennya stalogo rozvitku Ukrayini" : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 23 bereznya 2016 r. № 219-r.* (2016). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248924865>.
18. *Strategiya rozvitku informacijnogo suspilstva v Ukrayini : Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 15 travnya 2013 r. № 386-ri.* (2013). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.
19. Chekmarov A. O., Kostenko L. J. & Pavlusha T. P. (1998). *Nacionalna sistema elektronnih bibliotek*. Kyiv.

Надійшла до редакції 8 травня 2023 року

УДК 024:004.78](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).16-23

Євген Чумак,
аспірант КНУКіМ,
e-mail: Chumakevgeniyy@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0056-7977>

Електронні бібліотеки як вагомий складник національного інформаційного простору України

Статтю присвячено аналізу електронних бібліотек, репрезентованих на сайтах провідних публічних книгозбірень України, як вагомого складника національного інформаційного простору держави.

Обґрунтовано важливість активізації роботи з формування електронних бібліотек і впровадження єдиних вимог до цього важливого аспекту діяльності.

Констатовано, що перехід на нові технології та модернізація бібліотечних процесів надали принципово нові можливості доступу до інформації 24/7, що не залежить від часу та місцезнаходження документа й користувача.

Підсумовано, що слід виробити єдині підходи до створення електронних бібліотек, які передбачають координацію й кооперацію зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, із взаємопосиланнями на ресурси колег, на базі єдиного технологічного забезпечення.

Широка репрезентація українського контенту в міжнародному інформаційному просторі матиме вагоме значення для утвердження національної інтелектуальної традиції, сприятиме збагаченню уявлення світової спільноти про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, висвітленню культурного внеску українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

Ключові слова: електронна бібліотека; електронні ресурси; інтеграція; оцифрування; публічні бібліотеки; цифровізація

Постановка проблеми. Сучасна організація знань у бібліотечному форматі характеризується стрімким нарощуванням бази структурованих електронних інформаційних ресурсів — нематеріальної сукупності відомостей, які зібрані, опрацьовані та зберігаються на бібліотечних серверах, передаються за допомогою електронних, мережових або програмних засобів, завжди функціонують у режимі онлайн і використовуються для підвищення ефективності бібліотечно-інформаційного забезпечення інформаційних потреб суспільства [14].

Формування електронних бібліотек (ЕБ), що повною мірою розкривали б українську історико-культурну спадщину, віддзеркалювали сучасний етап розвитку держави, а також український погляд у майбутнє, нині є одним із вагомих завдань щодо розгортання національного гуманітарного інформаційного простору. В умовах широко-масштабної збройної агресії РФ формування ЕБ в Україні має розглядатися як питання державної ваги та внесок у зміцнення української національної ідентичності. Втілення проєкту створення Національної електронної бібліотеки України сприятиме піднесенню патріотичного самоусвідомлення українців, швидшій реалізації політики національної пам'яті, тіснішій згуртованості громадянського суспільства.

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що впродовж останнього десятиліття відбувається

ся закономірна активізація досліджень із питань залучення в активний обіг електронних ресурсів, зокрема й електронних бібліотек, для успішної реалізації культурних, освітніх і наукових цілей, а також формування конкурентного національного інформаційного простору. Зокрема, В. Попик наголошує, що в умовах утвердження суспільства знань особливого значення для науково-технічного, економічного, суспільно-політичного та культурного розвитку України набуває консолідація цілісного, наповненого значущим змістом, конкурентоспроможного на міжнародній арені національного науково-інформаційного простору, а генерування сучасного електронного середовища є важливим не лише для забезпечення потреб наукових досліджень і навчання, а й у контексті зміцнення інтелектуальної незалежності України [11, с. 9].

Питання розроблення електронних ресурсів і впровадження їх у діяльність вітчизняних книгозбірень, формування ЕБ як важливого складника національного інформаційного простору, на наше переконання, потребує окремої уваги. Над цією проблематикою активно працюють фахівці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Зокрема, у колективній монографії "Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій" висвітлено питання розвитку глобальних інформаційних обмінів на

базі структуризації міжнародних бібліотечних систем та інших центрів концентрації інформаційних ресурсів, активного долучення до цього процесу бібліотек, наголошено на нагальності розбудови сучасної інформаційної співпраці [5].

К. Лобузін обґрунтувала технологічну організацію та основні принципи управління інформаційними ресурсами [8]. В. Попик зосередив увагу на тому, що в перспективі національний гуманітарний інформаційний простір має поєднати комп'ютерні бази даних національної бібліографії з цифровою, книжковою та рукописною колекціями, зібраннями сучасних електронних документних ресурсів [10].

О. Клименко й О. Сокур дослідили сучасний стан аспектуалізації інтеграції фондів бібліотек наукових установ Національної академії наук України в умовах глобальної цифровізації, що дає змогу визначити якісні базові моделі та спрогнозувати перспективи ефективної інформаційно-комунікаційної діяльності цих книгозбірень в умовах електронного середовища як вектора розбудови унікальної за складом, структурою й кількістю інформаційних ресурсів та універсальної за потенціалом бібліотечної мережі [6].

А. Соляник схарактеризувала основні підходи до організації корпоративної взаємодії українських бібліотек як вагомого чинника створення розподіленого ресурсу Національної електронної бібліотеки України [12]. Грунтовний аналіз шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів провів Ю. Артемов [1]. Зокрема, автор проаналізував зміст понять "інформаційний ресурс" та "інтеграція бібліотечно-інформаційних ресурсів", запропонував модель бібліотечної ресурсної інтеграції за умов упровадження інформаційно-комунікаційних технологій. Перспективним завданням сучасних бібліотек В. Жукова визначила налагодження ефективної взаємодії та розподіл роботи з лінгвістичного забезпечення за галузевою ознакою. Дослідниця вважає, що інтеграція й кооперація бібліотек у напрямі створення та об'єднання інформаційних ресурсів відкриває нові можливості для їх сталої діяльності [4].

На прикладі українських освітянських бібліотек у колективному монографічному дослідженні фахівців Національної академії педагогічних наук розглянуто базові засади створення та функціонування інформаційного простору ЕБ наукових установ і закладів освіти [3]. Автори ґрунтовно розглянули функціональні можливості електронних бібліотек, докладно описали технології їх створення на основі програмного забезпечення EPrints і

висвітлили особливості підготовки науковців та бібліотекарів до роботи з цим ресурсом.

І. Лобановська проаналізувала форми міжбібліотечної взаємодії й аргументувала, що на сучасному етапі для бібліотек України найефективнішою формою співпраці є інтеграція на основі створення об'єднаних галузевих інформаційних ресурсів [7].

Мета статті — проаналізувати електронні бібліотеки, сформовані на сайтах провідних публічних бібліотек України, як вагомий складник національного інформаційного простору країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Втіленням ідеї розширення бібліотечних послуг через відкриття каналів доступу до широкого спектра інформаційних ресурсів стали електронні бібліотеки, завдяки яким користувачі мають швидкий доступ до документів незалежно від їх фізичного місця розташування й часу.

Інформатизації бібліотек присвячено одну з тем Всесвітньої доповіді з комунікації та інформації на 1999—2000 рр., підготовлену ЮНЕСКО [2]. У документі вперше зроблено акцент на підвищенні загальної інформаційної грамотності населення та впровадженні інформаційних і комунікаційних технологій у навчальний процес, проведення наукових досліджень, забезпечення доступу до національних і світових інформаційних ресурсів. Зокрема, професор Королівського коледжу бібліотечної справи з Копенгагена О. Гарбо вирізняє істотні зміни, що відбулися завдяки впровадженню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотеках [2], зокрема:

— заздалегідь очевидні перспективи щодо зниження вартості поширення інформації через мережу Інтернет. Електронні видання збагачують можливості авторів, і навіть малотиражні, а отже нерентабельні книги можуть знайти свого користувача й мати позитивне практичне значення для економіки країни;

— скорочення часу надходження інформації до користувача;

— збільшення розмірів сховищ, адже дефіцит фізичної площі й відповідної матеріально-технічної бази для зберігання традиційних бібліотечних фондів — факт загальновідомий;

— надання доступу до рідких і цінних документів завдяки оцифруванню. Процес дає змогу забезпечити їх збереження від псування чи зникнення, адже папір, кіно-, аудіо-, відеоплівки, диски, дискети, платівки, мікрофіші є доволі крихкими матеріалами. До того ж певні пристрої для відтворення інформації із зазначених носіїв поступово зникають з ужитку;

— інтенсифікація поширення інноваційної інформації. Люди дістали змогу безоплатно працювати з каталогами провідних бібліотек світу, моніторити інформацію з обраної теми тощо;

— розширення можливостей отримання швидкого доступу до глобального інформаційного простору: користувач може працювати в електронних бібліотеках 24/7 з будь-якого пристрою та місця [2].

У провідних країнах світу започатковано глобальні проєкти створення електронних бібліотек. Це насамперед проєкт Світової цифрової бібліотеки (англ. World Digital Library, WDL), ініційований Бібліотекою Конгресу за підтримки ЮНЕСКО. WDL сприяє міжнародному й міжкультурному взаєморозумінню, у вільному доступі та в багатомовному форматі репрезентує багатство й різноманіття загальнолюдської культурної спадщини: рукописи, карти, ноти, звукозаписи, рідкісні й цінні книги, кінофільми, фотографії, креслення тощо [15].

Другим за світовим значенням став проєкт створення Європейської цифрової бібліотеки (англ. European Digital Library, Europeana), фінансуванням якого опікувалася Єврокомісія, а впровадженням і координацією — Німецька національна бібліотека (нім. Deutsche Nationalbibliothek, DNB) [16]. Europeana інтегрує бібліографічні каталоги й цифрові колекції з єдиної точки доступу до європейської культурної спадщини.

Світова цифрова бібліотека та Європейська цифрова бібліотека — це масштабні й незалежні один від одного проєкти. Перший покликаний надавати доступ до взірців світової культури та надбання людства загалом, другий сконцентрований на європейських досягненнях, охоплює культурний простір і цінності європейського континенту, надає доступ до колекцій, що зберігаються у бібліотеках, музеях та архівах Європи. Культурні установи, які є частиною проєкту Europeana також беруть активну участь у проєкті WDL і навпаки, Europeana надає безперешкодну можливість досліджувати цифрові ресурси музеїв, бібліотек, архівів Європи. Взаємообмін сприяє розбудові світового інформаційного простору, розвитку відкритого доступу, розширенню можливостей користувачів до активного пізнання.

У процесі роботи з електронними ресурсами бібліотеки України стикаються з проблемами отримання доступу до інформаційних ресурсів інших установ й організацій і виробництва власної електронної інформації та її поширення. Сьогодні найактуальнішим питанням є інтег-

рація інформаційних ресурсів і розбудова національного інформаційного простору.

Останніми десятиліттями питання впровадження сучасних практичних інформаційних систем різного призначення, зокрема й електронних бібліотек, неодноразово порушувалися на державному рівні. Зокрема, початок роботи з розбудови ЕБ і формування інформаційних наукових та освітніх ресурсів було регламентовано 3У "Про Концепцію Національної програми інформатизації" (1998), Указом Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" (2000), Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів" (2003), 3У "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки" (2007), Постановою Кабінету Міністрів України "Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека — XXI" (2011), Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні" (2013), Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року "Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України" (2016).

Проблеми формування національного інформаційного простору обговорювали учасники засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень у грудні 2014 р., за результатами якого було запропоновано практичні кроки задля інтеграції зусиль із метою досягнення принципово нової якості забезпечення інформаційних потреб науки, формування консолідованого національного науково-інформаційного простору [13].

Електронні бібліотеки, репрезентовані на сайтах українських публічних книгозбірень, є комплексними інформаційними системами, що мають на меті нагромадження, зберігання та ефективне використання документів, поданих в електронному форматі для розв'язання просвітницьких, наукових і довідкових завдань із забезпечення користувацьких потреб в інформації та дозвіллі [9]. Зокрема, на сайті Чернігівської ОУНБ метою формування ЕБ визначено:

— створення електронних копій друкованих документів історико-культурного значення задля збереження та запобігання фізичному зносу;

— збереження краєзнавчого ресурсу, зокрема творів місцевих авторів і репертуару місцевої періодики;

— репрезентація та надання у вільний доступ інтегрованого краєзнавчого ресурсу в режимі 24/7;

— розширення інформаційного простору і власне бібліотек, і регіонів із подальшою інтеграцією цих інформаційних ресурсів у національний, європейський та світовий простори;

— підвищення ефективності використання документів;

— популяризація книгозбірні та розкриття її фондів;

— надання можливості працювати з виданням багатьом користувачам одночасно;

— реалізація завдань обласної універсальної наукової бібліотеки як регіонального краєзнавчого депозитарію [9].

Наприклад, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) ініціювала створен-

ня інтегрованого ресурсу "Електронна бібліотека "Україніка", що репрезентує документальну спадщину України з організацією доступу до науково-довідкових, бібліографічних і текстових ресурсів (фото 1).

Проект покликаний акумулювати у цифровому форматі твори усіма мовами, незалежно від місця видання, про український народ, територію нашої країни та про всі народи, які жили або живуть на цих теренах. Це дасть змогу надати користувачам ЕБ знання про Україну, її народ, його історію, традиції та культуру, розбудовану політичну націю, сформовану нею державу; матеріали про природне, географічне середовище, демографічний, економічний, соціальний, освітній, науковий потенціал України, здобутки українсько і нації, її місце у світо в м цивілізаційному розвитку (<http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=UKRLIB>).

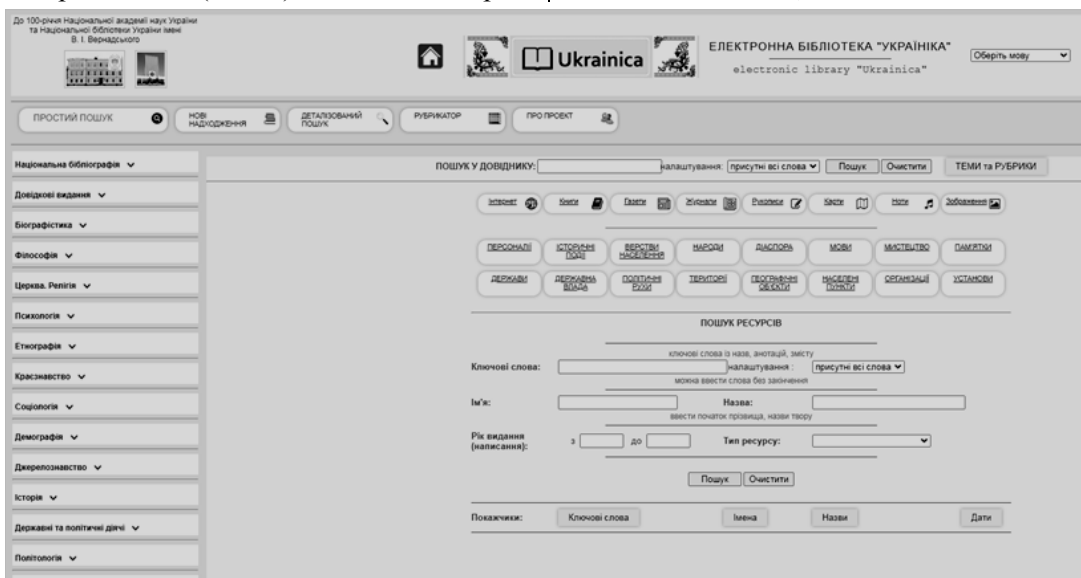

Фото 1. Електронна бібліотека "Україніка" НБУВ

На сайті Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого розміщено ЕБ "Культура України", що орієнтована на широке коло користувачів і вирішує комплекс завдань, зокрема просвітницьких, наукових, довідкових (фото 2).

Діяльність ЕБ спрямовано на "інтеграцію культури народів України в європейський і світовий інформаційний простір, зміцнення культурних зв'язків і формування позитивного іміджу України у світі; забезпечення рівної можливості безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою Інтернет мережі; надання користувачам якісно нових можливостей роботи з інтегрованим інформаційним ресурсом бібліотек, музеїв та інших закладів культури в єдиній точці доступу;

створення електронних копій друкованих документів для збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури та запобігання фізичному зносу документів; підвищення ефективності використання документів, розкриття фондів бібліотек, музеїв, архівів та інших закладів культури з питань культури і мистецтва; створення можливості працювати одночасно з одним і тим же виданням багатьом користувачам". Фонд ЕБ складається з чотирьох колекцій: "Історія культури. Теорія культури. Культурологія"; "Мистецтво"; "Етнографія"; "Заклади культури". Планується, що ЕБ "Культура України" стане складовою частиною Національної електронної бібліотеки (<https://elib.nlu.org.ua/>).

Фото 2. Електронна бібліотека "Культура України" Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

На сайті Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського (ВОУНБ ім. Валентина Отамановського) сформовано потужний електронний ресурс (<https://library.vn.ua/e-library/meta-e-biblioteku>) для надання віртуальним користувачам нових можливостей роботи з фондом книгозбірні. Електронна бібліотека репрезентує в мережі Інтернет оцифровані рідкісні та цінні видання, у тому числі краєзнавчі твори, що зберігаються в її фонді (фото 3). У такий спосіб бібліотека намагається забезпечити рівні можливості вільного доступу користувачів до творів вінницьких письменників і краєзнавчих досліджень з метою їх популяризації.

ЕБ ВОУНБ ім. Валентина Отамановського вміщує повнотекстові бази даних "Літературна Вінниччина" та "Історико-краєзнавчі дослідження", потужним складником є колекція бібліографічних покажчиків, збірників статистичних матеріалів тощо, підготовлених працівниками бібліотеки, краєзнавчі періодичні видання кінця XIX — початку XX ст.

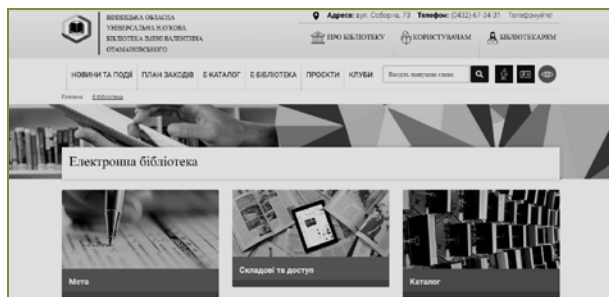

Фото 3. Електронна бібліотека Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського

Електронна бібліотека Хмельницької ОУНБ пропонує власні видання (доступні повні тексти без обмежень) і краєзнавчі видання (скановані

копії книг із фондів бібліотек, отримані від авторів копії видань, періодичні видання), доступні через перегляд змісту, частини видання та використання послуги електронного доставляння документів (<http://ft-ounb.ounb.km.ua:8080/>).

Електронна бібліотека на сайті Херсонської ОУНБ ім. Олеся Гончара надає доступ до краєзнавчих, рідкісних і цінних та інших видань, поданих з повними текстами (<https://lib.kherson.ua/e-lib.htm>).

Зареєстровані читачі Е-бібліотеки Черкаської ОУНБ імені Тараса Шевченка можуть користуватися книгами з фонду рідкісних і цінних видань (<http://new.library.ck.ua/index.php/component/sppagebuilder/page/16>).

Електронна бібліотека Запорізької ОУНБ пропонує широкий спектр літератури з різних галузей знань (<https://zounb.zp.ua/resource/books>).

Учасниками проєктів із формування електронних ресурсів на сайтах провідних публічних бібліотек є книгозбірні міста та області, редакції місцевих газет і журналів, регіональні заклади вищої освіти всіх рівнів акредитації, місцеві видавництва, музеї, архіви, окремі автори й митці. Зазвичай ЕБ складається з кількох частин, але обов'язковими елементами є бази даних краєзнавчих документів і документів універсального характеру. До краєзнавчої бази даних входять документи, що є краєзнавчими за змістом, створені в певному регіоні та місцевими авторами, зокрема:

- колекції оцифрованих видань, що становлять документальну пам'ять України;
- електронні аналоги друкованих творів регіональних авторів і митців;
- колекції оцифрованих видань видатних осіб — уродженців певного регіону або пов'язаних із ним осіб;
- аналітико-методичні матеріали, краєзнавчі видання, бібліографічні покажчики підготовлені бібліотекою;
- електронні аналоги місцевої друкованої періодики тощо.

До колекції документів універсального характеру входять актуальні оцифровані видання та електронні аналоги друкованих видань різних авторів і галузей знань.

Формування електронних бібліотек сприяє розбудові української науки, підвищенню якості послуг, зокрема спрощує, а іноді й відкриває єдино можливий доступ до потрібного джерела інформації досліднику, що створює комфортні умови для донесення його напрацювань до найширшої аудиторії.

Досі не вироблено єдиних вимог щодо упорядкування ЕБ на сайтах обласних універсальних наукових бібліотек, які б сповна відповідали

очікуванням користувачів. Моніторинг наявних електронних бібліотек продемонстрував їхню різноманітність на кількох рівнях: інформаційної моделі, яку вони забезпечують; підтримки користувачів; функціональних можливостей.

Висновки. Перехід на нові технології та докорінна модернізація бібліотечних процесів призвели до використання принципово нових можливостей доступу до інформації 24/7, що не залежать від часу, місцезнаходження документа й користувача. Головна мета інновацій — підвищення якості бібліотечно-інформаційної діяльності задля найповнішого оперативного забезпечення інформаційних, освітніх, наукових, культурних, дозвіллевих тощо запитів різноманітних категорій користувачів [14].

Нині потребують розроблення єдині підходи до створення електронних бібліотек, що базуватимуться на координації й кооперації зусиль, адже загальноукраїнський електронний ресурс має формуватися як розподілений, із взаємопосиланнями на ресурси колег, на базі єдиного технологічного забезпечення. Широка репрезентація українського контенту у світовому інформаційному просторі матиме вагоме значення для утвердження національної інтелектуальної традиції нашої держави, сприятиме збагаченню уявлення міжнародної спільноти про Україну як важливого суб'єкта глобального цивілізаційного поступу, надасть можливість репрезентувати культурний внесок українців у світову цивілізацію, інтелектуальний і духовний прогрес людства.

Список бібліографічних посилань

1. Артемов Ю. Аналіз деяких шляхів інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 11. С. 17—20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2011_11_6.
2. Всесвітня доповідь ЮНЕСКО про комунікацію та інформацію в 1999—2000. URL: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>.
3. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів : монографія / Спірін О. М., Іванова С. М., Новицький О. В. [та ін.] ; наук. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спірін. Київ : Педагогічна думка, 2012. 176 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19783544.pdf>.
4. Жукова В. П. Перспективи кооперації бібліотек у формуванні національного розподіленого інформаційного ресурсу. *Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 8—10 жовт. 2013 р.)*. Київ, 2013. С. 17—20.
5. Інтеграція України у світове співтовариство в контексті розвитку бібліотечних інформаційних технологій : монографія / О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий [та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. 232 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003162>.
6. Клименко О., Сокур О. Інтеграція фондів бібліотек наукових установ НАН України в електронне середовище. *Інформаційні технології в культурі мистецтві, освіті, науці, економіці та бізнесі : матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф.* Київ : Видавничий центр КНУКіМ, 2021. С. 246—248. URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/konferencziya_22-23_kvitnya.pdf.
7. Лобановська І. Г. Співробітництво освітянських бібліотек України у формуванні інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc.
8. Лобузін К. В. Фундаментальна електронна бібліотека "Україніка": технологічна організація та основні принципи управління інформаційними ресурсами. *Бібліотека. Наука. Комунікація : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 6—8 жовт. 2015 р.)*. Київ, 2015. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>.
9. Положення про електронну бібліотеку. *Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка : вебсайт*. URL: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>.
10. Попик В. Створення фундаментальної електронної бібліотеки "Україніка" як складник формування національного гуманітарного інформаційного простору. *Бібліотечний вісник*. 2014. № 6. С. 3—7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2014_6_3.
11. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 3—11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_3_3.
12. Соляник А. Корпоративна взаємодія як основа реалізації функцій національної бібліотеки. *Короленківські читання — 2012. Взаємодія та партнерство бібліотек у регіональному інформаційному просторі : матеріали XV всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 11 жовт. 2012 р.)*. Харків : Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка, 2013. С. 18—25. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11890589.pdf>.
13. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек та інформаційних центрів України : рішення засідання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних досліджень від 03 грудня 2014 р. URL: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf.

14. Чумак Є. Трансформація інформаційних ресурсів публічних бібліотек України в сучасних умовах. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. № 10. С. 36—47. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445>.
15. About this Collection. Library of Congress: Collection World Digital Library : website. URL: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/about-this-collection/>.
16. Europeana : website. URL: <https://www.europeana.eu/en>.

Yevhen Chumak,

Postgraduate,

Kyiv National University of Culture and Arts

***Electronic libraries as a significant component
of the national information space of Ukraine***

The article is devoted to the analysis of the formed electronic libraries, which are presented on the websites of the leading public libraries of Ukraine, as an important component of the national information space of the state.

The importance of intensifying work on the formation of electronic libraries and the implementation of uniform requirements for this important aspect of activity is substantiated.

The issue of providing services by modern public libraries of Ukraine, which is based not only on the use of the fund of one library, is updated.

It was established that the transition to new technologies and the modernization of all library processes led to the use of fundamentally new opportunities for access to information 24/7, which does not depend on time or the location of both the document and the user.

It was concluded that there is a need to develop unified approaches to the formation of electronic libraries, which should be based on the coordination and cooperation of efforts, because the all-Ukrainian electronic resource should be formed as a distributed one, with created interconnections to the resources of colleagues, on the basis of a single technological support.

After all, the wide presentation of Ukrainian content in the world information space will certainly be of great importance for the establishment of our own, national intellectual tradition based on patriotism, will contribute to enriching the perception of foreigners about Ukraine as an important subject of global civilizational progress, present the cultural contribution of Ukrainians to world civilization, intellectual and spiritual progress of mankind.

Keywords: *electronic library; electronic resources; integration, digitization; public libraries; digitization*

References

1. Artemov Yu. (2011). Analiz deyakih shlyahiv integraciyi bibliotechno-informacijnih resursiv. *Visnik Knizhkovoyi palati*, 11, pp. 17—20. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2011_11_6.
2. *Vsesvitnya dopovid YuNESKO pro komunikaciyu ta informaciyu v 1999—2000*. (2021). Available at: <http://www.polpred.com/free/unesco/2.htm>.
3. Spirin O. M., Ivanova S. M., Novickij O. V. [ta in.]. (2012). *Elektronni bibliotechni informacijni sistemi naukovih i navchalnih zakladiv : monografiya*. Kyiv: Pedagogichna dumka. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/19783544.pdf>.
4. Zhukova V. P. (2013). Perspektivi kooperaciyi bibliotek u formuvanni nacionalnogo rozpodilenogo informacijnogo resursu. *Adaptaciya zavdan i funkcij naukovoyi biblioteki do vimog rozvitku cifrovih informacijnih resursiv : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 8—10 zhovt. 2013 r.)*. Kyiv, pp. 17—20.
5. Onishenko O. S., Dubrovina L. A., Gorovij V. M. [ta in.]. (2011). *Integraciya Ukrayini u svitove spivtovaristvo v konteksti rozvitku bibliotechnih informacijnih tehnologij : monografiya*. Kyiv, 2011. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003162>.
6. Klimenko O. & Sokur O. (2021). Integraciya fondiv bibliotek naukovih ustanov NAN Ukrayini v elektronne seredovishe. *Informacijni tehnologiyi v kulturi mistectvi, osviti, nauci, ekonomici ta biznesi : materialy VI mizhnar. nauk.-prakt. konf.* Kyiv: Vidavnicij centr KNUKiM, pp. 246—248. Available at: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2021/10/konferencziya_22-23_kvitnya.pdf.
7. Lobanovska I. G. (2023). *Spivrobotnictvo osvityanskih bibliotek Ukrayini u formuvanni integrovanogo galuzevogo informacijnogo resursu*. Available at: http://conference.nbuv.gov.ua/up/report_1409564587.doc.
8. Lobuzina K. V. (2015). Fundamentalna elektronna biblioteka "Ukrayinika": tehnologichna organizaciya ta osnovni principi upravlinnya informacijnimi resursami. *Biblioteka. Nauka. Komunikaciya : materialy Mizhnar. nauk. konf. (Kyiv, 6—8 zhovt. 2015 r.)*. Kyiv. Available at: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/656>.
9. Polozhennya pro elektronnu biblioteku. (2023). *Chernigivska oblasna universalna naukova biblioteka imeni V. G. Korolenka : vebсайт*. Available at: <http://libkor.com.ua/elektronna-biblioteka-polozhennia>.
10. Popik V. (2014). Stvorennya fundamentalnoyi elektronnoyi biblioteki "Ukrayinika" yak skladnik formuvannya nacionalnogo gumanitarnogo informacijnogo prostoru. *Bibliotechnij visnik*, 6, pp. 3—7. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2014_6_3.

11. Popik V. (2015). Formuvannya nacionalnogo naukovo-informacijnogo prostoru: integraciya j kooperaciya zusil bibliotek, naukovih ustanov ta informacijnih centriv Ukraini. *Bibliotechnij visnik*, 3, pp. 3—11. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2015_3_3.
12. Solyanik A. (2013). Korporativna vzayemodiya yak osnova realizaciyi funkcij nacionalnoyi biblioteki. *Korolenkivski chitannya — 2012. Vzayemodiya ta partnerstvo bibliotek u regionalnomu informacijnomu prostori : materialy XV vseukr. nauk.-prakt. konf. (Harkiv, 11 zhovt. 2012 r.)*. Harkiv: Harkiv. derzh. nauk. b-ka im. V. G. Korolenka, pp. 18—25. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/11890589.pdf>.
13. *Formuvannya nacionalnogo naukovo-informacijnogo prostoru: integraciya j kooperaciya zusil bibliotek ta informacijnih centriv Ukraini : rishennya zasidannya Mizhvidomchoyi radi z koordinaciyi fundamentalnih doslidzhen vid 03 grudnya 2014 r.* (2014). Available at: http://www.nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/201412_artilces_field_dopmat_files/2.pdf.
14. Chumak Ye. (2022). Transformaciya informacijnih resursiv publicnih bibliotek Ukraini v suchasni umovah. *Ukrayinskij zhurnal z bibliotekoznavstva ta informacijnih nauk*, 10, pp. 36—47. Available at: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.10.2022.269445>.
15. Collection World Digital Library. (2023). *Library of Congress : website*. Available at: <https://www.loc.gov/collections/world-digital-library/about-this-collection/>.
16. *Europeana : website*. (2023). Available at: <https://www.europeana.eu/en>.

Надійшла до редакції 17 травня 2023 року

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 027.5(73)(091)(045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).23-28

Анатолій Арсеєнко,

кандидат історичних наук,

провідний науковий співробітник

Інституту соціології НАН України,

e-mail: anatoliy.arseenko@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3137-6487>

Американські публічні бібліотеки у жорнах неолібералізму та неофашизму

У статті досліджено становлення та розвиток публічних бібліотек (ПБ), а також їхню роль як соціального інституту в освітньому та культурному житті США. Особливу увагу приділено сучасним атакам неолібералізму та неофашизму на соціальну організацію ПБ через дезінвестування та цензурування. Метою цього наступу є приватизація ПБ та посилення контролю над їхнім функціонуванням і формуванням книжкових фондів.

Ключові слова: публічні бібліотеки; неолібералізм; неофашизм; доступ до інформації; цензура; книжкові заборони; дезінвестування ПБ

Система публічних бібліотек США розпочала формуватися наприкінці першої половини XVIII ст. ПБ стали просвітницькими установами, що безоплатно обслуговували жителів міста чи округу. Від моменту зародження бібліотеки були націлені на виконання важливої місії — сіяти "розумне, добре, вічне" в суспільстві й сприяти взаємодії читачів із місцевими спільнотами. Втілення в життя поставлених завдань перетворило бібліотечні установи на один із найважливіших соціальних інститутів та невіддільний елемент культурного життя США.

Стрімкий розвиток мережі публічних бібліотек США відбувся у другій половині XIX ст., особливо після долучення до цього процесу американських промисловців. Напередодні вступу

світової економіки у "сталеве" століття капіталізм був зацікавлений у підвищенні освітнього рівня найманої робочої сили. На рубежі XIX—XX ст. відомий американський сталеливарний магнат і великий фінансист Е. Карнегі, який згодом став провідним ідеологом та організатором філантропічної діяльності, пожертвував на створення ПБ величезну на ті часи суму — понад 40 млн дол. Від 1883 р. до 1929 р. його фонд фінансував будівництво 2509 "бібліотек Карнегі" у всьому світі. З них 1795 книгозбірень було побудовано у Сполучених Штатах (1687 публічних і 108 академічних), решту — в Європі, Південній Африці, Барбадосі, Австралії та Новій Зеландії [5]. Приклад Карнегі наслідували й інші американські підприємці.

Завдання становлення й розвитку ПБ стало предметом невтомного піклування кількох поколінь американських чоловіків з елітних сімей. Вони розглядали свою участь у цій справі як виконання цивілізаторської місії з підвищення освітнього та культурного рівня народних мас. Жінки спочатку виконували в ПБ допоміжні функції, здебільшого займаючись із дітьми, а від початку XX ст. превалювали в бібліотечній роботі. Водночас жінок ще довго не допускали до керівних посад, на підтвердження чому наведемо факт, що першою жінкою-президентом Американської бібліотечної асоціації (АБА), заснованої 1876 р., Т. Елмендорф стала тільки 1911 р. [5]. Створення АБА сприяло вдосконаленню бібліотечного руху в США.

Напередодні XX ст. ПБ, за підтримки федеральної та місцевих влад, оперезали всю американську територію від Тихоокеанського до Атлантичного узбережжя. В умовах швидкої урбанізації книгозбірні були зосереджені здебільшого в містах. Це вимагало розширення їхньої географії завдяки заснуванню філій центральних ПБ у великих містах і провінційних — у глибинці. Об'єднання зусиль держави та бібліотечного руху наприкінці XIX ст. сприяло організації безоплатного доступу до фондів ПБ вагомій частині міської бідноти, сільського населення та трудової імміграції. Важливу роль у тому, щоб донести книгу як джерело знань до людей, яким було важко відвідувати філії, відіграв сервіс надання бібліотечних послуг робітникам і членам їхніх родин на залізничному транспорті, заводах і фабриках, у лікарнях і в'язницях [5].

У період глобального загострення політичної та економічної ситуації в роки Першої світової війни та Великої депресії 1929—1933 рр. чимало бібліотекарів допомагали читачам у пошуку правдивої інформації про події у США та за кордоном. Однак забезпеченню доступності ПБ усім громадянам перешкоджав расизм. Закони штатів і місцевої влади про расову сегрегацію позбавляли багатьох чорних американців доступу до громадських місць (зокрема, бібліотек) на Півдні країни. В інших регіонах діяли засновані на расистських соціальних ідеях дискримінаційні практики, що також обмежували доступ чорношкірих до ПБ. Унаслідок сегрегації для них створювали окремі школи та бібліотеки, які були неповноцінними та недофінансованими порівняно з доступними білим закладами. Важливу роль у викритті расизму відіграв професор Університету Атланти У. Е. Б. Дюбуа, який виступив проти відмови нової ПБ в Атланті обслуговувати третину населення столиці штату Джорджія.

У 1905 р. у Луїсвіллі (штат Кентуккі) було відкрито першу безоплатну ПБ для афроамериканців. Проте філія книгозбірні для чорних в Атланті здолала расистські бар'єри та відкрилася лише в 1921 р. [5].

На скрижальях американської історії радість перемог ПБ чергується з гіркою поразкою. Важливим досягненням у розширенні бібліотек-філій стало ухвалення у США Закону про бібліотечне обслуговування і будівництво (1962). Він був схвалений під впливом успіхів СРСР в освоєнні космосу, що змусило Сполучені Штати шукати відповідь на запитання "Чому російський Іван знає більше американського Джона?". Після тривалих дебатів у Конгресі США з цієї проблеми у країні розпочалася реформа освіти, науки та культури з урахуванням радянського досвіду. Це сприяло зростанню державного фінансування бібліотечного будівництва та обслуговування. У 1876 р. у країні налічувалося 188 ПБ, у 2016 р. — 9042. Сполучені Штати входять до першої п'ятірки країн світу з найбільшою чисельністю ПБ, але посідають у ній останнє місце після Китаю (51 311 ПБ), Росії (46 000), Індії (29 800) та України (18 323). Показово, що у США з населенням 338,6 млн осіб удвічі менше ПБ, ніж в Україні з майже на порядок меншою кількістю населення [13]. До цього слід додати, що напередодні руйнування СРСР в Україні було 25 644 ПБ, тобто майже втричі більше, ніж нині у США.

Сучасна Україна посідає 7 місце в переліку 10 країн світу з найбільшим числом бібліотек у розрахунку на душу населення (табл. 1) [16]. У нашій країні на 100 тис. жителів припадає 86,185 бібліотек, у США — майже втричі менше (30,35 бібліотек). За цим індикатором "земля обітована", як позиціонують себе США на світовій арені, посідає 62-ге місце у списку країн світу, в яких є ПБ [15].

Таблиця 1

10 країн світу з найбільшою кількістю бібліотек на 100 тисяч жителів

Країни	Число ПБ на 100 тис. жителів
Словаччина	138,14
Палау	112,72
Фінляндія	110,40
Білорусь	106,56
Латвія	95,73
Чеська Республіка	91,41
Україна	86,19
Вірменія	83,21
Молдова	80,53
Росія	78,73

За визнанням американських науковців, між рейтингами бібліотек та індексами розвитку (зокрема, індексом освіти Програми розвитку ООН) існує потужна позитивна кореляція. Унаслідок цього країни, що не мають багаті історії бібліотек зазвичай не мають і багаті історії освіти. Те саме стосується держав, що втратили свої позиції на цьому терені. Попри те, що США є лідером в економічно розвиненому капіталістичному світі за кількістю ПБ, їх, безумовно, недостатньо для країни з такою значною кількістю населення і такою величезною територією порівняно з Україною. Це одна з причин, чому Сполучені Штати досі не досягли рівня "нації, яка читає", якою свого часу було населення УРСР.

Однак головна причина цього провалу в країні, що претендує на лідерство у світі, полягає в тому, що, за даними Міністерства освіти США та Національного інституту грамотності, майже 32 млн дорослих американців не вмюють читати. На додаток до цього, за даними Організації економічного співробітництва та розвитку, 50% дорослого населення не здатне прочитати навіть книгу, написану на рівні восьмого класу [1]. Через це не доводиться дивуватися, що, за підрахунками Бюро трудової статистики Міністерства праці США, час, який витрачають американці на читання в особистих інтересах, у XXI ст. неухильно скорочується та варіюється залежно від віку читачів. Під час спалаху пандемії COVID-19 він дещо підвищився, але це не призвело до суттєвих зрушень. У 2020 р. американці віком 75 років і старше в середньому читали 57 хвилин на день, а у віці від 15 до 44 років — у середньому 12 або менше хвилин на день [6].

Відвідування ПБ не є привілеєм "середнього класу", як стверджують неоліберали, які просувають плани ліквідації цього суспільного блага через скорочення державного фінансування з метою приватизації. Сьогодні ПБ у США — це один із небагатьох соціальних просторів, здатних певною мірою звузити розрив між заможними й незаможними. У бібліотеках, на відміну від багатьох інших закладів, не вимагають плату за вхід і не нав'язують купівлю непотрібних товарів і послуг після входу. Те саме стосується й шкільних бібліотек (ШБ) у публічних школах. Окрім того, ПБ пропонують відвідувачам не тільки безоплатні книжки, а й заняття та семінари, місця для проведення зборів та обміну думками, доступ до інтернету, лінгафонні кабінети для вивчення англійської мови іммігрантам, допомогу в складанні резюме, податкових

декларацій, інших документів неписьменним тощо. У період маккартизму ПБ вистояли в боротьбі з ультраправою реакцією тому, що їх підтримували мільйони простих американців. Чи зможуть бібліотечні установи відстояти право на існування в умовах нинішніх атак неолібералізму та неофашизму, покаже майбутнє.

На перший погляд, нинішній метаморфоз неолібералізму та неофашизму може здатися дивним читачеві, вихованому на "ідеалах американської демократії", але цей зв'язок має давнє історичне коріння. Свого часу Гітлер визнав, що багато ідей нацизму (євгеніка, расизм тощо), викладених у "Майн кампф", він запозичив у США в період панування там лібералізму. Переведення американської економіки на неоліберальні рейки наприкінці XX ст. призвело до ще більшої концентрації власності, капіталу й влади. Це стало однією з причин занепаду демократії, зuboжіння населення та активізації неофашистських рухів на хвилі невдоволення поглибленням нерівності у США. За цих умов американський імперіалізм створив імідж "дружнього" фашизму — реінкарнації правого екстремізму у США й використовує його у своїх інтересах як таранне знаряддя проти прогресивних сил. Глибокий науковий аналіз цього процесу подано у книзі професора політичних наук Міського університету Нью-Йорка Б. Гросса "Дружній фашизм: Нове обличчя влади в Америці". Видавництво рекламувало її як "обов'язкову до прочитання кожним, хто занепокоєний ерозією особистої свободи та хоче побачити справжню демократію в Америці" [12]. Небезпека загравання сучасного капіталізму з неофашизмом полягає в тому, що в разі серйозної загрози нагромадженню капіталу останній може перейти до його підтримки на державному рівні. Це загрожує непередбачуваними наслідками для всього світу, аж до його знищення в полум'ї атомної війни.

Майбутня доля ПБ і ШБ в епіцентрі капіталістичного світу залежить насамперед від дій шанувальників книжки, які високо цінують культурно-просвітницьку роль бібліотек. Вагомий резонанс в американському інтелектуальному середовищі та за його межами викликало есе Л. Стек-Нельсон "Останній вільний простір", опубліковане у World Literature Today. У цьому "зізнанні публічним бібліотекам у коханні" висловлено щире вдячність ПБ і зазначено: "У бібліотеці нікого не просять платити за те, щоб просто посидіти. Для тих, хто має мало ресурсів, окрім часу, це просто знахідка. Бібліотеки — це неофіційні ігрові майданчики для малозабезпе-

чених родин у дощові дні, прихистки для безхатченків у холодні місяці, порятунок для дітей шкільного віку зі зруйнованих будинків. Це останні bastiони тиші та спокою, де від людини не вимагається нічого, крім існування" [14].

Квінтесенцію нинішньої боротьби з ПБ становить прагнення капіталу до тамування жаги наживи завдяки перерозподілу коштів, що йдуть на їхню підтримку, а також спроби реакції встановити тотальний ідеологічний контроль у країні. У період "холодної війни" головна загроза ПБ походила від маккартизму, нині вона походить від симбіозу неолібералізму й неофашизму. Американська дослідниця сучасних проблем ПБ Е. Шортнаголю пише: "У той час як міжнародна спільнота може розглядати американські бібліотеки як взірці для наслідування, підтримка публічних бібліотек у США неоднозначна. У соціально-політичному кліматі США, особливо після чотирьох років розділювальної риторики адміністрації Трампа, спостерігається підвищена політизація інформації та даних. У деяких штатах і містах триває процес припинення фінансування публічних бібліотек. Ультраправі рухаються в напрямі запровадження цензури книжок у школах і намагаються повністю заборонити деякі книжки" [14]. На користь реальності цієї загрози свідчить ескалація приватизаційних процесів у США в останні десятиліття.

Державний сектор Сполучених Штатів стрімко скорочується від 1990-х рр. Потік приватизації різною мірою, але з однаковим ефектом у плані комодифікації послуг захоплює багато держустанов. Державна освіта дедалі більше приватизується за допомогою здійснення расистських програм шкільних ваучерів, розширення комерційних шкіл і організацій з управління освітою. Приватні організації володіють і керують національними притулками для безхатьків і продовольчими банками, контролюють багато програм соціального забезпечення, зокрема допомоги дітям. Кошмаром для мільйонів в'язнів американського ГУЛАГу, серед яких чимало молоді, стало створення приватної, комерційної американської тюремної системи [14].

Вступ США у XXI ст. супроводжувався імплементацією давніх антинародних задумів можновладців у сфері освіти та культури. Цей процес активізувався в період правління республіканської партії на чолі з Д. Трампом. Зміна влади у США з приходом демократичної партії в Білий дім не призвела до позитивних зрушень. Войовничі зброєносці ринкового фундаменталізму й правого екстремізму в адміністрації

Дж. Байдена продовжують реакційний курс уряду Трампа, спрямований на ліквідацію ПБ за допомогою неоліберальних і неофашистських важелів впливу. Унаслідок цього атаки правих на бібліотечному полі набули ще жорсткішого характеру й сьогодні ведуться на двох фронтах. Перший із них відомий під назвою "книжкова лихоманка" і зосереджений на забороні та вилученні з бібліотечних фондів "ідеологічно шкідливих" книг. Другий переслідує не менш руйнівні цілі через скорочення та припинення фінансування ПБ [9].

Найповніше уявлення про розмах і зміст нинішньої "книжкової лихоманки" під покривом Статуту Свободи надають доповіді Американської бібліотечної асоціації. Ця професійна організація об'єднує у своїх лавах майже 50 тис. членів — бібліотекарів та осіб, зацікавлених у бібліотечній діяльності для розвитку суспільства. Унаслідок посилення неоліберальних і неофашистських переслідувань бібліотек і бібліотекарів чисельний склад Асоціації скоротився з 66 075 осіб у 2005 р. до 49 727 осіб у 2021 р. [2]. Однак місія АБА залишається незмінною та полягає в тому, щоб "забезпечити лідерство в розвитку, просуванні й вдосконаленні бібліотечних та інформаційних послуг і професії бібліотекаря з метою поліпшення навчання та забезпечення доступу до інформації для всіх" [3].

Нині втілення в життя місії АБА щодо забезпечення доступу до інформації для всіх стикається з багатьма перепонами. Найбільше обмежень припадає на частку ШБ і ПБ. У 2022 р. майже 51% вимог цензурування стосувалися книжок, програм та інших матеріалів у ШБ та школах; 48% — у ПБ. Загалом у 2022 р. Офіс інтелектуальної свободи АБА зафіксував 1269 вимог цензурувати книжки та ресурси. Це найбільша кількість спроб заборони книжок за останні 20 злишком років відтоді, як АБА запровадила збір цих даних. У 2021 р. таких спроб було 729, тобто майже вдвічі менше. У 2022 р. цензури зазнала 2571 назва, що на 38% більше, ніж у 2021 р. [4].

Поряд із книжками, написаними членами спільноти ЛГБТК+ або про них, у США до переліку заборонених творів потрапили роман видатного американського письменника, лауреата Нобелівської премії з літератури Е. Гемінгвея "Прощавай, зброе!"; наукова праця американського історика, дослідника расової політики у США, професора І. Х. Кенді "Як бути антирасистом"; роман відомого американського письменника-реаліста та громадського діяча Т. Драйзера "Американська трагедія"; книжка видатного

американського письменника, журналіста та громадського діяча М. Твена "Пригоди Гекльберрі Фінна" та багато інших всесвітньовідомих шедеврів американської та світової науки та літератури. Такі гримаси американської демократії без прикрас! Критично оцінюючи "книжкову лихоманку" в США, директорка Офісу інтелектуальної свободи АБА Д. Колдуелл-Стоун зауважує: "Кожна спроба заборонити книжку... являє собою пряму атаку на захищене Конституцією право кожної людини вільно вибирати, які книжки читати і які ідеї вивчати. Вибір того, що читати, має залишатися за читачем або, у випадку з дітьми, за батьками. Цей вибір не належить самозваним книжковим поліцейським" [7].

Протест проти цензурних розправ із книжками гіпотетично може вирішитися в судовому порядку на користь збереження видання у фондї. Проте найчастіше книжкові судилища завершуються обмеженням видачі або вилученням з бібліотеки переслідуваних книжок. Водночас книги є не єдиною метою наступу на ПБ різних угруповань батьків (одні виступають за заборону, а інші за збереження книг про ЛГБТК+), правих медіа, войовничих неолібералів і реанімованих неофашистів у США. Останнім часом бібліотекарі ШБ і ПБ дедалі частіше опиняються під прицілом реакції та зазнають наклепницької стигматизації, переслідувань в інтернеті, агресії в соціальних мережах, прямих погроз їхній безпеці, зайнятості та свободі. Боротьба з бібліотекарями переплітається з фінансовим придушенням ШБ і ПБ.

"Цензура, — зазначає бібліотекар Е. Драбинські, — це не єдиний спосіб вилучення книг із рук читачів. Якщо бібліотека не має бюджету для придбання якогось видання, ця книга фактично заборонена. Якщо бібліотека обмежена ліцензійними умовами видавничої компанії, які не дозволяють бібліотекам широко розповсюджувати цифрові матеріали, книги фактично заборонені. Якщо будівля бібліотеки зачинена, бо в ній нарешті встановлено надто багато відер під надто великою кількістю крапель з даху, що потребував ремонту 20 років тому, книжки фактично заборонені. Якщо в бібліотеці немає достатньої кількості працівників для відбору та придбання матеріалів, каталогізації та класифікації, розповсюдження та збереження, читання дітям, навчання людей роботи на комп'ютері, допомоги медичним дослідникам у проведенні систематичних оглядів, книжки фактично заборонені. Якщо людина живе занадто далеко від бібліотеки, щоб до неї дістатися, книги фактично

заборонені. Якщо люди приходять до бібліотеки, а вона закрита через проблеми з персоналом, книги фактично заборонені. Існує безліч способів заборонити книгу" [8].

Останніми роками дедалі більшу роль у реакційних кампаніях із заборони книг у США відіграють неофашистські угруповання. Об'єктами їхніх репресивних атак є не лише книжкові фонди та бібліотекарі, які сприяють розвитку критичного мислення на базі вивчення історії пригноблення людини людиною та прогресивних досягнень людства, залучення неофашизму до книжкових чисток у США супроводжується цькуванням усіх здатних критично мислити педагогів. Завдання неофашистів полягає в нейтралізації освіти через позбавлення від усіх працівників, здатних пробуджувати цікавість, долучати молодь до мистецтва соціальної критики й виховувати колективний дух незгоди з несправедливістю. У цьому зв'язку американський педагог-дослідник Г. Слейтер зазначає: "Фашизм не потребує інтелектуалів, тільки ідеологів і виконавців" [15]. У такому ж контексті відомий північноамериканський педагог Г. А. Жиро наголошує, що в наші дні "Сполучені Штати дедалі більше перетворюються на суспільство, байдуже до добробуту своїх громадян, бо успіх великих корпорацій стає для нього вищим, аніж існування кожного шостого американця, який живе у злиднях за межею бідності" [11, р. 159].

Атаки неолібералів і неофашистів на бібліотечну систему Сполучених Штатів, яка сотні років вірою й правдою служила трудовому народові, ставлять ШБ і ПБ перед новими серйозними викликами та випробуваннями в боротьбі за збереження свого історичного статусу. З кожним днем співробітники ШБ і ПБ разом з іншими прогресивними силами США дедалі активніше долучаються до битви за приборкання спроб американської реакції узаконити "книжкову лихоманку" та притягувати до судової відповідальності працівників цих бібліотек за порушення рестриктивних приписів самопроголошеної книжкової поліції щодо комплектування й використання книжкових фондів. Соціологічні дослідження свідчать про рішучу підтримку населенням своїх бібліотек і масове засудження спроб запровадити тотальний контроль за діяльністю ШБ і ПБ. На підтвердження цієї думки можна послатися на результати опитування американських виборців щодо ставлення до підтримки/заборони книг. Останнє було проведено впродовж 31 серпня — 3 вересня 2022 р. безпартійною дослідницькою фірмою Embold

Research на замовлення EveryLibrary Institute. Дослідження свідчить, що 75% американців виступають проти заборони книжок та оцінюють діяльність бібліотекарів удвічі вище, ніж губернаторів, Демократичної та Республіканської партій, Трампа й Байдена. 95% демократів, 80% незалежних і 53% республіканців висловилися проти заборони книг та заявили, що на виборах наступного року вони враховуватимуть позицію кандидатів щодо цього питання. Понад 90%

виборців виступають проти заборони сотень класичних романів і дитячих книжок, які екстремістські угруповання мають намір вилучити з ПБ; понад 50% занепокоєні ухваленням законів, що регулюють доступ до книг [10]. У цьому контексті очевидно, що доля соціальної організації бібліотечної системи у США залежатиме від рівня підтримки боротьби бібліотекарів за демократичні права всіма прогресивними силами країни.

Список бібліографічних посилань

1. 32 million American adults can't read: why literacy is the key to growth (2018, February 16). URL: https://medium.com/@OneYoungWorld_/32-million-american-adults-cant-read-why-literacy-is-the-key-to-growth-818996739523.
2. American Library Association. ALA. Annual Membership Statistics. URL: <https://www.ala.org/membership/node/22/>.
3. American Library Association. About ALA. URL: <https://www.ala.org/aboutala/>.
4. Banned and Challenged Books. A Website of the ALA Office for Intellectual Freedom. Censorship by the Numbers. URL: <https://www.ala.org/advocacy/bbooks/by-the-numbers>.
5. Brady H., Abbott F. (2015). A History of US Public Libraries. Digital Public Library of America. URL: <https://dp.la/exhibitions/history-us-public-libraries>.
6. Bureau of Labor Statistics, U. S. Department of Labor. The Economics Daily. (2021). Time spent reading for personal interest in 2020. URL: <https://www.bls.gov/opub/ted/2021/time-spent-reading-for-personal-interest-in-2020.htm>.
7. Conley J. (2023, March 23). Never Seen Anything Like This: US Librarians Report Book Bans Hit Record High in 2022. URL: <https://www.commondreams.org/news/ala-banned-books>.
8. Drabinski E. (2022, September 26). Disinvestment Poses as Great a Threat to Libraries as Book Bans. URL: <https://truthout.org/articles/disinvestment-poses-as-great-a-threat-to-libraries-as-book-bans/>.
9. Drabinski E. (2023, January 21). As the Public Focuses on Book Bans, the Right Is Quietly Defunding Libraries. URL: <https://truthout.org/articles/as-the-public-focuses-on-book-bans-the-right-is-quietly-defunding-libraries/>.
10. EveryLibrary Institute. Book Banning Survey Report. September 2022. URL: https://assets.nationbuilder.com/votelibraries/pages/5616/attachments/original/1663258620/Voter_Perceptions_of_Books_Bans_and_Censorship.pdf.
11. Giroux H. A. (2016). America at War with Itself. San Francisco : City Lights Books.
12. Gross B. (1980). Friendly Fascism: The New Face of Power in America. New York : M. Evans and Company, Inc.
13. Public Libraries by Country, 2016. URL: <https://www.mapsofworld.com/answers/politics/ukraine-russia-war-crisis/>.
14. Short A. M. (2023, January 15). Public libraries continue to thrive despite defunding and privatization attacks. URL: <https://www.alternet.org/public-libraries-continue-to-thrive/>.
15. Slater G. B. (2022, April 10). Neoliberalism Paved the Way for Book Banning to Take Hold in US Schools. URL: <https://truthout.org/articles/neoliberalism-paved-the-way-for-book-banning-to-take-hold-in-us-schools/>.
16. Syracuse University / Blog / Best & Worst Countries for Book Lovers (2022). URL: <https://onlinegrad.syracuse.edu/blog/best-countries-book-lovers-accessible/>.

Anatolii Arseienko,

PhD of Historical Sciences,

Leading Researcher of Institute of Sociology

of the National Academy of Sciences of Ukraine

American public libraries in the mill stones of neo-liberalism and neo-fascism

The author explores the history of the formation and development of public libraries (PL) in the United States and the role of this social institution in the educational and cultural life of american society. Particular attention is paid to contemporary attacks by the metamorphosis of neo-liberalism and neo-fascism on the social organization of libraries through their disinvestment and censorship. The aim of this offensive is to privatize PL and increase capital's control over their functioning and the formation of their book collections.

Keywords: *public libraries; neo-liberalism; neo-fascism; access to information; censorship; book bans; disinvestment of libraries*

Надійшла до редакції 3 травня 2023 року

УДК 004.738.1:004.774]:077.5](045)

DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).29-35

Лідія Піскозуб,

кандидатка наук із соціальних комунікацій,

доцентка кафедри медіакомунікацій

Української академії друкарства,

e-mail: lida.piskozub@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0657-4964>

Культура текстового контенту вебсайту з погляду фахівця-редактора (на прикладі українських інтернет-книгарень)

Досліджено якість текстового контенту вебсайтів із погляду фахівця-редактора. Проаналізовано контент вебсайту, зокрема текст, як складник його загальної культури та концепції, мірило не лише рейтингів і просування, а й досконалості та доступності для інтернет-читача.

Доведено цінність тексту як основного структурного елементу, що об'єднує і вебсайт, і читачів навколо нього. Наголошено на важливості підготовки контенту вебсайту за участі фахівця-редактора, який підтримує змістову якість на високому рівні.

Метою дослідження є оцінювання якості текстового контенту вебсайту як запоруки його конкурентоспроможності в інтернеті на прикладі онлайн-книгарень, аналіз чинників, що впливають на контент як елемент уваги користувача, та робота з поліпшення контенту через підвищення його культури в мережевому просторі.

Дослідження виконано із застосуванням аналітико-синтетичного, статистичного та порівняльного методів і контент-аналізу для визначення закономірностей роботи інтернет-книгарень та особливостей їхнього контенту.

Уперше здійснено аналіз текстового контенту 20 українських онлайн-книгарень, які пропагують текст як явище та намагаються підвищити увагу до читання загалом. Наголошено на значущості поняття культури власне текстового контенту вебсайту, що є ознакою його якості та унікальності.

Результати дослідження засвідчили, що незалежно від форми втілення вебсайту його текстове наповнення становить найвищу цінність. Від якості текстового контенту залежить ефективність забезпечення інформаційних, освітніх та інших потреб читача — користувача інтернету, а також можливість популяризації читання як явища в сучасних українських і світових реаліях.

Ключові слова: контент; текстовий контент; вебсайт; інтернет-книгарня; концепція; культура електронного видання; редактор; контент-редактор

Постановка проблеми. Суттєві зміни в інформаційному просторі, зумовлені появою інтернету, призвели до трансформації способів сприйняття та поширення інформації, а також пріоритетів і поведінки користувачів у віртуальному просторі. Інтернет стрімко стає основним майданчиком для реклами й просування дедалі більшої кількості товарів і послуг, а отже постала потреба у форматах даних, найбільш придатних для розв'язання конкретних завдань у сфері бізнесу, маркетингу, торгівлі чи розваг. За допомогою якісного контенту простіше досягати бізнес-цілей щодо створення іміджу та підвищення рівня продажів, зокрема й інтернет-книгарень, окрім того, він важливий для діяльності, пов'язаної з позиціонуванням і збільшенням відвідуваності вебсайту [10]. Намагаючись охопити якнайширшу аудиторію для ведення бізнесу, установи та організації використовують різні типи вебсайтів одночасно (корпоративні вебсайти,

корпоративні чати, промосайти, сторінки в соціальних мережах тощо), адже контентна інформація може мати різну форму [1, с. 11].

Водночас надмірна концентрація контенту призводить до втрати його цінності, що неодмінно позначається на цільовій аудиторії. Зокрема, за браком часу та через перенасичення інформацією користувачі не стільки звертають увагу на повідомлення як джерело даних, скільки на форму його втілення та швидкість сприйняття [3, с. 131], через що суттєво знижується якість вмісту вебсайту та його цілісність. Окрім цього, сьогодні будь-який користувач у будь-якій частині світу може створювати новий контент лише одним кліком. Не дивно, що фахівці зауважують про "хаос контенту" [9, с. 47], позаяк читач водночас може бути й автором повідомлення. Інтернет перетворюється на віртуальний кошик, вміст якого дедалі важче контролювати, а тексти як першооснова й джерело інформації по-

волі поступаються аудіовізуальним форматам контенту й не можуть утримати увагу користувача.

На важливості оцінювання якості контенту сайтів в епоху інформаційного суспільства наголошують на міжнародному рівні. Ще 2000 р. на зустрічі представників країн-членів ЄС у Лісабоні було розроблено стратегію економічного, соціального й екологічного оновлення, що мала на меті, серед інших завдань, створення європейського культурного простору, для чого заплановано провести цифровізацію культурного досвіду країн Європи [6, с. 210].

З огляду на ці проблеми вважаємо актуальними порушені питання культури текстового контенту вебсайту.

Аналіз досліджень і публікацій. До проблематики виготовлення та класифікації інтернет-контенту звертаються дослідники сучасних медіа В. Шевченко, К. Халимон, В. Юрженко та інші. Питання впливу контенту на інтернет-аудиторію розглянуто у працях Т. Сашука, І. Комащенко. Тему якості вмісту вебсайтів неодноразово порушували дослідники сучасних інтернет-медіа Л. Дмитрів, І. Тонкіх, В. Шевченко. Водночас слід зауважити, що більшість праць містять здебільшого теоретичні узагальнювальні відомості.

Мета статті — проаналізувати текстовий контент на прикладі галузевих вебсайтів.

Задля досягнення мети передбачено виконання таких **завдань**:

— всебічно розглянути питання якості, а також зручності використання текстового наповнення вебсайту для інтернет-аудиторії, зважаючи на нагальну потребу підтримки культури контенту в умовах цифрового світу;

— проаналізувати особливості побудови текстового контенту на прикладі 20 тематичних вебсайтів найпотужніших українських інтернет-книгарень і порталів-лідерів у видавничій галузі, що безпосередньо пов'язані з текстом як виготовленням інформаційного продукту та силою читання як явища.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні асортимент видавничої продукції урізноманітнюється та змінюється, зважаючи на нові тенденції й технології створення видань [4, с. 113]. Вагому роль у цьому процесі відіграють онлайн-книгарні, і від якості контенту їхніх вебсайтів залежать і охоплення аудиторії, і рівень продажів, і конкурентоспроможність на ринку.

Розглядаючи вміст вебсайту загалом, розуміємо його як збірне поняття, єдність, що складається з п'яти елементів: текстового, графічного, мультимедійного, рекламного та маркетингового

контенту, об'єднаних спільною концепцією та цільовим призначенням. Звісно, ступінь їх використання значно відрізняється залежно від типу вебсайту (інтернет-крамниця, корпоративний чи рекламний), а також від портрета інтернет-аудиторії, для якої призначено інформацію. Однак, без сумніву, якість контенту та його досконалість повинні мати пріоритетне значення відносно форми втілення та відображення. Графічний та інші види контенту, звісно, конкретизують і спрямовують увагу інтернет-користувачів на різні аспекти інформації, проте у багатьох випадках не спроможні замінити тексту.

Для комплексного дослідження якості текстового контенту вебсайтів потрібно конкретизувати елементи, які до нього належать. Зокрема, найчастіше до текстового контенту зараховуємо авторські та перекладні статті, оригінальний копірайтинг, унікальний рерайтинг, статті для просування, пресрелізи, офіційний контент для бізнес-сайтів, огляди товарів і послуг, новинний контент, таблиці, а також тексти меншого обсягу — анонси, заголовки, анотації, коментарі та інші матеріали, втілені у різні форми (часто виокремлюють фактичний контент сайту, до якого належать технічні характеристики продукції, інструкції, дані досліджень, числова інформація тощо. На відміну від текстового, для складання фактичного контенту не потрібне втручання фахівця, адже його можуть розробляти працівники фірм чи компаній, які відповідають за створення тексту).

Розглянемо глобальні тенденції, що позначаються на структурі вебсайтів та їхній текстовій частині:

1. Інтернет замість засобів медіа в установленому розумінні стає середовищем масової інформації — місцем обов'язкової присутності для соціально активного населення [2, с. 10]. Відповідно *видозмінюються категорії "комунікант — споживач" та "автор — читач" як ключові фігури комунікаційного процесу*. Отже, користувачі, які раніше перебували в ролі споживачів інформації, сьогодні стали її комунікантами — авторами повідомлень різного ступеня складності.

З одного боку, ця тенденція свідчить про спрощення процесів створення й трансляції інформації, наприклад, у соціальних мережах, де користувачі перебувають у спільному середовищі й можуть вільно спілкуватися між собою. Проте, з іншого боку, ці процеси суттєво позначаються на якості вільно поширюваного контенту, що, за словами М. Стелзнера, можна порівняти з паль-

ним — звичайним і ракетним, а бізнес — із космічною ракетою, яка його використовує [5, с. 189]. Знижується рівень достовірності інформації, вона спотворюється й втрачає цінність, через що зацікавлений споживач має ретельно перевіряти відомості та самостійно обирати їх джерело, що доволі складно за браком вказівки на авторство (вірусний маркетинг тощо).

2. Глобальною тенденцією змін у текстовому контенті вебсайтів, що впливає з попередньої, є доступність усім користувачам-авторам опції *створення вебсайтів із допомогою спеціальних вільних програм-конструкторів*. Оскільки найчастіше цей процес здійснюють не фахівці, а інтернет-користувачі без професійної підготовки для роботи з текстом, до того ж у рекордно швидкі строки, ці ресурси часто містять недоліки, як-от фактичні, граматичні та інші помилки, що відволікають, дезінформують і не мають практичного значення.

Звісно, автор-початківець чи розробник можуть використовувати програми для перекладу й перевірки тексту, вживати лексику відповідно до стилістики вебсайту та його цільової аудиторії, однак структура побудови тексту згідно із загальною концепцією вебсайту, його поділ на рубрики, закладки, розділи потребують спеціальних знань і роботи фахівця-редактора.

3. *Втрата актуальності та доцільності інформації*. Враховуючи висновки п. 1 і 2, що свідчать про зростання ролі інтернету, а отже й кількості вебсайтів, не можна оминати увагою питання актуальності тексту. У цифровий час інформація, що була "гарячою" вчора, сьогодні втрачає практичне значення, її роль нівелюється. Про це свідчать численні неактуальні вебсайти, що й досі доступні в інтернеті, перетворюючи його на інформаційне звалище.

Тенденція старіння інформації властива не лише новинним вебсайтам, головною метою яких є оперативне інформування користувача про події навколишнього світу, а й цілим галузям, що стрімко розвиваються, як-от ІТ-технології. Для утримання уваги інтернет-користувача слід належним чином структурувати інформацію, щоб вона виконувала своє призначення, була прочитаною та корисною. Аби не вилучати цінні, але застарілі відомості, доцільно створювати архіви, а на основних сторінках публікувати лише найважливішу інформацію, що має ознаки новизни. Тексти різних форм і жанрів мають віддзеркалювати останні події й тенденції певної галузі, їх слід доповнювати новими матеріалами залежно від ситуації, а стару інформацію (переважно розраховану на короткий термін дії) варто вилучати.

4. *Втрата першочерговості тексту* як основного елементу вебсайту або "конвертація" тексту в інші форми. Такі чинники, як постійне зростання кількості інтернет-користувачів, перенасичення інформацією (інформаційні портали, тематичні форуми та щонайменше п'ять соціальних мереж "на душу населення"!)) тощо, суттєво впливають на те, що читачі зміщують фокус на інші формати подання інформації й не так звертають увагу на власне текст, як на нетиповий дизайн, мультимедіа, нав'язливу рекламу, що намагаються втримати інтерес аудиторії. Однак користувачів потрібно зацікавити змістовими акцентами, адже актуальний і якісний текстовий матеріал може залишитися непрочитаним, якщо оформлений монотонно, не відповідає задуму чи не враховує потреби та звички конкретної читацької групи [7, с. 15].

Суттєво впливають на якість контенту вебсайту наявність відео- чи аудіоелементів і можливість інтеграції з гаджетами, адже з невеликих пристроїв інформацію легше та скоріше сприймати саме через аудіовізуальний канал. Інакше кажучи, інтернет-користувач потребує тієї самої інформації, однак в іншому форматі, що допомагає спростити та адаптувати її для індивідуальних запитів (частково сюди відносимо й інфографіку як втілення найважливішої та найсвіжішої інформації, котру часто застосовують і на вебсайтах, і офлайн, наприклад, під час коронавірусних обмежень та дистанційного навчання). Зауважимо також, що дедалі частіше текст виконує роль коментаря, доповнення, а не основи вебсайту.

5. *Дублювання інформації з друкованих видань без змін*. З огляду на масове оцифрування інформації та перенесення її у віртуальне середовище видавці часто здійснюють повне копіювання архівів без змін і навіть по-во-во копіюють дизайн друкованих журналів / газет на вебсайті. З одного боку, у такий спосіб зберігається автентичність і пізнаваність видань, адже вони вже відомі на видавничому ринку. З іншого боку, можна побачити й багато невиправлених помилок і недоліків. Окрім того, в умовах інтернету та цифрових медіа ці копії доцільно перетворювати на повноцінні мультимедійні видання з функціями гортання, масштабування та виділення певних фрагментів (можливо, конвертація у спеціальні формати, які дають змогу адаптувати видання до планшетів та інших гаджетів), що значно підвищує зручність читання для інтернет-користувачів, а отже сприяє зростанню їх кількості. Читання тексту без конвертації несприйнятливим із суто технічних причин, як-от

дрібний кегль, невдала гарнітура шрифту, інші параметри тексту, які шкодять зору.

6. *Невдале верстання текстового контенту поруч з іншими даними.* Тип верстання тексту обирають залежно від концепції видання, про яку йшлося вище, а також від кількості графічного контенту, зокрема ілюстративного матеріалу та інфографіки. Однак часто трапляються вебсайти із верстанням, що витримує концепцію, але не враховує, скажімо, технічних характеристик, через що ефективність читання знижується. Серед недоліків можуть бути як нерівномірність так званого білого простору, необхідного для поділу певних частин екрана на зони та стовпці для комфортного читання, так і, власне, параметри тексту: інтерліньяж, щільність, кегль, тип оформлення абзаців і рубрик. Занадто щільне розташування шрифтових елементів знижує можливості вільного читання й зміщує акценти з тексту на інші елементи вебсайту, тоді як занадто розріджене потребує додаткового функціонала — налаштування кнопок прокруток, додаткових гіперпосилань та чіткої карти вебсайту, потрібної для розуміння інформації.

7. *Неточності й помилки складання, недосконалість стилістики та грамотності текстів.* Звісно, можливості автоматичного виправлення тексту з допомогою комп'ютерних програм дають змогу значно зменшити кількість недосконалих текстів. Однак, як редактор із практичним досвідом роботи, авторка наголошує, що будь-який текст завжди потребує редакторського втручання й вивіреного вживання слів, зважаючи на синтаксичні правила побудови речень та адаптацію тексту до потреб певної читацької аудиторії (відповідно до тематичних зацікавлень, менталітету та особливостей вікового сприйняття). Через це легковажне ставлення до тексту на користь якнайскорішого продажу є вкрай невиправданим й відштовхує потенційного інтернет-користувача ще на етапі ознайомлення з вебсайтом.

Отже, виокремимо найчастіші недоліки під час роботи з текстовим контентом вебсайтів. Певною мірою вони залежать від кваліфікації розробників, контент-менеджерів чи інших фахівців, які беруть участь у підготовці вмісту ресурсів до розміщення в інтернеті. Однак заходи, покликані запобігти зазначеним недолікам, допомагають уникнути вад вебсайту й підвищити ефективність роботи з цільовою аудиторією.

Наслідком процесу зниження якості тексту в інтернеті стало введення в науковий обіг термінів "*культура електронного видання*" та "*культура вебсайту*". Зокрема, під останнім розуміємо ступінь досконалості ресурсу як з погляду кон-

цепції, так і цілісності змісту та форми, якості вебсайту як специфічного товару, призначеного для забезпечення різноманітних потреб користувача. Нарівні з терміном "*культура друкованих видань*", що давно у вжитку в теорії видавничої справи, поняття "*культура вебсайту*" передбачає пропорційне співвідношення якості змісту й форми електронного видання залежно від усіх характеристик, передбачених його концепцією. Зі свого боку, поняття "*культура електронного видання*" передбачає, що фахівець, який створює та наповнює вебсайт, має дотримуватись якості всіх видів контенту перед публікацією, а також вимог до їх збереження під час безпосереднього розміщення онлайн. Звичайно, способи відображення контенту є не самоціллю, а засобом для втілення змісту [8, с. 315].

Отже, вище розглянуто загальні питання якості текстового контенту, що певною мірою можуть стосуватися всіх типів вебсайтів. Для оцінювання культури власне текстового контенту вебсайту авторка відібрала та розглянула мережеві книгарні, які позиціонують читання як явище, підтримують книжковий ринок, реалізуючи нові надходження залежно від співвідношення попиту та пропозиції. Звісно, наповнення цих вебсайтів залежить від їхньої концепції, однак виразні певні тенденції та закономірності. Зокрема, серед значного масиву діючих українських інтернет-книгарень відібрано та проаналізовано 20 популярних ресурсів, що посідають і утримують упродовж тривалого періоду високі позиції у браузері Google.

Проаналізувавши особливості роботи обраних вебсайтів, авторка виокремила основні критерії якості й культури їхніх текстів:

1. *Частота оновлення текстового контенту, а також доцільність його публікації.* Цей показник є чи не найважливішим, адже вся інформація, розміщена в інтернеті, має відповідати критерію новизни та періодичності появи. Якщо читач не потребує постійного обміну швидкими даними, то може звернутися до друкованих версій журналів чи збірників, що виходять рідше. За результатами моніторингу 20 вебсайтів вітчизняних інтернет-книгарень, спостерігаємо поділ на три умовні категорії:

а) ресурси, що містять постійну оновлювану рубрику щодо подій книжкового ринку, де публікують новини, акції, оголошення (5 вебсайтів: *Grammata*, *"Моя книжкова полиця"*, *"КнигоЛенд"*, *"Клуб сімейного дозвілля" (КСД)*, *Zlatka*). Контент цих сайтів здебільшого стосується певних подій книжкового ринку або сезонних продажів;

б) ресурси, призначені для швидкого продажу, що наповнені каталогами видань, прово-

дять активні рекламні кампанії, а тому всю інформацію про події та новини книжкового ринку винесено в рекламу, що частково замінює ці рубрики (*Bookling, Vivat, Bukva.ua, KNIGIng, "Дім книги", Balkabook, Booklya* тощо);

в) комбіновані вебсайти, де, окрім продажу книг, можна замовити супутні товари для читання чи іншої діяльності (наприклад, "*Книгосклад*" і *Bookopt* — дитячі ігри за мотивами книг, канцтовари тощо).

2. *Частка текстового контенту порівняно з іншими типами та структурованість тексту* — вагомий показник наповненості будь-якого вебсайту, не лише інтернет-крамниці. Будь-яку інформацію користувач насамперед здобуває через знаки та символи, в усному чи писемному мовленні, а згодом (переважно для наочності) — з допомогою графіки, інфографіки та мультимедіа. Зважаючи на обраний тип вебсайтів, зокрема книгарні, частка їхнього текстового контенту має бути найбільшою. Однак у цій категорії ресурсів усе залежить від поданої вище концепції. Зокрема, книжкові крамниці першої групи подають повну інформацію про видання (анотації та рецензії, тематичні статті й огляди провідних письменників чи літераторів, новини видавничого ринку, докладні умови співпраці з книгарнею з усіма винятками та порадами). Такий тип подання відомостей приваблює фахового читача, адже створює враження, що вебсайт є повноцінним порталом, а не суто комерційним ресурсом. КСД оформив усі статті та дослідження у спеціальний архів за останні 10 років із можливістю повернення до перегляду в будь-який час. Інші інтернет-книгарні (*Vivat, "КнигоЛенд", KNIGIng, Grenka.ua*) уважають за доцільне розроблення опції повноцінного пошуку книг. Вони розширюють каталог видань через нові тематичні рубрики, у межах яких подають лише найважливіші відомості про нові надходження й не зосереджуються на їх обговоренні, залишаючи за читачем право оцінити книгу.

3. *Мовна досконалість і багатомовність контенту інтернет-книгарень* — ще один важливий елемент розширення читацької аудиторії в умовах масовості всесвітньої мережі, елемент зручності користування вебсайтами, що посів перші позиції за читацькими запитами. Так, з огляду на непередбачувані ситуації, як-от пандемія COVID-19 у світі чи збройна агресія РФ проти України, доступність книг онлайн стала першорядним критерієм будь-якого книжкового вебсайту, позаяк офлайн-продаж через об'єктивні причини значно втратив популярність. Зі свого боку, багатомовність породжує питання лексичної та граматичної досконалості й розуміння тексту для усіх категорій читачів, насам-

перед із погляду фахівця-редактора. Проаналізовані інтернет-магазини (наприклад, *Bukva.ua, Balkabook*) активно працюють у цьому напрямі.

4. *Супровідні види текстів* — від найпростіших до тематичних добірок і вкладок для читачів — нечасто застосовують у сучасній практиці організації інтернет-книгарень, які орієнтовані винятково на продаж й не ставлять за мету спонукати читачів до читання, однак у контексті книжкової галузі завжди потрібні та актуальні. Йдеться про заохочення читачів до слова, читання, підвищення активності аудиторії з допомогою додаткової інформації, а отже постає завдання написання авторських текстів як від редакції — рекламних і журналістських, так і від запрошених дописувачів (*Knigovo, Balkabook*).

5. *Взаємодія читачів з авторами та книгарнями* можлива завдяки такому структурному елементу, як наявність зворотного зв'язку — через спеціальні форми для коментарів і відгуків та скеровування на сторінки соціальних мереж для повнішого обговорення. Хоча це завдання інтернет-крамниць не є пріоритетним, водночас зворотний зв'язок стимулює відвідувачів до читання та обміну думками, що вкрай важливо в епоху цифрових медіа. Окрім цього, комунікація дає змогу визначити потребу читачів у певному виді товару й поліпшити його завдяки читацьким запитам, а також перевидавати, доповнювати видання та адаптувати їх для різних категорій читачів. Наприклад, на вебсайті інтернет-книгарні "*КнигоЛенд*" користувачі мають змогу поділитися посиланням на кожну книгу в соцмережах.

Зважаючи на можливість публікації читацьких відгуків онлайн, потрібно також згадати про важливість інтернет-постів — текстів, які розміщують під статтями. Вони утворюють символічні ланцюжки інформації та є окремим самостійним видом тексту з унікальним авторським стилем письма [11, с. 262].

6. *Зручність користування вебсайтом відповідно до обраної структури оформлення інформації* — одна з найважливіших технічних характеристик, що залежить від загальної концепції вебсайту та завдань, поставлених перед розробниками. Однак саме від побудови вебсайту залежить його сприйняття та подальше використання.

Зокрема, згідно з лінійною структурою, сторінки вебсайту переходять одна в одну за певним логічним ланцюжком, як рубрики та підрубрики в тексті. Таку структуру, що є спрощеним варіантом пошуку даних для економії часу та зусиль, використовують переважно для невеликих вебсайтів із чітко визначеною кількістю закладок із гіперпосиланнями. У контексті проаналізованих інтернет-книгарень вона наявна

у *Bookling*, *Balkabook* та *Zlatka*, які відрізняються на ринку вебсайтів цієї групи простотою та лаконічністю. Ці ресурси здебільшого не містять розлогих текстів, однак розроблені для спеціальних книжкових проєктів чи заходів (скажімо, пересувні книгарні, як у компанії "*Моя книжкова полиця*"). Пошук даних у таких книгарнях легкий і комфортний та забезпечує потребу у швидкій купівлі книги без допомоги консультанта.

Деревоподібна структура подання даних — приклад більш класичної онлайн-книгарні, що дає змогу користуватися вебсайтом із певними логічними зв'язками. У контексті аналізованих інтернет-крамниць побудова відбувається за принципом розширеного тематичного каталогу на бічній панелі та верхній шапці, які конкретизують пошук. Такий спосіб оформлення тексту складніший, однак більш організований і конкретний, що дає можливість шукати потрібне видання одразу за ключовими характеристиками (*Grammata*, *КСД* та інші). Однак особливість таких вебсайтів полягає в тому, що читач, віднайшовши видання, рідко звертає увагу на інші публікації, а тому текстовий контент потребує різноманітних способів привернення уваги, як-от інтеграція спеціальних блоків, елементів реклами чи яскравіший дизайн, що акцентуватимуть на важливій інформації. Водночас слід зберегти стабільність тексту й оформити його у спеціальні тематичні рубрики, які зацікавлять цільову аудиторію, адже хаотичність появи, невдале місце на головній сторінці не сприятимуть ефективності читання. Малі текстові форми, фрейми, тизери обирають залежно від додаткового функціонала для читача ще на етапі верстання вебсайту, однак вони не належать до винятково текстового контенту, а радше є елементами його дизайну.

Висновки. Авторка розглянула найтипівші елементи текстового контенту та форми його втілення в інтернет-крамницях із конкретизацією на книжковій галузі, адже, незалежно від форми, текст є найважливішим елементом, без якого

неможливо створити повноцінний вебсайт, навіть за наявності інших складників контенту — дизайну, реклами, аудіо- чи відеофрагментів.

Аналізуючи обрані інтернет-книгарні, авторка підсумувала, що у групі вебсайтів, котрі пропагують читання, текстовий контент не витісняється рекламними блоками чи графікою, а навпаки — перебуває на одному рівні з графічним вмістом. Акцент зроблено саме на важливості тексту, оскільки він є основою, каркасом вебсайту. Елементи графіки вдало доповнюють текст і надають ресурсу особливого значення (розробники також часто застосовують конструктивний формат дизайну, побудований на основі тексту та геометричних чітких форм). Ці вебсайти мають власний фірмовий стиль, за яким їх легко упізнати в інтернет-мережі, та є досить стабільними (окремі з них функціонують понад 15 років).

Цікавими є верстання й структура цих вебсайтів, а також особливості взаємодії з читачами. Зокрема, три книжкові інтернет-крамниці побудовано у формі книги з вкладками, що приваблює читачів, інші містять структуру з елементами каталогів книг, зручно оформлену за тематичним принципом. Це уможливило легкий пошук будь-якої інформації.

На аналізованих вебсайтах порівняно рідко трапляються елементи рекламного контенту (лише у формі окремих сталих рубрик і корпоративної за характером реклами, дотичної до тематики вебсайту або конкретно книжкових подій та новинок). Такий підхід до просування робить вебсайти комфортними для читання й не перевантажує їх зайвою інформацією, дає змогу спілкуватись із постійними лояльними читачами.

Співвідношення різних типів контенту, переплетення їх між собою та вдала концепція видання, постійне оновлення інформації й дотримання основних принципів роботи фахівцем-редактором — це головні чинники, що впливають на успіх інтернет-книгарні на цифровому ринку.

Список бібліографічних посилань

1. Двуліт З. П., Наумчук С. І. Контент-маркетинг як інструмент успішного функціонування зарубіжних компаній. *Економіка та держава*. 2018. № 10. С. 10—13.
2. Дмитрів (Піскозуб) Л. Й. Якість текстового контенту сайту з погляду редактора. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 9. С. 10—13.
3. Піскозуб Л. Й. Культура графічного контенту електронних видань (на прикладі навколоскопичних порталів). *Міжнародна науково-практична конференція "Журналістика, PR, медіа і комунікації: традиції та нові підходи"*. Влоцлавек, Республіка Польща 26—27 лютого 2021 року. Балтія Паблішинг. С. 131—135.
4. Піскозуб Л. Й. Засоби популяризації книг у цифрову епоху. *VI Тикторівські читання "Видавнича справа в Україні: на перехресті традицій та інновацій"*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 20—21 травня 2021 року. Львів: Українська академія друкарства, 2021. С. 113—116.
5. Сапігура С. Контент-маркетинг: проблема нових методів приваблення клієнтів. *Економічний аналіз*. 2015. Том 21. № 2. С. 186—191.
6. Тонкіх І. Критерії якості контенту Інтернет-медіа. *Обрії друкарства*. 2018. № 1 (6). С. 209—217.

7. Шевченко В. Е. Особливості контенту в сучасному журналістикознавстві. *Діалог*. 2015. № 21. С. 7—26.
8. Шевченко В. Е. Виразність та естетичність контенту журналу. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 56. С. 314—318.
9. Rahimi M., Rosman M. The 5Ws of Enterprise Content Management (ECM) Research: Is it Worth?. *Open Journal of Science and Technology*. 2020. Vol 3. Issue 1. Pp. 46—70.
10. Tobiasz M. Przegląd najważniejszych formatów content marketingowych. *Online Marketing Magazyn*. 2018. № 1 (38).
11. Wolańska M., Wolański A. Jak pisać i redagować. *Poradnik redaktora. Wzory tekstów użytkowych*. Warszawa : PWN, 2022. 338 p.

Lidiia Piskozub,
PhD in Social Communications,
Associate Professor of the Department of Media Communications
of the Ukrainian Academy of Printing

The quality of the textual content of the website from the editor's point of view (on the example of Ukrainian online bookstores)

The quality of the actual textual content of web sites from the point of view of a specialist editor was studied. The content of the website was analyzed as a component of its general concept, not only the ratings and promotion of the website were measured, but also the perfection and accessibility of the text for the Internet reader.

The value of the text as the main structural element, that connects the website and unites readers around it has been proven. Emphasis is placed on the preparation of web site content with the involvement of a specialist editor, who maintains the quality of the website at a high level.

The purpose of the study is to assess the quality of the actual text content of the website as a guarantee of the website's competitiveness on the Internet, using the example of book-related websites, the analysis of factors affecting the content as an element of user attention and work on improving the content by improving its culture on the Internet.

The article, which contains both theoretical and practical information, was written using analytical-synthetic, statistical, content analysis and comparative research methods in the analysis of the regularities of the work of online bookstores and the features of their content.

For the first time, an analysis of the text content of twenty Ukrainian online book stores, which promote text as a phenomenon and increase attention to reading in general, was carried out. The importance of the concept of the culture of the textual content of the web site, which is a measure of its quality and uniqueness, is emphasized.

The obtained results proved, that regardless of the form of implementation of the web site, the text is the greatest value, without which the construction of a high-quality, perfect web site, which enables its stability, is impossible. The actual quality of the textual content of the website is designed to provide the informational, educational and other needs of the reader-user of the Internet, who turns to publications related to the book industry and is committed to the growth of reading as a phenomenon in modern Ukrainian and world realities.

Keywords: content; textual content; website; internet-store; conception; culture of electronic edition; editor; content-editor

References

1. Dvulit Z. P. & Naumchuk S. I. (2018) Kontent-marketyng jak instrument uspishnogo funkcionuvannia zarubiznyh kompanij. *Ekonomika i derzhava*, 10, pp. 10—13.
2. Dmytriv (Piskozub) L. J. (2014). Jakist tekstovogo kontentu sajtu z pogliadu redaktora. *Visnyk Knyzhkovoji palaty*, 9, pp. 10—13.
3. Piskozub L. J. (2021). Kultura grafichnogo kontentu elektronnyh vydan (na prykladi navkoloknyzkovyh portaliv). *Miznarodna naukowo-praktychna konferencija "Zhurnalistyka, PR, media i komunikacii: tradycji ta novi pidhody"*. Wloclawek, Republika Polska 26—27 lutogo 2021 roku. Baltia Publishing, pp. 131—135.
4. Piskozub L. J. (2021). Zasoby popularyzacii knyg v cyfrovu epohu. *VI Tyktorivski chytannia "Vydavnycha sprava v Ukraini: na perehresti tradycji ta innovacii"* : materialy Mizhnarodnoji naukowo-praktychnoji konferenciji 20—21 travnia 2021 roku. Lviv: Ukrainaska akademia drukarstva, pp. 113—116.
5. Sapigura S. (2015). Kontent-marketyng: problema novyh metodiv pryvablennia klientiv. *Ekonomichnyj analiz*, 21 (2), pp. 186—191.
6. Tonkikh I. (2018) Kryterii jakosti kontentu Internet-media. *Obrii drukarstva*, 1 (6), pp. 209—217.
7. Shevchenko V. E. (2015). Osoblyvosti kontentu v suchasnomu zhurnalistykoznavstvi. *Dialog*, 21, pp. 7—26.
8. Shevchenko V. E. (2014). Vyraznist' ta estetychnist kontentu zhurnalu. *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, 56, pp. 314—318.
9. Rahimi M., Rosman M. (2020). The 5Ws of Enterprise Content Management (ECM) Research: Is it Worth?. *Open Journal of Science and Technology*, 3 (1), pp. 46—70.
10. Tobiasz M. (2018). Przegląd najważniejszych formatów content marketingowych. *Online Marketing Magazyn*, 1 (38).
11. Wolańska M. & Wolański A. (2022). *Jak pisać i redagować. Poradnik redaktora. Wzory tekstów użytkowych*. Warszawa: PWN.

Надійшла до редакції 6 травня 2023 року

УДК 025.3/4:[005.922.52:004.932](477)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).36-39

Світлана Шийка,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри журналістики та українознавства
Національного університету водного господарства та природокористування,
e-mail: svitlanashyuka@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8138-7205>

Теоретико-прикладні аспекти формування Цифрової платформи книжкової індустрії як складової частини інформаційного простору*

Прикладом тематичного інформаційного підпростору, утвореного навколо певного реперного видання, може слугувати *інформаційний кейс українського стародруку "Євангеліє Учительне" К. Транквіліона-Ставровецького*. До його інформаційного наповнення доречно віднести церковнослов'янські рохманівський (1619), унівський (1696), могильовський (1697) першодруки та сучасний україномовний переклад "Євангелія Учительного" (2014); біографічні відомості щодо життя й діяльності К. Транквіліона-Ставровецького, наведені в енциклопедичних і довідкових виданнях; з'ясування питань його видавничої діяльності; історичні й сучасні дослідження науковців; публікації наукових заходів; архівні документи; народні перекази; матеріали регіональних медіа, віртуальної електронної мережі тощо.

Іншим перспективним, на нашу думку, напрямом структуризації інформаційного спектра певної наукової галузі є авторські *інтернет-портфоліо*. Складниками одного з авторських портфоліо — заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора, класика української ономастики, дослідника антропонімії Закарпаття П. Чучки — є електронні варіанти історико-етимологічних словників "Прізвища закарпатських українців", "Слов'янські особові імена українців", бібліографічного покажчика "Покликання", а також монографія "Антропонімія Закарпаття", розділ "Розвиток імен та прізвищ" монографії "Історія української мови. Лексика і фразеологія", низка наукових статей, що потребують оцифрування. Варто зазначити, що в сукупності зі здобутками учнів і послідовників науковця, а також результатами досліджень особових назв мешканців цього регіону іншими вченими, вони утворюють повний антропонімний кейс ареалу українського Закарпаття [6; 18, с. 614—616].

Ефективною формою віддаленого доступу до тематично відібраних бібліотечних джерел і водночас рекламною акцією є віртуальні виставки, вітринні повідомлення, рекламні огляди книжкових надходжень тощо.

Віртуальна виставка — це репрезентація у віртуальній мережі за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій і сучасних електронних засобів трансляції інформації візуальних, тематично відібраних і систематизованих моделей друкованих творів та інших джерел інформації з метою віддаленого ознайомлення та використання. Низку віртуальних виставок репрезентовано на вебсайті Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки. Наприклад, експозиція "Українська Повстанська Армія «Поліська Січ»: історія незламних" містить історичну довідку, ілюстровану численними світлинами й географічними картами, пісню про "Поліську Січ" УПА, виставку книг та їх бібліографічний опис, адреси посилань на статті зі збірників і періодичних видань, електронні ресурси. Структурними компонентами іншої виставки під назвою "Рівненський обласний конкурс «Краща книга Рівненщини»: номінація "Краще поліграфічне видання", є матеріали: "Віртуальна виставка книг", "Книга як поліграфічне видання", "Переможці конкурсу «Краща книга Рівненщини»" в номінації "Краще поліграфічне видання" за 2010—2022 рр. [1].

Висновки. Проведене дослідження спрямовано на розроблення інституціональних засад формування Цифрової платформи книжкової індустрії як засобу забезпечення доступу до інформації та навігації в системі єдиного інформаційного простору. Її структурними компонентами визначено: засадничі нормативно-правові документи; інформаційне поле; інформаційну інфраструктуру; суб'єктів інформаційної взаємодії; інформаційне середовище; інформаційну діяльність; репрезентацію та ринок ди-

* Закінчення. Початок див.: Вісник Книжкової палати. 2023. № 4. С. 48—52.

намічного спектра книжкової індустрії. Увагу зосереджено на основних інфраструктурних інформаційних об'єктах Цифрової платформи книжкової індустрії: електронних бібліотеках, інформаційних вебсайтах, цифрових репозиторіях і продуктивних формах сучасної кодифікації та каталогізації, як-от: бібліографічні покажчики, довідники й путівники, колекції оцифрованих документів, тематичні інформа-

ційні кейси, електронні тематичні портфоліо, віртуальні виставки тощо.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з оцифровуванням друкованої спадщини; удосконаленням методики доступу до інформації та її відбору; розробленням, репрезентацією та поширенням перспективних прикладних форм систематизації й кодифікації джерельної бази книжкової індустрії.

Список бібліографічних посилань

1. Віртуальні виставки / Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://libr.rv.ua/ua/virt/>.
2. Держава і право: електронні бібліографічні ресурси : путівник / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: Н. І. Моїсеєнко, А. М. Колесніченко, наук. ред. Т. В. Добко. Київ, 2010. 118 с.
3. Інститут історії України НАН України : офіційний вебсайт. URL: <http://history.org.ua/uk>.
4. Кремень В., Биков В. Категорії "простір" і "середовище": особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 3—16.
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: видання бібліотеки та література про її діяльність (2004—2018) : науково-бібліографічний покажчик / ред.: Л. А. Дубровіна, Т. В. Добко. Київ : Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2018. 598 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002188>.
6. Покликання : біобібліогр. покажч.: до 90-річчя від дня народження Павла Павловича Чучки / уклад.: Л. О. Мельник та ін. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2018. 224 с.
7. Путівник по найцікавіших електронних бібліотеках України та світу. URL: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2771&fbclid=IwAR3mI13IUbeGiOxCb4zYio2JisCCeQK4HOyNqcz3IRjy9uxeDxYGVUhbcbfM.
8. Ресурси / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
9. Сенченко М. Центр державної бібліографії в цифрову епоху. *Вісник Книжкової палати*. 2016. № 4. С. 3—9.
10. Сенченко М. Цифрова платформа книжкової індустрії. *Вісник Книжкової палати*. 2021. № 11. С. 3—7.
11. Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15—25.
12. Солоіденко Г. Електронні путівники — важливий інформаційний ресурс наукової бібліотеки. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 25—31.
13. Тихомирова Є. Європейський інформаційний простір: сутнісні характеристики та тенденції розвитку. Актуальні проблеми формування та розвитку європейського інформаційного простору : колективна монографія. Луцьк : ВНЗ імені Лесі Українки, 2012. С. 6—50.
14. Україніка — електронна бібліотека / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>.
15. Українська ономастика : бібліографічний покажчик / уклад.: С. О. Вербич, І. В. Єфименко, І. М. Желєзняк; НАН України, Ін-т укр. мови. Київ, 2013. 364 с.
16. Цифровий репозиторій Національного університету водного господарства та природокористування. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/>.
17. Шийка С. В. Осмислення української історичної антропоніміки у контексті формування європейського інформаційного простору. *Науковий журнал "Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського". Серія: Філологія. Журналістика. Спецвипуск, присвячений євроінтеграційній тематиці*. С. 173—178. DOI: 10.32782/2710-4656/2022.spec/26.
18. Шийка С. В. Українська історична антропоніміка на межі століть. Scientific developments of European countries in the area of philological researches : Collective monograph. Riga : Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2020. P. 2. Pp. 603—620. DOI: 10.30525/978-9934-588-56-3.2.16.
19. Buckland M. *Information as thing*. *Journal of the American Society for Information Science*. 1991. Vol. 42, issue 5. P. 351—360. DOI: 10.1002/(SICI)1097-4571(199106)42:5<351::AID-ASIS>3.0.CO;2-3.
20. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org>.
21. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/>.
22. Masuda Y. *The Information Society as Post-industrial Society*. Washington : World Future Society, 1981. 171 p.
23. Newby G. Metric Multidimensional Information Space. *The fifth Text Retrieval Conference (TREC-5)*. Gaithersburg, Maryland, 1996. URL: <https://petascale.org/papers/newby-trec5.pdf>.
24. Rogala-Lewicka A. Informacja jako autonomiczny czynnik wpływu w przestrzeni publicznej. Studium władztwa informacyjnego. Praca doktorska, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski. Warszawa, 2013. 440 s.
25. Towards knowledge societies: UNESCO world report. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>.

Svitlana Shyjka,
 PhD of Philological Sciences,
 Associate Professor of Journalism and Ukrainian Studies
 National University of Water Management and Natural Resources Use

Theoretical and applied aspects of the formation of the Digital platform of the book industry as a component of the information space

The article is devoted to consideration of the theoretical and applied aspects of the formation of the Digital platform of the book industry as a component of the information space. The research was conducted within the framework of the project of forming the Digital platform of the book industry, initiated by professor M. Senchenko on the pages of the Book Chamber Bulletin. The relevance of scientific intelligence is caused by the need to ensure prompt access to information in the book industry.

From the standpoint of a generalized approach, the information space is defined as a certain model of a structured system of permanent states and processes of semantic reflection of objective reality and the results of human thinking about it, the component of which is the specific or target information subspace of the book industry, which includes the Digital platform of the book industry. The structural components of the latter include: basic regulatory and legal documents, information field, information infrastructure, subjects of information interaction, information environment, information activity, representation and market of the dynamic spectrum of the book industry.

Attention is focused on the main infrastructural information objects of the Digital platform of the book industry: electronic libraries, information websites, digital repositories and productive forms of modern codification and cataloging, in particular, such as: bibliographic indexes, reference books and guides, collections of digitized documents, thematic information cases, electronic thematic portfolios, virtual exhibitions, etc.

Prospects for further research related to the digitization of printed heritage, improvement of methods of access and selection of necessary information, development, representation and distribution of promising applied forms of systematization and codification of the source base of the book industry have been determined.

Keywords: bibliography; information space; cataloging; book industry; codification; digitization; theoretical and applied aspects; digital platform

References

1. Virtualni vystavky (2022). Rivnenska oblasna universalna naukova biblioteka. Available at: <http://libr.rv.ua/ua/virt/>.
2. Moiseienko N. I. & Kolesnichenko A. M. (Comp.) (2010). *Derzhava i pravo: elektronni bibliohrafichni resursy : putivnyk*. Kyiv.
3. *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy: veb-sait* (2023). Available at: <http://history.org.ua/uk>.
4. Kremen V. & Bykov V. (2013). Katehorii "prostir" i "seredovyshe": osoblyvosti modelnoho podannia ta osvithnoho zastosuvannia. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy*, 2, pp. 3—16.
5. Dubrovina L. A. & Dobko T. V. (Eds.). (2018). *Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho : vydannia biblioteki ta literatura pro yii diialnist (2004—2018): naukovo-bibliohrafichni pokazhchyk*. Kyiv. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002188>.
6. Melnyk L. O. et al. (2018). *Poklykannia : biobibliohr. pokazhch.: do 90-richchia vid dnia narodzhennia Pavla Pavlovycha Chuchky*. Uzhhorod: Vyd-vo Oleksandry Harkushi.
7. *Putivnyk po naitsikavishykh elektronnykh bibliotekakh Ukrainy ta svitu*. (2020). Available at: http://odnb.odessa.ua/view_post.php?id=2771&fbclid=IwAR3mI13IUbeGiOxCb4zYio2JisCCeQK4HOyNqcz3lRjy9uxeDxYGVUhbcm.
8. *Resursy* (2023). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Available at: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
9. Senchenko M. (2016). Tsentri derzhavnoi bibliohrafii v tsyfrovu epokhu. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 4, pp. 3—9.
10. Senchenko M. (2021). Tsyfrova platforma knyzhnoi industrii. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 11, pp. 3—7.
11. Senchenko N. (2023). Aktualni pytannia formuvannia tsyfrovyykh kolektsii elektronnykh bibliotek. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, pp. 15—25.
12. Soloidenko H. (2023). Elektronni putivnyky — vazhlyvyi informatsiyni resurs naukovoi biblioteki. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, pp. 25—31.
13. Tykhomirova Ye. (2012). Yevropeyskyi informatsiyni prostir: sutnisni kharakterystyky ta tendentsii rozvytku. *Aktualni problemy formuvannia ta rozvytku yevropeiskoho informatsiynoho prostoru: kolektyvna monohrafiia*. Lutsk: VNZ imeni Lesi Ukrainky, pp. 6—50.
14. *Ukrainika — elektronna biblioteka*. (2023). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. Available at: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRAINICA&P21DBN=UKRLIB>.
15. Verbych S. O., Yefymenko I. V. & Zheliezniak I. M. (2013). *Ukrainska onomastyka: bibliohrafichni pokazhchyk*. Kyiv.
16. *Tsyfrovyyi repozytorii Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia*. (2023). Available at: <https://ep3.nuwm.edu.ua/>.
17. Shyika S. V. (2022). Osmyslennia ukrainskoi istorychnoi antroponomiky u konteksti formuvannia yevropeiskoho informatsiynoho prostoru. *Naukovyi zhurnal "Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho"*. Serii: Filolohiia.

- Zhurnalistyka. Spetsvypusk, prysviachenyi yevrointehratsiinii tematytsi. Vydavnychiy dim "Helvetyka", pp. 173—178. DOI: 10.32782/2710-4656/2022.spec/26.
18. Shyika S. V. (2020). Ukrainka istorychna antroponimika na mezhi stolit. *Scientific developments of European countries in the area of philological researches: Collective monograph*. Riga: Izdevnieciba "Baltija Publishing", P. 2, pp. 603—620. DOI: 10.30525/978-9934-588-56-3.2.16.
19. Buckland M. (1991). *Information as thing*. *Journal of the American Society for Information Science*, vol. 42, issue 5, pp. 351—360. DOI: 10.1002/(SICI)1097-4571(199106)42:5<351::AID-ASI5>3.0.CO;2-3.
20. *Cambridge dictionary*. (2023). Available at: <https://dictionary.cambridge.org>.
21. *Dictionary by Merriam-Webster*. (2023). Available at: <https://www.merriam-webster.com/>.
22. Masuda Y. (1981). *The Information Society as Post-industrial Society*. Washington: World Future Society.
23. Newby G. (1996). Metric Multidimensional Information Space. *The fifth Text Retrieval Conference (TREC-5)*. Gaithersburg, Maryland. Available at: <https://petascale.org/papers/newby-trec5.pdf>.
24. Rogala-Lewicki A. (2013). *Informacja jako autonomiczny czynnik wpływu w przestrzeni publicznej. Studium władztwa informacyjnego*. Praca doktorska, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytet Warszawski. Warszawa.
25. *Towards knowledge societies: UNESCO world report*. Available at: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>.

Надійшла до редакції 14 квітня 2022 року

З АРХІВУ КНИЖКОВОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ

УДК 015:061]:050"197":001.89]](477)(045)
DOI: 10.36273/2076-9555.2023.5(322).39-48

Лариса Дояр,
кандидатка історичних наук, доцентка,
завідувачка Державного архіву друку
Книжкової палати України,
e-mail: arkhiv@ukrbook.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0789-2462>

Десятирічка ідеологічних ювілеїв та її віддзеркалення в періодиці УРСР 1970-х років

Статтю підготовлено в рамках науково-дослідної роботи Книжкової палати України, запланованої на 2023 р. Відповідно до сформульованого завдання — визначити тематичні та змістові пріоритети друкованих видань України 1970-х рр. — авторка виявила порушену проблему як таку, що відповідає пошуковому параметру зазначеної науково-дослідної роботи. Цей висновок було зроблено на підставі ретельного перегляду карткових каталогів Книжкової палати, а саме: хронологічного каталогу 1970—1979 рр.; генерального алфавітного каталогу в межах скриньок міністерств і відомств УРСР; видавничого каталогу в межах столичних і регіональних видавництв; каталогу періодичних (крім газет) і продовжуваних видань Державного архіву друку.

Формулюючи мету статті, авторка виходила з імплікативного судження про очевидний зв'язок між найгучнішими ідеологічними радянськими ювілеями 1970-х рр. (100-річчя від дня народження В. Леніна (1970), 50-річчя від часу утворення СРСР (1972), 60-річчя від дати перемоги Великої Жовтневої соціалістичної революції на теренах колишньої Російської імперії (1977)) і розвитком тогочасної національної культури українського народу. У контекст контрверсійного обговорення похідно потрапив і дискурс щодо переважної білінгвальності вихованих радянською владою українців. Першоджерельною базою для написання пропонованої статті став періодичний орган друку Міністерства культури Української РСР, орієнтований на різні верстви населення республіки, — журнал "Соціалістична культура", що в досліджуваній період позиціонував себе як "масовий громадсько-політичний щомісячник теорії і практики культурного будівництва". Висновковою констатацією статті стало твердження про розвиток української радянської культури в парадигмі гармонічного поєднання між соціалістичним змістом і національною формою всіх виявів культурного життя УРСР.

Ключові слова: науково-дослідна робота Книжкової палати України; друковані видання України 1970-х рр.; громадсько-політичний журнал "Соціалістична культура"; ідеологічні ювілеї 1970-х рр. у СРСР

Постановка проблеми. Культурне життя українського народу в розмаїтті галузей, літературно-мистецьких форм та імен діячів є науково й суспільно затребуваною проблемою дослідження. Не становить винятку й період 1970-х рр., коли культурне життя 50-мільйонного населення

Української РСР перебувало під потужним ідеологічним тиском союзної держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Культурний розвиток українського народу сьогодні має незліченну історіографію. Зазначену тематику розкривають загальні (енциклопедії, довідники, словники) та спеціальні (колективні та однойменні монографії, журнальні статті, збірники наукових праць) друковані видання. Серед дослідників української культури загалом і літератури та мистецтва зокрема фігурує чимало як славнозвісних, так і менш відомих імен, а саме: Д. Чижевський, М. Попович, М. Жулинський, В. Дончик, М. Возняк, П. Юрченко, П. Жолтовський, П. Попов, Л. Польовий, В. Бокань, П. Говдя, Я. Затенапський та багато інших.

Метою пропонованого друкознавчого дослідження є проведення контент-аналізу зшитків журналу "Соціалістична культура" за 1970-ті рр. щодо встановлення зв'язку між ідеологічними ювілеями зазначеного періоду й суголосним епосі культурним розвитком українського народу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пройшовши складний кількостатпний шлях українізації, станом на початок 1970-х рр. українська культура повстала у великому розмаїтті жанрів, імен і творів, що спиралися на власну, розгалужену по всій республіці, цілком доступну мережу початкового, спеціального та вищого мистецького навчання. Незаперечним досягненням Української РСР стало створення повноцінної системи культурного життя суспільства, культивованої серед усіх верств населення, адаптованої та диференційованої до вікових особливостей різних поколінь, репрезентованої на всіх щаблях функціонування духовної сфери республіки. Сприятливим чинником культурного зростання українського народу стала програмна вимога КПРС стосовно того, що культура має бути соціалістичною за змістом і національною за формою.

Водночас на тлі цих безумовних позитивів спостерігалися й негативи, що становили серйозні загрози. Річ у тім, що життя в умовах величезної країни потребувало єдиної, званої всіма народами СРСР мови спілкування — такою стала російська. Це була мова керівного партійно-державного управлінського центру, мова кількісно домінантного етносу, мова порозуміння між народами в багатонаціональній країні. Цю особливість життя в Радянському Союзі яскраво зобразив автор легендарної кінострічки "У бій ідуть лише «старі»" Л. Биков в епізоді українсько-узбецької розмови маестро Титаренка й

льотчика Ромео: щоб зрозуміти один одного, вони мусили перекладати слова своєї рідної мови на російську. Об'єктивними факторами русифікації стала швидка асиміляція населення: люди родинами могли їхати на постійне проживання до будь-якої республіки СРСР, випускників радянських вишів розподіляли на роботу в усі кутки країни. Власне, саме тому вища освіта поступово перейшла на російську мову викладання, що спричинило русифікацію і середніх шкіл, адже щоб вступити до вишу й успішно в ньому навчатися, треба було завершити російськомовну школу. На безкрайніх просторах Радянського Союзу російська мова сприймалася щонайменше як друга рідна. В УРСР же, з панівним українським (східнослов'янським) населенням — навіть як перша рідна. Об'єктивною реалією Української РСР став виразний білінгвізм (двомовність) населення, відсоток якого зростав у міру просування на східні та південні терени. В УРСР були величезні регіони, де українською взагалі не послуговувалися в побуті або вживали суржик (поширену й нині мішанину з російських та українських слів). Російськомовною, з невеликим про шарком україномовної інтелігенції, була навіть столиця республіки. І все це на тлі великої кількості видавництв, що функціонували в УРСР, мільйонних накладів україномовної (вітчизняної та перекладної) літератури, розквіту україномовного художнього слова, пісенної творчості, україномовних телебачення, радіо, преси, які, до речі, популяризували високі стандарти орфоепічного й лексичного вжитку української літературної мови (у журналі "Соціалістична культура", про який йтиметься далі, діяла навчальна рубрика "А яка ваша мова?", яку періодично вели кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка А. Коваль і старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР ім. О. О. Потебні, кандидат філологічних наук А. Бурячок).

Інакше кажучи, україномовне культурне середовище в УРСР було добре й різнобічно розвиненим, але для пересічного громадянина в російськомовному регіоні воно дедалі більше втрачало актуальність. Тож партійна вимога щодо національної за формою культури породжувала її надзвичайно активне, але лише атрибутивне виконання. У зрусифікованих промислових містах України було створено багату індустрію національної культури, представлену великою кількістю оркестрів та хорів народної

музики, пісенно-танцювальних гуртів і колективів, забезпечених чудовими музичними інструментами й вбраних у розкішні народні костюми. Однак український народний одяг, власне, як і мова, на більшій частині УРСР стали анахронізмом і перетворилися на програмну візитівку радянських свят. Збереженням органічного українства, як і за дореволюційних часів, займалося село, але його патріархальність і традиційність, зіштовхуючись із реаліями мегаполісів, дуже швидко маргіналізувалися в суспільній свідомості. Ймовірно, старанно створений і щедро профінансований радянською владою пласт української національної культури існував дещо відсторонено від суспільства та сприймався ним як даність, а не внутрішня потреба. Вочевидь, це не стосується двомільйонної армії любителів народної культури, які із захопленням займалися самодіяльним мистецтвом. Однак загалом суспільство виявляло непідробний інтерес насамперед до загальносоюзного, російськомовного культурного життя, адже воно було неосяжним і, як здавалося багатьом, прогресивнішим. Тож до національних частин у святкових концертах глядачі ставилися як до обов'язкових відвідувань партійних чи профспілкових зборів — чемно, але з великим нетерпінням чекаючи, коли розпочнеться духовно близька позанаціональна програма, яка також, поміж іншим, затверджувала високі моральні цінності.

Атрибутивність як основа функціонування україномовної культури в УРСР, на наш погляд, набула ще більших формальних ознак у десятиліття радянських ювілеїв, коли література й мистецтво були зорієнтовані винятково на виробництво соціалістичного пафосу в привабливій національній обгортці. Безумовно, противники формального вжитку національних ознак у культурі чинили опір: в означений період продовжували плідно й нестандартно працювати покоління шістдесятників, розгортався дисидентський рух, було створено чимало шедевральних мистецьких творів. Водночас загальна тенденція була дещо іншою, і найкраще її віддзеркалює тогочасна республіканська преса.

У цьому контексті найвиразнішим є один із найстаріших українських радянських культурних видань — журнал "Соціалістична культура", що виходив від червня 1921 р. У досліджуваний період це був часопис, що трансформувався в масовий громадсько-політичний щомісячник, підпорядкований об'єднаному керівництву з боку Міністерства культури УРСР і Української республіканської ради профспілок. Якщо поперед-

німи роками "Соціалістична культура" являла собою щомісячний журнал методики й практики культурно-освітньої роботи, що був друкованим органом Міністерства культури Української РСР, то від січня 1970 р. його відредагований статус набув нового змісту — "масовий громадсько-політичний щомісячник теорії і практики культурного будівництва".

Упродовж окресленого періоду кількаразово змінювався головний редактор видання: до липня 1972 р. цю посаду обіймав М. Подолян; від серпня 1972 р. до червня 1973 р. — О. Вишневецька, а від липня 1973 р. на, порівняно з попередницею, тривалий час журнал очолював опальний український дипломат, журналіст А. Кисіль. Доволі відчутно (від 48 до 65 тис. примірників на місяць) упродовж десятиліття коливався й наклад часопису. Натомість незмінною залишалася ціна, що становили 30 коп. за номер.

Серед членів редакційної колегії було чимало відомих діячів культури, зокрема професор історії, академік АН УРСР І. Гуржій; професор, провідний бібліотеко-, фондо- та каталогознавець УРСР О. Сокальський; композитори П. Майборода та І. Шамо.

Тривалий час традиційними рубриками "Соціалістичної культури" були розділи: "У клубах і будинках культури", "Фестиваль самодіяльного мистецтва УРСР" (або "Народна творчість") і "Бібліотечна справа". На початку 1970-х рр. затвердилися інші складники, як-от: "Ленінська естафета культури", "Публіцистика", "Лекторій марксистсько-ленінської естетики", "Практика і методика культурно-освітньої роботи", "Для вас, аматори сцени", "Література, публікації, гумор". Надалі назви рубрик формулювали лаконічніше, а саме: "Питання теорії", "Публіцистика", "Практика культурно-освітньої роботи", "Методичні поради і консультації", "Поетія. Пісні. Проза", "Цікавинки для всіх".

На честь столітнього ювілею від дня народження В. Леніна журнал друкував статті про інтернаціональний характер української радянської культури [1, с. 18—19]; єдність інтернаціонального й національного в літературі [2, с. 32—34]; ідейність і натхнення в роботі діячів культури [3, с. 16—18]. У рік 60-річчя Великого Жовтня (1977) контент "Соціалістичної культури" охоплював колонку редактора; обговорення рішень XXV з'їзду КПРС; текст нової Конституції СРСР; блокнот публіциста; книжкову полицю; інформацію про пам'ятки історії та культури; біографістику; сатирично-гумористичний розділ; довідковий стіл; юридичну консультацію та ігротеку. Водночас обов'язковими рубриками журналу були розділи, присвячені політичним ювілеям. Найбільше серед них у зазначений період налічувалося таких: 100-річчя від дня народження В. Леніна (1970), 50-річчя утворення СРСР (1972), 30-річчя Великої Перемоги (1975), 60-річчя Великого Жовтня (1977).

У рік століття від дня народження В. Леніна тиск соціалістичного пафосу в культурі перетворився на справжнісінький "дев'ятий вал". З усіх боків на читача, глядача й слухача споглядала культура революційних звершень, яка, через свою нав'язливість, досягала душевних глибин хіба що в найбільш вразливих осіб. По суті, радянська культура доби ювілеїв актуалізувала удавану сферу життя, створивши прірву між реальною буденністю та її творчим осмисленням в культурі. Саме тому набула такого поширення "езопова мова" з її прихованими змістами, розквітли анекдотична народна сатира та авторська пісня "під гітару". Звільнивши суспільство від страху часів сталінізму, партія залишила незмінними пафосні засади культурно-освітньої роботи, чим, по суті, сприяла розвитку протестних настроїв. За нашим розумінням, українська радянська культура, як і культура СРСР загалом, стала суперечливим явищем, майданчиком розбіжностей. Згодом, у роки горбачовської перебудови, популярний радянський поет А. Демент'єв схарактеризував цей хворобливий стан, як "аплодування дурницям, які так надихали нас"...

Журнал "Соціалістична культура", у зазначеному контексті, являв собою цілком типовий орган друку. Січневий номер щомісячника за 1970 р. розпочинала велика програмна стаття "Ленінським генієм осяяна" авторства тогочасного міністра культури Української РСР Р. Бабійчука [4, с. 2—4]. Ростислав Володимирович за-

значав, що, готуючись гідно відзначити 100-річчя від дня народження В. Леніна, "багатотисячний загін майстрів сцени працює над творами, що оспівують мудрість Ілліча, велич звершень партії і народу" [4, с. 2]. Міністр наголошував, що, на відміну від царської Росії, де українська мова зазнавала утисків, в Радянській Україні розвивається національна культура. У статті наводилася статистика тогочасних культурних закладів, що працювали в УРСР, а саме: 63 театри, 25 філармоній, 26 тис. будинків і палаців культури, клубів, майже 70 тис. бібліотек [4, с. 2]. Окрім того, діяли сотні парків культури та відпочинку, музеїв, планетаріїв тощо.

Р. Бабійчук зауважував, що на честь столітнього ювілею вождя світового пролетаріату Україна долучилася до Всесоюзної переклички сільських клубів, Всесоюзного огляду діяльності бібліотек, Всесоюзного огляду державних і народних музеїв; в УРСР набули поширення ленінські естафети культури, розгорнулося змагання будинків культури, клубів і бібліотек за звання "Закладу відмінної роботи", аматорські мистецькі колективи приєдналися до ювілейного фестивалю самодіяльного мистецтва [4, с. 3]. За даними міністра культури УРСР, станом на початок 1970 р. у республіці діяло понад 200 тис. колективів і гуртків художньої самодіяльності, в які входило понад 3 млн осіб; із кожної тисячі сільського населення в художній самодіяльності брали участь 73 особи, окрім того, в тогочасній Україні налічувалося понад 3 тис. самодіяльних авторів. Р. Бабійчук із задоволенням повідомляв, що бібліотечним обслуговуванням в УРСР охоплено 95% сімей та 67,8% дорослого населення, а 134 музеї республіки, в яких відбулося 270 тис. екскурсій, відвідало 14 млн осіб [4, с. 4].

Статтю міністра культури завершували текст і нотна партитура пісні "Співає моя Україна" (слова Ф. Малицького, музика М. Попова), яку хоровим аматорам сцени пропонували виконувати в супроводі бандури. З погляду поєднання соціалістичного змісту й національної форми, твір є майже бездоганим:

*Співає моя Україна
І Леніна славить ім'я.
У сонячнім Жовтня промінні
Шевченкова скресла земля.*

*Співає моя Україна
В огнях Дніпрельстанів цвіте —
Під ленінським стягом єдиним
Нас Партія рідна веде.*

*Співає моя Україна
І славить радянське життя,
І пісня про Леніна лине —
Озорює даль майбуття* [4, с. 4].

Слід зазначити, що виконання пісні під пронизливі перебори самобутнього, суто українського народного інструмента транспортувало твір у жанр козацької думи й, безумовно, справляло сильне враження на глядачів.

Зорею ленінської тематики в українській літературі було визнано 1922 р., коли В. Поліщук написав поему "Ленін" [5, с. 37]. Твір був надрукований у Харкові українською та російською (в перекладі) мовами й презентований із дарчим написом дружині вождя Н. Крупській. Як повідомляв журнал "Соціалістична культура", обидва видання зберігалися у бібліотеці В. Леніна у Кремлі [5, с. 37].

Про тісний зв'язок Ленініани з декоративно-прикладною творчістю Буковини на сторінках "Соціалістичної культури" писав Т. Сулятицький [6, с. 12]. Зокрема, автор повідомляв, що на честь сторіччя Ілліча ювілейні виставки були проведені в усіх районах краю. Загалом, народні умільці підготували 9 тис. оригінальних робіт, при цьому сільські виставки не поступалися міським. Так, у с. Валяві, що на Кіцманщині, демонструвалося 265 робіт і, як зазначав Т. Сулятицький, "важко було виділити найталановитішу з вишивальниць чи килимарниць або ж назвати найкращу річ" [6, с. 12]. Саме валявські майстрині вишивали сорочки для артистів заслуженого Буковинського ансамблю пісні і танцю. Майстри з Путильського району, які експонували зразки мистецтва оздоблення шкіри, різьблення й випалювання по дереву, застосовували характерний гуцульський орнамент; Заставнівський і Сторожинецький райони демонстрували народний буковинський одяг; майстрині с. Романівці Сокирянського району виготовили килими, характерні тільки для лісостепової частини Буковини [6, с. 12]. Наголошуючи, що під час підготовки до Ленінського ювілею успіхи народного мистецтва Буковини здобули конкретне уречевлення, Т. Сулятицький ознайомив читачів з найкращими творами про вождя. Наприклад, різьбяр із Сокирян І. Савченко до обласної виставки підготував декоративний таріль із барельєфом В. Леніна, облямований мереживом тонкої інкрустації; різьбяр по дереву з Чернівців В. Шевчук також виготовив декоративний таріль із портретом Ілліча, ювілейний альбом і дві Книги трудової слави (вироби було оздоблено різноколірним деревом, бісером, металом і тисненням по шкірі); чернівецький

столяр П. Горохов засобом інтарсії створив панно "Пост № 1" про почесну варту біля Мавзолею В. І. Леніна; надзвичайно складною технікою буковинської вишивки напрацювала портрет Ілліча народна майстриня О. Винокурова з Чернівців; на обласній виставці демонструвався й килим з портретом вождя (автор І. Пастух) [6, с. 12]. Буковинська виставка декоративного мистецтва 1970 р. стала справжнім гімном програмній засаді КПРС про поєднання в культурі соціалістичного змісту й національної форми. Проте апогеєм у цій справі, на наш погляд, є міркування викладача Косівського технікуму народних художніх промислів, мистецтвознавця, члена Спілки художників СРСР О. Соломченка стосовно того, що після утвердження радянської влади на Гуцульщині в орнаментальних композиціях тамтешніх писанкарів з'явилися "нові мотиви", а саме: емблеми серпа і молота, фігури у вигляді кремлівських башт, орнаменти з червоних п'ятикутних зірок, зображення супутників Землі, космічних кораблів тощо [7, с. 38]. Добірку цих прикарпатських писанок читачі могли побачити на титульній сторінці травневого номера "Соціалістичної культури" за 1970 р.

Доволі органічними, у зазначеному контексті, були ювілейні заходи, що відбувалися в Тульчині Вінницької області. Про них на сторінках "Соціалістичної культури" писав тогочасний секретар Тульчинського райкому Компартії України, голова районної оргкомісії з підготовки та проведення фестивалю самодіяльного мистецтва Е. Подолячук [8, с. 16—17]. Як зазначав автор, у Тульчині на честь сторічного ювілею В. Леніна було проведено різноманітні заходи, як-от: науково-практична конференція працівників закладів культури, огляди-конкурси художньої самодіяльності, кінопоказ документальних стрічок аматорської кіностудії "Тульчинфільм" (випустила 10 фільмів і працювала над стрічкою "Ленін з нами").

Водночас на величне свято радянського монументального мистецтва перетворилося урочисте відкриття в Тульчині пам'ятника видатному українському композиторові М. Леонтовичу (1877—1921). Як наголошував секретар тамтешнього райкому, відкриття монумента збіглося в часі з 50-річчям народної хорової капели, яку особисто заснував М. Леонтович [8, с. 17]. Майже п'ятиметрова композиція, що складалася з погруддя композитора, бронзового чотиригранного постаменту, прикрашеного українським орнаментом, та гранітного цоколя була встановлена 12 липня 1969 р. і, що дуже повчально для

нашого сьогодні, увійшла до переліку святкових заходів на честь ювілею В. Леніна! На цьому тлі дуже боляче писати про зруйновану, забуту владою в незалежній Україні хату М. Леонтовича в с. Шершні Тиврівського району, яка за радянських часів була позначена меморіальною дошкою, старанно доглядалася й функціонувала як об'єкт культурної спадщини. У наші ж дні, аби не витратити кошти на відновлення будинку, відповідальні особи розповідають про його "фейковість"... Навіть, якщо припустити брак достатніх доказів, хіба не варто збудувати в Шершнях величний меморіальний комплекс на честь всесвітньвідомого композитора, автора невмирущого різдвяного "Щедрика"?! Хіба ж він того не гідний?! Осліплені ленінським ювілеєм комуністи й ті шанували М. Леонтовича, а влада незалежної України за 30 років так і не спромоглася виявити повагу до власної культурної спадщини. Сором та й годі! До слова, в ювілейний рік В. Леніна журнал "Соціалістична культура" не забув згадати й про 125-річчя від дня народження І. Карпенка-Карого (І. Тобілевича) та розмістив репортаж із хутора "Надія", що на Кіровоградщині, де в садибі драматурга працював музей його імені. У журналі було надруковано фото А. Тобілевича — онука письменника, який тоді працював завідувачем музейного комплексу [9, с. 34]. Того ж ленінського року на честь 70-річчя від дня народження народної художниці УРСР К. Білокур "Соціалістична культура" умістила на кольорових вкладках ілюстрації її робіт "На Полтавській землі" та "Півонії" [10, вкл.].

Відзначаючи 100-річчя вождя світового пролетаріату, редколегія "Соціалістичної культури" оголосила для читачів конкурс на краще знання його біографії та революційної діяльності. Підсумки було підбито у квітневому номері журналу за 1970 р. [11, с. 17]. Конкурсанти оформлювали альбоми з відповідями й надсилали на адресу часопису. На фінальному засіданні журі ухвалило таке рішення: першу премію — подорож ленінськими місцями — здобули студенти фізико-математичного факультету Бердянського педагогічного інституту В. Михайличенко та В. Рябко (незабаром молоді люди одружилися й за путівкою "Соціалістичної культури" як переможці конкурсу "Велике життя 1870—1970 рр." відвідали Москву); другу премію — екскурсію Києвом із відвіданням Київського філіалу Центрального музею В. І. Леніна та історичних і революційних пам'яток столиці Радянської України — присудили викладачці літератури

Кам'янсько-Бузької середньої школи № 1 Львівської обл. Г. Вишнівській; третьою премією — передплатою на п'яте видання творів В. Леніна — нагороджено бібліотекарку дитячої бібліотеки м. Марганця Дніпропетровської обл. Л. Проніну; кіноапарат "Екран" отримав інженер-технолог із м. Києва П. Сокович; фотоапарат "ФЕД-3" — агроном колгоспу "Заповіт Ілліча" Охтирського району Сумської області І. Бордюгов; фотоапарати "Чайка" — бібліотекарка із селища Олександрівка Мар'їнського р-ну Донецької обл. Р. Антонєць і технік архітектурної групи Веселівського райвиконкому Запорізької обл. М. Козюра. Окрім того, 10 учасників конкурсу нагороджено грамотами (Т. Богданова — методист Полтавської обласної бібліотеки для дітей ім. Панаса Мирного; В. Боднарчук — учитель, завідувач народного музею колгоспу ім. В. І. Леніна, с. Летава Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.; А. Верхогляд — методист Кам'янського будинку піонерів Черкаської обл.; В. Герасименко — працівник Яготинського управління сільського господарства Київської обл.; В. Зензинов — робітник, персональний пенсіонер (м. Київ); Н. Івасенко — бібліотекарка районної бібліотеки для дітей (м. П'ятихатки Дніпропетровської обл.); К. Корнева — пенсіонерка (м. Київ); М. Олифіренко — молодший науковий співробітник (м. Київ); І. Сидоренко — працівник Токмацького виробничого управління сільського господарства Запорізької обл.; М. Сташків — працівник Львівської обласної бібліотеки ім. Я. Галана) [11, с. 17].

У 1972 р. Радянський Союз відзначав 50-річчя від дати утворення. Дотримуючись вже встановлених традицій святкування політично значущих ювілеїв, журнал "Соціалістична культура" висвітлював перебіг Фестивалю самодіяльного мистецтва УРСР, який проходив під емблемою "50 — СРСР". Головою Республіканської комісії по шефству майстрів мистецтв над художньою самодіяльністю став народний артист УРСР П. Сергієнко. У своїй статті "Слово на дорогу" він зауважував, що фестиваль, присвячений 50-річчю утворення Союзу РСР пройде трьома турами по всій республіці, починаючи з підприємств, колгоспів, радгоспів, установ, навчальних закладів, міст, сіл, районів, областей, і завершиться в Києві [12, с. 24]. П. Сергієнко висловив надію на те, що фестиваль стане "новим, вищим ступенем розвитку народного мистецтва" [12, с. 24].

Варто зазначити, що під час цього святкового заходу затверджувалися й важливі організаційні підходи. Зокрема, завідувачка відділу

культурно-масової і фізкультурної роботи Хмельницької облпрофради Т. Гребінь наголошувала, що для подальшого розвитку самодіяльного мистецтва та поліпшення естетичного виховання трудівників профспілки області активно залучилися до відбору та формування репертуару [13, с. 16].

Родзинкою ідейного поєднання соціалістичного змісту й національної форми стала неповторна творчість 20-річної В. Верес, народної ткалі з Київщини, доньки уславленої Г. Верес — народної художниці, лауреатки Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка [14, с. 24—25]. На відміну від матері, яка створювала народні ткані рушники, Валентина відзначилася в мистецтві сучасного національного жіночого вбрання [14, с. 24]. Дівчина напрацювала велику кількість моделей ділових, вечірніх і домашніх жіночих суконь, прикрашених елементами декору українського народного костюма. Вишивка використовувалася для оздоблення не тільки фасадної частини сорочок, а й манжетів рукавів, подолів спідниць і суконь. Майстриня захоплювалася материною технікою тканих рушників, застосовуючи її для оздоблення рукава-реглана, виготовлення жилетів тощо. Одночасно з розповіддю про творчість В. Верес травневий номер "Соціалістичної культури" за 1972 р. умістив кольорову вкладку її чудових, цілком актуальних і для сучасних модниць моделей одягу. На наш погляд, стаття Г. Местечкіна "Весняне поле Валентини Верес" є не тільки найкращою публікацією 1972 р., а й специфічним втіленням програмної вимоги КПРС щодо національної форми культурного життя в республіках СРСР. Слід зазначити, що мистецькі знахідки В. Верес можна побачити на одязі "Краматорських дівчат" — самодіяльного вокального ансамблю Палацу культури та техніки Новокраматорського машинобудівного заводу імені Леніна; творчі ідеї майстрині вплинули на

оздоблення чоловічого та жіночого вбрання учасників вокально-інструментального ансамблю "Смерічка" з буковинського м. Вижиця. Журнал "Соціалістична культура" на одній із кольорових вкладок за 1972 р. умістив фото зазначених ансамблів, і серед солістів "Смерічки", на передньому плані, зображений молодий красень Н. Яремчук [15, вкл.].

Під час святкування ювілею 50-річчя СРСР помітно актуалізувалося теоретичне обґрунтування багатонаціональних здобутків культури союзних республік. Цій темі було присвячено статтю кандидата історичних наук, заслуженого працівника культури Української РСР І. Тетерука [16, с. 8—9].

Ювілей 60-річчя Великого Жовтня, на наш погляд, поставив фінальну крапку в процесі формалізації культурного життя в Україні. Цей висновок стає наочним, коли гортаєш зшитки журналу "Соціалістична культура" за 1977 р. Щомісячник, у порівнянні з попередніми роками, втратив колишню привабливість, жвавість, життєвий реалізм, а для жіночого кола читачів — ще й практичну значущість: часопис припинив друк матеріалів для гуртків крою та шиття, пропозицій весільних суконь, святкового й щоденного одягу для чоловіків, жінок і дітей. У схудлій частині розважального контенту навіть кросворди було присвячено 60-річчю Великого Жовтня — один із таких склав читач "Соціалістичної культури", волинянин М. Бідзюра [17, с. 43].

Готуючись до ювілею, часопис перетворився на майданчик для друку розлогих філософських статей про культуру як "вираз соціалістичного способу життя" [18, с. 32—33], її виховну роль у розвиненому соціалістичному суспільстві [19, с. 10—12], виховання нової людини [20, с. 18—19] тощо. Пішли в небуття репортажі з концертів у сільських клубах, кудись поділися регулярні

розповіді про регіональні конкурси художньої самодіяльності — останні стали поодинокими подарунками як для аматорів, так і для їхніх шанувальників. Колишні ювілейні фестивалі художньої самодіяльності були централізовані та здобули статус всесоюзних масових заходів. Тож повноцінно на сторінках "Соціалістичної культури" було подано інформацію лише про завершальний концерт переможців першого Всесоюзного фестивалю самодіяльної художньої творчості трудящих в Українській РСР, присвячений 60-річчю Жовтня [21, с. 14—17].

"Соціалістична культура" втратила критичність суджень та оцінок, як це відбувалося попередніми роками, коли, всупереч заступнику голови Ради Міністрів УРСР, організацію вокального конкурсу критикував оперний співак і режисер М. Стефанович; коли тривалу полеміку за збереження традиційних музичних канонів особисто проводив видатний композитор Д. Кабалевський. Окрім того, журнал позбувся колишньої яскравості, адже істотно скоротилася кількість кольорових вкладок до кожного випуску, а деякі номери взагалі виходили без них. Навіть такий захопливий аспект висвітлення, як художні промисли, стали подавати в контексті штампованого виробництва сувенірів — у колгоспів з'явилися допоміжні заробітки завдяки випуску товарів декоративного призначення у промислових масштабах [22, с. 26]. На Виставці досягнень народного господарства УРСР було відкрито павільйон "Художні промисли", де повідомлялося, що колгоспи республіки лише за 1976 р. виготовили товарів на 44 млн крб [22, с. 26]. До народних умільців приєдналися й міські підприємства, зокрема з Міністерства промисловості будівельних матеріалів, які за той період виготовили 150 найменувань подарунково-сувенірних виробів [22, с. 27]. Державний знак якості було присвоєно бандурам

і цимбалам, виготовленим Чернігівською фабрикою музичних інструментів [22, с. 28]. Решетилівські килимарниці з Полтавщини в орнамент свого виробу вплели щирі слова любові до Леніна: "Ой весна-весняночка, зір твій голубий, ти між нами, Леніне, вічно як живий", проте й ця щирість уже не експонувалася, а тиражувалася й продавалася [22, с. 28]. Множитися на масу стали й вироби петриківського розпису: спочатку з артілі вишивальниць було утворено сільську фабрику художніх виробів, а згодом відкрито цех підлакового розпису [23, с. 32].

У період між двома політичними ювілеями — 50-річчям утворення СРСР і 60-річчям Великої Жовтневої соціалістичної революції — "Соціалістична культура" розпочала впроваджувати в культурно-освітню роботу принцип жорсткої уніфікації: редакційна колегія дедалі більше захоплювалася друком переліків рекомендованих творів для виконання учасниками художньої самодіяльності, подавала плани та сценарії різноманітних свят, творчих вечорів, агітаційних заходів тощо. Однією з перших ластівок став сценарій тематичного вечора "Моя Батьківщина — Радянський Союз" [24, с. 34—35]. У грудневому номері за 1975 р. було надруковано сценарій для художньої агітбригади "Гасло лунає скрізь: трудом зустрінемо з'їзд" [25, с. 28—31], а у березневому номері за 1976 р. — сценарій заходу "Партія веде нас до нових висот" [26, с. 28—31]. Надалі у 9-му номері журналу за 1977 р. було розміщено рекомендований репертуар для хорів, ансамблів та солістів, перелік інструментальних творів і пісень для дітей, пісень про Леніна та партію [27, с. 36—37], а у 10-му — театралізовану літературно-музичну композицію, присвячену 60-річчю Великого Жовтня [28, с. 25—27]. Окрім того, у журналі почали домінувати матеріали про культури інших народів СРСР: тематика взаємного культурного обміну була й

раніше, але тепер вона охоплювала чи не половину змісту номера. Одним словом, із найстарішого друкованого органу культурного спрямування назавжди пішло життя. Це, власне, й була та відстороненість, про яку зауважено вище. Офіційна, добре забезпечена, контрольована владою культурна сфера почала існувати поза суспільством, і відтоді сам журнал та уречевлена у ньому культура мало кого могли зацікавити.

Висновки. Підсумовуючи дослідження, варто наголосити, що часопис "Соціалістична культура" як друкований орган Міністерства культури Української РСР став потужним рупором комуністичного виховання українців, ретранслятором ідеологічного вмісту значущих для того часу ювілейних дат і провідником програмно затвердженої парадигми розвитку культури — синергії між її соціалістичним змістом і національною формою.

Список бібліографічних посилань

1. Шевчук В. Інтернаціональний характер української радянської культури. *Соціалістична культура*. 1970. № 4. С. 18—19.
2. Шаблювський Є. Єдність інтернаціонального й національного в літературі. *Соціалістична культура*. 1970. № 6. С. 32—34.
3. Шевелєв А. Г. Ідейність і натхнення. *Соціалістична культура*. 1970. № 8. С. 16—18.
4. Бабійчук Р. В. Ленінським генієм осяяна. *Соціалістична культура*. 1970. № 1. С. 2—4.
5. Вони перші оспівували Леніна. *Соціалістична культура*. 1970. № 4. С. 37.
6. Сулятицький Т. Веселка кольору позичить. *Соціалістична культура*. 1970. № 2. С. 12.
7. Соломченко О. На долоні — свято! *Соціалістична культура*. 1970. № 5. С. 38.
8. Подоляничук Е. Втілено в життя. *Соціалістична культура*. 1970. № 2. С. 16—17.
9. Хугір "Надія". До 125-річчя від дня народження Карпенка-Карого (І. Тобілевича). *Соціалістична культура*. 1970. № 9. С. 34.
10. *Соціалістична культура*. 1970. № 12. 48 с.
11. Підсумки конкурсу "Велике життя. 1870—1970". *Соціалістична культура*. 1970. № 4. С. 17.
12. Сергієнко П. Слово на дорогу. *Соціалістична культура*. 1972. № 1. С. 24.
13. Гребінь Т. Крокує фестиваль! *Соціалістична культура*. 1972. № 2. С. 16.
14. Местечкін Г. Весняне поле Валентини Верес. *Соціалістична культура*. 1972. № 5. С. 24—25.
15. *Соціалістична культура*. 1972. № 7. 48 с.
16. Тетерук І. Душа братніх народів. *Соціалістична культура*. 1972. № 7. С. 8—9.
17. 60 полум'яних літ. *Соціалістична культура*. 1977. № 12. С. 43.
18. Яранцева Н. Радянська культура як вираз соціалістичного способу життя. *Соціалістична культура*. 1976. № 4. С. 32—33.
19. Яранцева Н. Виховна роль культури в розвинутому соціалістичному суспільстві. *Соціалістична культура*. 1977. № 2. С. 10—12.
20. Яценко В., Яценко О. Матеріальні можливості розвинутого соціалістичного суспільства та формування нової людини. *Соціалістична культура*. 1977. № 3. С. 18—19.
21. Черченко Л. Сузір'я народних талантів. *Соціалістична культура*. 1977. № 11. С. 14—17.
22. Волощук Ю. Художні промисли України. *Соціалістична культура*. 1977. № 4. С. 26—29.
23. Климчук О. "Сонце просить, і ми просимо...". *Соціалістична культура*. 1977. № 12. С. 32.
24. Тамарченко В. Моя Батьківщина — Радянський Союз. Сценарій тематичного вечора. *Соціалістична культура*. 1974. № 11. С. 34—35.
25. Степанов Б. Гасло лунає скрізь: трудом зустрінемо з'їзд. *Соціалістична культура*. 1975. № 12. С. 28—31.
26. Старчевський Г. Партія веде нас до нових висот. *Соціалістична культура*. 1976. № 3. С. 28—31.
27. В арсенал художньої самодіяльності. *Соціалістична культура*. 1977. № 9. С. 36—37.
28. Старчевський Г. Слався, шістдесятий! *Соціалістична культура*. 1977. № 10. С. 25—27.

Larysa Doiar,

*PhD of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the State Printing Archive of the Book Chamber of Ukraine*
**Ten years of ideological anniversary and its reflections
in the periodicals of the USSR in the 1970s**

The presented article was prepared as part of the research project of the Book Chamber of Ukraine, which is planned for implementation in the current year of 2023. In accordance with the formulated task — to establish the thematic and content priorities of printed publications of Ukraine in the 1970s — the author identified the raised

problem as one that corresponds to the search parameter of the specified research project. This conclusion was made on the basis of a careful review of chamber and fund storage catalogs, namely: the annual catalog of 1970—1979, the alphabetical catalog within the boxes of ministries and departments of the Ukrainian SSR, the publishing catalog within the limits of metropolitan and regional publishing houses, the journal catalog of the corresponding fund storage of the State Printing Archive. Formulating the purpose of the presented article, the author proceeded from an implicative judgment about the obvious connection between the loudest ideological Soviet anniversaries of the 1970s (the 100th anniversary of the birth of V. Lenin (1970), the 50th anniversary of the formation of the Union of Soviet Socialist Republic (1972), the 60th anniversary of the victory of the Great October Socialist Revolution on the territory of the former Russian Empire (1977)) and the development of the national culture of the Ukrainian people at that time. In the context of the controversial discussion, the discourse regarding the predominant bilingualism of Ukrainians brought up by the Soviet authorities also got into the context. The primary source base for the writing of the presented article was the periodical press of the Ministry of Culture of the Ukrainian SSR, in particular, the journal "Socialist Culture" aimed at various sections of the republic's population, which in the period under study positioned itself as "a mass public and political monthly of the theory and practice of cultural construction." The concluding statement of the article is the statement about the development of Ukrainian Soviet culture in the paradigm of a harmonious combination between the socialist content and the national form of all manifestations of the cultural life of the Ukrainian SSR.

Keywords: research project of the Book Chamber of Ukraine; printed editions of Ukraine in the 1970s; social and political magazine "Socialist Culture"; ideological anniversaries of the 1970s in the USSR

References

1. Shevchuk V. (1970). Internacionalnij harakter ukrayinskoyi radyanskoyi kulturi. *Socialistichna kultura*, 4, pp. 18—19.
2. Shabliovskij Ye. (1970). Yednist internacionalnogo j nacionalnogo v literaturi. Shabliovskij. *Socialistichna kultura*, 6, pp. 32—34.
3. Shevelyev A. G. (1970). Idejnist i nathnennya. *Socialistichna kultura*, 8, pp. 16—18.
4. Babijchuk R. V. (1970). Leninskim geniyem osyayana. *Socialistichna kultura*, 1, pp. 2—4.
5. Voni pershi ospivovali Lenina. (1970). *Socialistichna kultura*, 4, pp. 37.
6. Sulyatickij T. (1970). Veselka koloru pozichit. *Socialistichna kultura*, 2, pp. 12.
7. Solomchenko O. (1970). Na doloni — svyato! *Socialistichna kultura*, 5, p. 38.
8. Podolyanchuk E. (1970). Vtileno v zhittya. *Socialistichna kultura*, 2, pp. 16—17.
9. Hutir "Nadiya". (1970). Do 125-richchya vid dnya narodzhennya Karpenka-Karogo (I. Tobilevicha). *Socialistichna kultura*, 9, pp. 34.
10. *Socialistichna kultura*. (1970), 12.
11. Pidsumki konkursu "Velike zhittya. 1870—1970". (1970). *Socialistichna kultura*, 4, p. 17.
12. Sergiyenko P. (1972). Slovo na dorogu. *Socialistichna kultura*, 1, p. 24.
13. Grebin T. (1972). Krokuye festival! *Socialistichna kultura*, 2, p. 16.
14. Myestyechkin G. (1972). Vesnyane pole Valentini Veres. *Socialistichna kultura*, 5, pp. 24—25.
15. *Socialistichna kultura*. (1972), 7.
16. Teteruk I. Dusha bratnih narodiv. (1972). *Socialistichna kultura*, 7, pp. 8—9.
17. 60 polum'yanih lit. (1977). *Socialistichna kultura*, 12, p. 43.
18. Yaranceva N. (1976). Radyanska kultura yak viraz socialistichnogo sposobu zhittya. *Socialistichna kultura*, 4, pp. 32—33.
19. Yaranceva N. (1977). Vihovna rol kulturi v rozvinutomu socialistichnomu suspilstvi. *Socialistichna kultura*, 2, pp. 10—12.
20. Yacenko V. & Yacenko O. (1977). Materialni mozhlivosti rozvinutogo socialistichnogo suspilstva ta formuvannya novoyi lyudini. *Socialistichna kultura*, 3, pp. 18—19.
21. Cherchenko L. (1977). Suzir'ya narodnih talantiv. *Socialistichna kultura*, 11, pp. 14—17.
22. Voloshuk Yu. (1977). Hudozhni promisli Ukrayini. *Socialistichna kultura*, 4, pp. 26—29.
23. Klimchuk O. (1977). "Sonce prosit, i mi prosimo...". *Socialistichna kultura*, 12, p. 32.
24. Tamarchenko V. (1974). Moya Batkivshina — Radyanskij Soyuz. Scenarij tematicnogo vechora. *Socialistichna kultura*, 11, pp. 34—35.
25. Stepanov B. (1975). Gaslo lunaye skriz: trudom zustrinemo z'yizd. *Socialistichna kultura*, 12, pp. 28—31.
26. Starchevskij G. (1976). Partiya vede nas do novih visot. *Socialistichna kultura*, 3, pp. 28—31.
27. V arsenal hudozhnoyi samodiyalnosti. (1977). *Socialistichna kultura*, 9, pp. 36—37.
28. Starchevskij G. (1977). Slavsya, shistdesyatij! *Socialistichna kultura*, 10, pp. 25—27.

Надійшла до редакції 8 березня 2023 року

Галина Миколаївна Швецова-Водка: життя як служіння науці

Редакційна колегія журналу із сумом повідомляє, що 1 травня 2023 р. пішла в засвіти докторка історичних наук, професорка кафедри документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету, провідна фахівчиня в галузі бібліографознавства, документознавства, книгознавства Галина Миколаївна Швецова-Водка.

Галина Миколаївна є визнаним авторитетом у сфері інформаційної та бібліотечної справи, її творчий доробок налічує понад 370 наукових і навчально-методичних праць: монографій, навчальних посібників, методичних розробок, статей у фахових виданнях і матеріалах, тезах конференцій. Саме ці публікації стали тією стежкою чи широкою науковою дорогою, якою прямували у професію багато поколінь бібліотекарів і бібліографів нашої країни. На цих матеріалах зростають і сучасні науковці, адже вони є підґрунтям плідних наукових досліджень документа й книги, ролі й місця бібліографії в цифровому інформаційному просторі. Наукові розвідки Галини Миколаївни активно цитують у науковому колі, про що свідчать дані пошукової некомерційної бібліометричної системи Google Академія. Зокрема, згідно з даними ресурсу, h-індекс ученої становить 19, I10-індекс — 37, а загальна кількість цитувань сягає 1692.

Галина Миколаївна Швецова (до одруження — Водка) народилася 1 грудня 1943 р. Трудову діяльність розпочала у другій половині 1970-х рр., коли після народження сина у 1975 р. приїхала до Чернівців, де мешкали батьки чоловіка — Володимира Івановича Швецова. Після заснування Рівненського державного інституту культури у 1979 р. родину Швецових запросили на викладацьку діяльність до вишу. І саме в цей час

Галина Миколаївна захопилася дослідженням питань типології книги, теорією та історією бібліографії. Вона натхненно займалася підготовкою навчальних курсів, ознайомлювала студентів із найсучаснішими досягненнями науки, закладала в них міцне підґрунтя бібліографічних знань. Від 1987 р. Галина Миколаївна обіймала посаду завідувача кафедри бібліографознавства Рівненського державного інституту культури.

Важливий внесок Г. Швецова-Водка зробила в підготовку фахівців у галузі інформаційної та бібліотечної справи. Класикою навчальної літератури для здобувачів профільної галузі знань є авторські навчальні посібники "Загальне бібліографознавство: основи теорії бібліографії" (Рівне, 1995), "Типологія документа" (Київ, 1998), "Бібліографічні ресурси України" (Рівне, 2000), "Вступ до бібліографознавства" (Київ, 2004), "Документознавство" (Київ, 2007), "Документологія" (Рівне, 2011), методичні рекомендації, словник "Документознавство: словник-довідник термінів і понять" (Київ, 2011).

Наукові інтереси Галини Миколаївни охоплювали широке коло питань, присвячених історії та типології книгознавчих періодичних видань, типології книги, класифікації бібліографічних посібників, типології документа як об'єкта бібліографії, теорії документа й документознавства, розвитку бібліографії та бібліотечної справи в Україні. Результати цих досліджень учена узагальнила в монографії "Документ і книга в системі соціальних комунікацій" (2001), що стала основою докторської дисертації. Захист праці відбувся 25 квітня 2002 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського і за його результатами експертна комісія ВАК України присудила Галині Миколаївні Швецовій ступень доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.08 "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство".

Галина Миколаївна активно сприяла розвиткові галузевої науки. Наукові погляди вченої висвітлювалися на сторінках фахових журналів

"Вісник Книжкової палати" та "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія". Вона була членом редколегій наукового журналу "Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія" Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), а також періодичних збірників наукових праць "Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії", "Слов'янський вісник" Рівненського державного гуманітарного університету; "Волинські історичні записки" Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Наукові підходи до визначення ролі й місця інформації в соціокомунікаційній системі суспільства ґрунтовно висвітлено у збірнику вибраних праць "Теорія, історія, організація та методика бібліографії" (2011), що містить найбільш значущі наукові праці авторки в галузі типології документа, бібліографознавства, опубліковані за тривалий хронологічний період (майже 40 років).

Значну увагу у своїх наукових розвідках Г. Швецова-Водка приділяла аналізу місця й ролі бібліографії в системі соціальних комунікацій. Дослідниця пропонувала потрактування, зумовлене підходом до книги як до специфічного виду документа, який є складовою частиною об'єкта бібліографії. Можна погодитись із тим, що книгознавчий підхід до бібліографії найдавніший і традиційний. Водночас авторка пропонувала більш розширений погляд — інформаційно-комунікаційний, що дає змогу визначити документ в єдності інформації та матеріального носія, який у соціально-комунікаційному процесі слугує каналом комунікації. Застосування інформаційного підходу допомогло пояснити й інтегрувати книгознавче та когнітивне потрактування бібліографії. Воно базується на положенні, згідно з яким бібліографія відображає документи, а останні являють собою форму існування суспільного знання.

У наукових дослідженнях Г. Швецової-Водки закладено підґрунтя для розширення об'єктної сфери бібліографії, що передбачає перенесення її принципів на загальну систему соціальних комунікацій. Остання охоплює соціально-інформаційні інститути, що транслюють документовану й недokumentовану інформацію. Авторка усвідомлювала потребу вивчення особливостей функціонування соціальної інформації взагалі. У праці "Про терміносистему бібліографознавства" (1998) Г. Швецова-Водка зазначала, що саме соціальна інформатика є "тією узагальнюючою наукою, чи метанукою, яка подає поняття загального харак-

теру, на яких може ґрунтуватись теорія бібліографії з її головними поняттями".

Безперечною заслугою Галини Миколаївни є започаткування наукових досліджень, пов'язаних із визначенням ролі й місця бібліографії в комп'ютеризованому інформаційному середовищі. У статті "Комп'ютерна бібліографія: термінологічні роздуми" (1996) учена привертала увагу спеціалістів бібліотечно-інформаційної справи до потреби розроблення системи термінів, пов'язаних із комп'ютеризацією бібліографічних процесів, а також пропонувала певні кроки на шляху розв'язання зазначеної проблеми. Посилаючись на особисту розмову з директором Книжкової палати України М. Сенченком під час II Всеукраїнського конгресу бібліотекарів у травні 1996 р., Галина Миколаївна відокремила "комп'ютерну бібліографію" як вид бібліографії за ознакою способу підготовки та одержання бібліографічної інформації. Відповідно дослідниця розробила й перші класифікації електронної бібліографічної продукції за різними ознаками (2009).

Відкриття в Рівненському державному гуманітарному університеті аспірантури зі спеціальності "Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство" сприяло розкриттю нових граней таланту Г. Швецової-Водки як досвідченої керівниці, наставниці здобувачів наукового ступеня. Галина Миколаївна створила власну наукову школу "Актуальні питання бібліографознавства, бібліотекознавства, документології". Під її науковим керівництвом було підготовлено й захищено шість праць на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Зокрема, основні напрями інформаційно-аналітичної діяльності обласних універсальних наукових бібліотек України, види їхньої інформаційно-аналітичної продукції досліджувала О. Постельжук (2013). Плідні дискусії з науковою

керівницею уможливили формування класифікаційної структури асортиментних груп інформаційно-аналітичної продукції, обґрунтування особливостей організації та напрямів інформаційно-аналітичної діяльності як складника інформаційної роботи ОУНБ.

Сучасний стан інформаційно-бібліографічної системи університетської бібліотеки, особливості її організації, використання та перспективи вдосконалення вивчала Ю. Остапчук (2011). Авторка уточнила терміносистему бібліографознавства, розглянувши дефініції "електронний, віртуальний довідково-бібліографічний апарат", "дovidково-бібліографічний фонд", запропонувала методику аналізу ефективності використання ДБА та загальну модель оптимальної структури ІБС УБ, комплекс взаємопов'язаних науково-методичних і науково-організаційних засад управління розвитком інформаційно-бібліографічної системи університетської бібліотеки.

О. Промська під науковим керівництвом Галини Миколаївни дослідила цілісну картину становлення та розвитку метабібліографії в Україні як галузі діяльності, спрямованої на інформування про стан бібліографічних ресурсів (2011). Авторка ввела в науковий обіг термін "метабібліографія", уточнила базові поняття системи метабібліографічних ресурсів, надала дефініції кожному виду показників бібліографічних посібників. У праці ґрунтовно висвітлено внесок окремих бібліографів та установ у розвиток метабібліографії в Україні, схарактеризовано сучасні вітчизняні метабібліографічні ресурси та напрями їх формування в електронному середовищі, запропоновано конкретні заходи щодо подальшого розвитку метабібліографії в Україні.

Подальший аналіз напрямів розвитку бібліографічного обслуговування як складника інформаційної діяльності бібліотек закладів вищої

освіти західних регіонів України та розвитку інформаційних послуг як результату цієї діяльності під науковим керівництвом Г. Швецової-Водки здійснила З. Романуха (2015). Дослідниця запропонувала класифікацію інформаційних послуг, які надають бібліотеки закладів вищої освіти Львівського зонального методичного об'єднання для забезпечення довідково-інформаційних потреб користувачів у сфері освітньої й наукової діяльності; дослідила історію виникнення та розвитку окремих понять і термінів бібліотекознавства й бібліографознавства; системно розглянула основні терміни й поняття, що стосуються інформаційної діяльності бібліотек, зокрема бібліографічного обслуговування; із позицій соціально-комунікаційного підходу запропонувала уточнення окремих термінів та їхніх дефініцій, що можуть бути використані під час укладання термінологічних словників і довідників, розроблення фахових стандартів.

Робота над розв'язанням складних бібліографознавчих питань супроводжувалась активними науковими дискусіями з керівницею в особистих бесідах, у межах кафедральних засідань, семінарів і міжнародних конференцій. Здобувачі згадують Галину Миколаївну не лише як досвідченого професіонала, а й насамперед як чуйну, турботливу, ніжну та щирю людину, яка була не лише мудрою наставницею, а й рідною душею. Керівниця завжди вірила в науковий потенціал своїх здобувачів, підтримувала їх і спонукала до наукових пошуків.

Наукова спільнота документознавців і бібліографознавців України пам'ятає Галину Миколаївну як високопрофесійну, доброзичливу й толерантну людину. Суспільним визнанням заслуг ученої стали численні грамоти, подяки, нагороди, почесні відзнаки, у тому числі занесення її прізвища до Книги пошани Української бібліотечної асоціації за номінаціями "За внесок у розвиток бібліотечної освіти" і "За внесок у розвиток бібліографії та бібліографознавства".

Життєвий шлях і наукову діяльність Г. Швецової-Водки віддзеркалюють біобібліографічні покажчики та довідники "Галина Миколаївна Швецова-Водка", "Швецова-Водка Галина Миколаївна", "Українські бібліографи. Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія".

З творчим доробком Галини Миколаївни можна ознайомитися за допомогою системи "Науковці України", що є одним з інформаційних блоків комплексного проекту "Наука України: доступ до знань", де розміщено персональні вебресурси ученої і є можливість автоматично сформувати список доку-

ментів на основі електронних ресурсів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Електронні версії праць Г. Швецової-Водки доступні на сайті Інституційного репозитарію

Рівненського державного гуманітарного університету та в електронному каталозі Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки у базі даних "Бібліотека творів авторів Рівненщини".

Список наукових публікацій Г. Швецової-Водки

1. Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство. Бібліографічні ресурси України : навч. посіб. для студентів спеціальності 029 "Інформаційна, бібліотечна та архівна справа" / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Київ : Кондор, 2017. 220 с.
2. Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика : навч. посіб. Рівне : РДГУ, 2000. 205 с.
3. Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. Київ : Кондор, 2004. 217 с.
4. Швецова-Водка Г. М., Костенко М. С. Документознавство : навч.-метод. посіб. Київ : Кондор, 2021. 140 с.
5. Швецова-Водка Г. М. Загальна теорія документа і книги : навч. посіб. Київ : Знання, 2014. 405 с. (Вища освіта 21 століття).
6. Швецова-Водка Г. М. Загальне бібліографознавство : навч.-метод. посіб. Вид. 2-ге, випр. та допов. Київ : Кондор, 2018. 204 с.
7. Швецова-Водка Г. М. Ноокомунікологія : навч.-метод. посіб. / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Київ : Кондор, 2019. 112 с.
8. Швецова-Водка Г. М. Теорія, історія, організація та методика бібліографії : вибрані праці / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне : ДМ, 2011. 495 с.
9. Швецова-Водка Г. М. Типологія документа : навч. посіб. для студентів ін-тів культури. Київ : Книжкова палата України, 1998. 78 с.
10. Швецова-Водка Г. М. Типологія книги : навч. посіб. для вузів / Рівнен. держ. ін-т культури. Київ : Книжкова палата України, 1999. 68 с.

***Із сумом у серці висловлюємо щирі співчуття сину та чоловіку
Галини Миколаївни, колективу кафедри документальних комунікацій
та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету
та всій науковій спільноті України***

Ірина Давидова,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних досліджень
Харківської державної академії культури

Інна Павленко,
аспірантка кафедри цифрових комунікацій
та інформаційних досліджень
Харківської державної академії культури

Надійшла до редакції 15 травня 2023 року

***Колектив Книжкової палати України висловлює щирі співчуття рідним
Галини Миколаївни. Нехай добрий і світлий спомин назавжди залишиться
у серцях близьких, студентів і науковців, усіх, хто знав, любив та шанував***

Г. М. Швецову-Водку.

Вічна пам'ять...

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 21783-11683ПР від 31.12.2015.

Формат 60x84¹/₈. Ум. друк. арк. 6,05. Тираж 64 пр. Зам. 31.

Журнал надруковано на обладнанні Книжкової палати України

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1954 від 24.09.2004.

До уваги читачів: електронний варіант журналу "Вісник Книжкової палати" ISSN 2076-9555 (онлайн-версія) розміщено на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в розділі "Наукова періодика України":

http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKP/index.html